

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé) LÁNG ZSOLT (kritika) SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap) VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZÓCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT IRSAI ZSOLT

TARTALOM

KENÉZ FERENC:

Macska fut át; Hulló dióban; 1918; Holdas; In memoriam;
Hattyú-érem; Az ismert történet (Versek) ■ 5

SZILÁGYI JÚLIA:

Másnap. A látogatás (Emlékirat, részlet) ■ 9

GÜNTER KUNERT:

A véletlen archeológiája; Kínálat; A horoszkóp; Vidéki élet;
Vasárnap reggel; Mítosz; Arezzói Kiméra
(Benő Eszter fordításai; Versek) ■ 16

SELYEM ZSUZSA:

Utazás Dobrudzsába 1950 (Regényrészlet) ■ 20

DEMUS GÁBOR:

„egyenesen járjál”!; Kocsányos makkon lóg a tölgy (Versek) ■ 25

NYERGES GÁBOR ÁDÁM:

az egybegyűltek (Novella) ■ 29

KOCSIS TÜNDE:

Állomás nélkül(ed); Árvaház (Karcolatok) ■ 33

VARGA MELINDA:

Búcsúvers; Kívülnézet; Mélység; A kék alakjai;
Kékszeműek csókja (Versek) ■ 39

TAMÁS DÉNES:

Napsütés (Elbeszélés) ■ 43

SIMONFY JÓZSEF:

csukj be; élvezem; mintha; mi már (Versek) ■ 54

HAJÓS ESZTER:

De nem mászott ki; Üreskéz; Szó nélkül nincs jelentősége
(Karcolatok) ■ 57

FAZAKAS ATTILA:

Rinocérosz; Nyáréji utazás; Császárkori töredék (Versek) ■ 63

MÁRTON EVELIN:

2015. október, Kolozsvár. Ignác (Novella) ■ 66

KOVÁCS ANDRÁS FERENC:

Az Egerek könyvéből: Csakrágjocó, Tibet bölcse; Ráré, a fáraók
titkára; Marczipáni Cukrászat; Minden egér a világon! (Versek) ■ 73

BALÁZS ATTILA:

Magyar Fauszt (Regényrészlet) ■ 76

FÓRUM

BORSODI L. LÁSZLÓ:

Szerelem és alkotás (A te és az én létesülése Baka István
Tél Alsósztrégován című versciklusában) ■ 88

SÉTATÉR

HORVÁTH ANDOR:

Őszi capriccio ■ 96

KLIKKREC

DEMÉNY PÉTER – LÁNG ZSOLT:

Senkiszigetek (Márton Evelin: *Szalamandrák éjszakái*) ■ 103

TÉKA

SIMÓ KLÁRA:

A változatosság nehézségei (Dimény Lóránt: *Ha elhal...*) ■ 105

DELEATUR

BODÓ MÁRTA:

Szabó Magda, a brutális ■ 108

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek /
szemle / Látó-repertórium

Kenéz Ferenc

MACSKA FUT ÁT

Macska fut át a teraszon,
riadva, megszeppenten,
pedig még rá se szisszentem,
csak éppen arra mentem.

Várj csak, barátom, ne szaladj,
cseréljük ki a bundánk,
legyek én, aki tovább fut,
s te aki belépsz hozzánk.

Ha asszonyom a heverőn lesz,
bújj lábaihoz megremegve,
s ha rád néz, sárga szemeiddel
emlékeztess a szerelemre.

S ha rákérdezne, hol vagyok,
csak ints az őszi kertre:
még látni bundám, mint belevész
a meggypiros szürkületbe.

HULLÓ DIÓBAN

Dió pottyán le odafentről,
és potyog, potyog egyre,
a hulló dióban csörtetek,
édesedve és keseredve.

Aranyláz nincs már,
szétesett a nagy utazóláda,
rongyba csavarva a fegyverek,
lóg a kitömött sasok szárnya.

Diófám alól a nyomokat
már dideregve nézem,
a messzelátóm üvegén
Alaszka feketében.

1918

Ady a csucsai dombról
lenéz az állomásra.
Egy könnycsepp arcán legördül,
s befut az állomásra.

HOLDAS

Úgy éreztem, nincsen szívem,
nagy hold van a helyén bennem.
Felemeltem hát a fejem,
s világánál mentem, mentem.
Hova értem, és értem-e,
avagy csupán igyekeztem?
Nem látni ezt most már tisztán.
Egyre kisebb a hold bennem.

IN MEMORIAM

A világ tökéletes.
Táj és tó, szikrázik minden.
Ám a napernyő alatt egy csorba hamuzó.
S közeledik egy színésznő feketében.

HATTYÚ-ÉREM

Odalenn a bányá-mélyben,
egy történet ezüstjében,
fehér hattyú jár a szénben.
Szív-meleg a hattyú-érem.

AZ ISMERT TÖRTÉNET

Én mindent megtettem.
Te mindent megtettél.
Ő mindent megtett.

Mi mindent megtettünk.
Ti mindent megtettetek.
Ők mindent megtettek.

A magyar igeragozás
szabályai szerint
a mondat hibátlan.

Így hát minden,
úgymond,
tökéletesre sikeredett.

A múlt lezárva.
Kulcs a lábtörlő alatt.
Aki tudja, tudja.

S míg én a múlt
záraival
bíbelődöm,

messze előttem,
zajos fiatal csapatok
próbálják

feszítővassal, emelőrúddal
kivetni sarkaiból
a jövő ajtaját.

A hetedik szoba titkát
akarják. Egyből.
És könnyörtelenül.

És újratörténik
minden.

MÁSNAP. A LÁTOGATÁS

„Maga nem tudja beleképzelni magát a helyzetembe. Senki sem tudja beleképzelni magát a helyzetünkbe. Senki sem tudja beleképzelni magát senkinek a helyzetébe!”

(Ljudmilla Ulickaja: Odaadó hívetek, Surik)

Már tudtam, hogy a fiúkat hajnalban elvitték. Kati hozta a hírt. Nem mentem be az egyetemre. Megjött Gyuri a reggeli vonattal Rozsnyóról. Nem meséltem még neki se semmit. Ágyban maradtam. Vajon csak a nátha borzongat? Mit is mondott Gáll Ernő? „Ha történik valami ijesztő, Julika, üzenjen értem a rektoriba.” Telefonunk nem volt. Szerencsére. Anyu behozta az egyetlen étket, ami ilyenkor segít: egy darab félbarna kenyeret, és Ernő, aki éppen ebédidőben érkezett, azt hitte, annyira szegények vagyunk, hogy másra nem telik. Nem tudta, hogy Shakespeare-ül szólva, „mi testnek a kenyér”, nálam lelki táplálék is mindig, vigasz a bajban, menedék a rémület elől, erőt ad a haraghoz. Már nem sírtam. S mintha ők is megnyugodtak volna, anyám és férjem kimentek a szobából. Ebédelni. És én most mit mondjak Gáll Ernőnek? Meséljek Pap elvtársról? A fekete autóról a kishíd mellett, a Fellegvár alatt? A kihallgatásról valamilyen főnök szobájában? Mindenről. Most nem voltam jó csevegő. Habozva, vonatottan beszéltem. Kerestem a szavakat. Már nem az voltam, aki a tegnap, abban az épületben, minden kérdésre tudta a választ. Már nem tudtam semmit. Éreztem, hogy valami beindult, és megállíthatatlan. Hiába győzködtem magamat és másokat? Hiába bíztam eddig? Semmi sem érvényes abból, amiben hittem? Én sem vagyok érvényes? Nem számítok? Senki se számít ezeknek. Éreztem, hogy itt az a pont, ahol már – a korszak egyik divatos szavával: – elhatárolódom. Azt az ént, aki voltam, újra kell építeni. Ha lehet. Azzal kéne kezdeni, hogy kiderítsem, voltaképpen minek része az életem. Milyen részlet az egészből?

Estefelé egyedül maradtam otthon. Anyámék elmentek tanácskozni a nővéréhez, a Törzsfőnök Nellihez. Megbeszélni a helyzetet. Gyuri a szüleit látogatja. Már tudja a tudnivalót. A szüleinek hiába magyarázná. Még

diák volt, amikor leendő anyósom elpanaszolta, hogy a fia időnként, a csuda tudja, minek, falumunkára megy – a diákokat is bevonták a kollektivizálásba –, „és képzeld, nem akar se pizsamát, se fogkefét vinni magával. Te érted ezt?” Értettem. Nem tanácsos úri fiúnak mutatnia magát, ha egyszer úri fiú.

Körülvett az egyedüllét. Olykor egyenesen megnyugtató, de most nem tudtam mit kezdeni vele. Görcsösen próbáltam összeszedni a gondolataimat. Kivettem magából az ágy. Nem érdekelt most a testem, de megfürödtem, a tisztaságérzet némi rendet is teremt. Felöltöztem otthoniasan. Igyekeztem normálisan létezni.

Olvasni próbáltam. Mint máskor. Nem tudtam odafigyelni. A mondatok nem szólítottak meg. Jöjjön hát a zene! – mondom Don Juannal, élvezetre van szükségem, szépségre, akár felkavar a zene, akár visszaad önmagamnak. De nem tudok, mint máskor, mint mindig, elmerülni a muzsikában. Most nincs máskor, most nincs mindig. Most az van, egyetlen bizonyosság, hogy ez a nap lezárt valamit. Még a szokásaim is megváltoztak pár óra alatt. Nem működik az addigi élet.

Csengettek. A belső lépcső tetejéről leszóltam: Ki az? Nem jött válasz. Az a kanyargó falépcső a mi lakásunk fölé vezetett, a padlásra. Talán valamelyik szomszéd teríteni akar? De ilyenkor? Már sötétedik. Leóvakodtam a lépcsőfokokon. Kinéztem. Az ajtó mellől, szinte a falból előlépett, ki más, mint Pap elvtárs. Valahol a félhomályban még egy alak körvonalai derengtek. Szinte suttogta Pap elvtárs, most már premier plánban, az ajtókeret fényében, hogy „Itt van a Főnök elvtárs”. Nagybetűsen hangzott. A nevet nem értettem, csak annyit, hogy M betűvel kezdődik.

Ő volt az. Aki előző nap kikérdezett abban az épületben. Ez már nem ijedség volt. Félttem. Amikor láttam, hogy közeledik. És most hasztalan próbálom felidézni, hogy lassan lépegetett a hosszú lábaival, vagy felsietett a lépcsőn. Előbb, mondom, csak félelmet éreztem. Aztán megint csak haragot, mint amikor Pap elvtárs betessékelt a kocsiba. Szóval figyelnek. Figyelték a házat. Látták elmenni a szüleimet. A férjemet. Kivárták, amíg egyedül maradok. Kiszolgáltatottan. Elszigetelten. *Én nem ilyennek képzeltem a rendet*, robbant bennem a verssor. A versből kitépve és románul nem hangzott igazán jól: „Nu la o asemenea ordine visasem.” Ez volt az első szavam hozzá, aki a szűk előszobából, a lépteim nyomában, belépett a szobámba. Nem reagált arra, amit mondtam. Hát le is fordítottam hirtelen, köszönés helyett ezzel fogadtam a hívatlan vendéget. Mintha lett volna valami a kezében, amit hirtelen lekapott a szőke fejéről, kalap vagy sapka,

de nem tudom biztosan, hogy nem csupán az öreg agy komiszkodik velem. Amilyen figyelmesen tudtam rögzíteni csak egy nappal előbb, még részleteket is ott, az ő dolgozószobájában, mostanára már túltengett a homályos részlet, a zavar a saját terepemen, itthon. Milyen furcsa is, dolgozószobának nevezni azt a helyiséget, vagyis munkának tekinteni, amit ott csinálnak.

De hát a saját terepem-e még ez a szoba? Ahol alszom, takarítok, tanulok, szeretkezem? Amióta megjelent ez a látogató, mintha elvesztette volna az otthon az otthonosságát. Ez az ember hivatlanul, váratlanul betört a magánéletembe, szétszórta figyelmemet, megfosztott a racionális beszéd lehetőségétől. Ami az én terepem volt addig, átalakult: a tehetetlen, dadogó düh, az abszurdum közegévé vált. Összefüggéstelen lettem, vigyáznom kellett, hogy ne hulljak szét, és ez nem sikerült folyamatosan. Igyekeztem visszamenekülni a saját világomba, amíg még létezik ez a világ. Kiválasztottam valahogy énjeim közül azt a szerepet, amelyikkel azonosulni tudok, nehogy az legyek, amivé ők akarnak tenni. A szobám berendezése néhány pillanatra mintha habozóvá tette volna a látogatót. Gyuri otthonról kapott nászajándékkul egy kecses szalongarnitúrát, magával hozta. Ekkora ember nem ülhet le egy ilyen törekeny székre! Így hát a díványomat választotta. És mint egy kultúrlény, úgy kérdezte: Permeteti? Megengedi?

Nem tudom már, ennyi évtized után, hogy ez a pillanat javított vagy rontott-e a helyzeten. Kérdéssé akarta tenni, hogy valójában erőnek erejével, a hatalom erejével hatolt be a házba, ahol a családommal élek? A szobámba. Én házkutatásra számítottam, ettől a szótól a látogatás látszata vált majdnem hihetővé. Egy pillanatra. Leült és hallgatott. A tegnap én vártam és hallgattam. Az ő birodalmában. Most megszólaltam: Miért tartóztatták le ezeket a gyerekeket? – Nem gyerekek. – Ennyit mondott, erre pontosan emlékszem. – Tapasztalatlanok, naivak, vitatkozni kellene velük, ha nincs igazuk, maguk szerint, persze, én nem tudom, hogy miben, nem bezárni, mint a bűnözőket. Legyűrni, elhallgattatni!

Mondtam mindezt? Miközben szégyenkezve éreztem, hogy kimutatom, amit nem akarok, mintha gyenge lennék, elerednek a könnyeim, de lehet, hogy csak akartam számon kérni, és a szándék pedig szándék maradt.

Maga a kérdésem, a számonkérés mint tény, vajon nem utólagos? Felbátorított, hogy nem lép fel támadón, agresszív módon, erőszakosan? De már a pusztá jelenlétük, a pusztá jelenléte a díványomon, önkény volt és erőszak, és én, a csalódott hívő, akit a hite cserbenhagyott, aki elvtársból ellenfélle, valamilyen – sejteni kezdtem, nem is alaptalanul – gyanú tár-

gyává váltam, ez váltotta ki belőlem a vádat. Kafkával szólva, az eljárás maga válik lassanként – itt hirtelen – ítéletté.

Eszembe jutott még egy vers. Egy nap, előadás közben, a tanteremben ülve, a térdemre csúszott a lapkivágás: *Egy mondat a zsarnokságról*. Ki-mondtam, már nem tudom, hogy hirtelen mit ragadtam ki belőle, melyik mondatot. Ismerte a verset: a szerzőt ő nevezte meg. Nem kérdezte, hogy jutott hozzám. Mást kérdezett. – Azt hiszi, hogy a mi pártunk politikája zsarnokság?

Fontos kérdés volt. Ezt beláttam. Miközben nyeltem a könnyeimet, őszintén válaszoltam: – Még mindig nem akarom, hogy annak látsszék. – Lélegzetvételnél szünet kellett, hogy folytatni tudjam: – A párt kritikát és önkritikát vár, ugye? De ha az ember, ezek a fiúk például, komolyan veszi, akkor úgy bánnak vele, mint a bűnözőkkel...

Nem tudtam, hogy már kiabálok. És nem tudtam befejezni a mondatot.

Felállt. – Csak annyit mondok – szünetet tartott, mint aki nagyon pontosan akar fogalmazni –, annyit mondok csak, hogy mások előtt így ne beszéljen. Amíg én ott vagyok, ahol vagyok, nem lesz bántódása. De ha más hallja, ahogy maga most beszélt, akkor nem tehetek semmit.

Fenyegetés volt ez, vagy tanács? Elindult az ajtó felé. Én akkor vettem észre, hogy állok, végigálltam ezt a különös látogatást. És a testbeszéd, inkább akarva, mint akaratlan, kifejezte, hogy érzem és éreztetem, nem tekintem vendégnek látogatómat, nem önszántamból folytatok vele – mit is? – vitát? Beszélgetést? Nem vagyunk egyenlő partnerek. Kifejezte együttlé-tünk aszimmetrikus voltát.

A Tordai úton, egy későbbi őszi estén, szembejöttek velünk, dübörögve, a tankok. – Tudtam, hogy ez lesz – mondta, és akkor lettünk, Gáll Ernő meg én, barátok. Tudta, ezért hívott éppen a Tordai útra. Mert a Tordai út Kolozsvár délkeleti vége. Veszélyes kanyarban végződik a város fölött. Én meg nem tudtam, mit kérdezzek. Ezért hívott éppen ide sétálni, mert tudta? És akarta, hogy én is tudjam, jönnek a tankok? És végigdübörög-nek a városon, ki a Monostori útra és tovább, nyugat felé? – A XX. kongresszuson Hruscsov elmondott mindent. – Elhallgatott, majd hozzátette: – Majdnem mindent.

Szóval van valaki – gondoltam –, aki érti, hogy mi történik. Ez a tudás és ez a barátság alapozta meg, és élte túl később, a házasságunkat.

Előző este Hervay Gizivel az ágy végében kuporogtunk, anyám lábá-nál. Hallgattuk a rádiót. – Tehát harcolnak – ezt anyám mondta. – És olyan jó! – ezt Gizi mondta, ujjongva. Szeretett ujjongani Gizi, amikor éppen nem

volt depressziós. És még nem tudtuk, hogy dideregni fog, nem tart melegeget az a *Lódenkabát Európa szögén*. Váratlanul toppant be egy este, tíz óra körül, csengetett és csak állt a kis bőröndjével az ajtóban. Csodálkoztunk. Miklóssyné kitette az albérletből, mert úgy látta, hogy a férje szemet vetett Gizire. Gizi igazán szép volt, ragyog a fekete szeme és fehér foga, ha boldog. Ritkán boldog. Miklóssy meg jó festő és rossz ember. Ez volt róla a véleményünk. Koncertre készültünk. Gizivel egyforma fekete selyemszoknyát és krémszínű selyemblúzt viseltünk, anyám elővett valahonnan egy finom, régi csipkét, osztoztunk rajta, kettévágtuk, úgy illesztettük a décoltée-ra. Mohó tekintetek tapadnak arra a csipkére. Gizinek kreolos volt a bőre. Az enyém fehér. Húszéves voltam, Gizi huszonkettő.

A hangversenytől – azt sem tudom már, mit hallgattunk, talán Mozartot – a tankokig teljes az időzavar. Összekeverednek a napok az éjszakákkal. Mire emlékszem? Mire nem? Minden nap másnap. Eltűnik a jelen? Vagy csakis jelen van? Állandóan szól a rádió. Hírek. Beszéddek. Hangok, szavak, nevek, Nagy Imre, Mindszenty, remény, riadalom. Menekülés a jugoszláv követségre. Sok zene. Komor zenék. Hallgatunk.

Most meg a Tordai úton hallgatunk. Dübörögnek a tankok. Mennek lefelé a történelembe. Mi meg felfelé ballagunk a mindkét értelemben meredek úton. Micsoda séta! Akkor hallottam először a moszkvai kirakatpekről. Egyidős vagyok a perekkel, gondolom magamban, meg a spanyol polgárháborúval.

Húsz év múlva, a belgyógyászati klinikán fekszem gyomorvérzéssel, kopog és belép Aradi Jocó, és az örökké degeszre tömött táskájából kivesz egy újságpapírba burkolt vastag könyvet. Az újság a központi pártlap, a *Scinteia* aznapi száma. – Ernő küldött neked olvasnivalót – néz a szemembe sejtetőn, és gyorsan két almát tesz a fehérre festett, fém éjjeliszekrényre a bögrém mellé. Hadd lássák a betegtársak, hogy tudja a kolléga, kórházi látogatáskor illik valamit hozni a betegnek. Az olvasnivaló tényleg valami: Szoltsenyicin *Gulágja*. Franciául. Akitől kölcsönkapta Gáll Ernő, nem más, mint a megyei pártbizottság titkárának, Vaida Vaszinak a nyelvtanárnő felesége, Elza, aki utazgathat, és nem jön haza üres kézzel. A vámosok pedig nem turkálnak egy ilyen elvtársnő bőröndjében. Bonyolult az életünk.

Megint vissza az időben. Még egy másnap. Máshol. Az egyetemen – még Bolyai – minden tanári szoba egyformának tűnik. Ugyanaz a szag. Szellőztetés nem kergeti ki az ablakon a könyvek porát. Kopott székek, kopott íróasztalok. Kopott szőnyegek. Vagy talán inkább patinásak? Ugyan-

olyanok a könyvszekrények is, csak a polcokon sorakozó könyvek tartalma jelzi a különbséget szakok, tanszékek között. No meg persze az itt dolgozók neve, arca, kora, rangja. Ennek a tanári szobának az ablakai az elhanyagoltan is pompás kertre néztek. A Marianum kertjére. Az épület múltjára. Egymás mellett ült a két tanár. Az egyiket, a történész Imreh Istvánt csak látásból ismertem. A másik, Szegő György tanárom volt, orosz irodalmat tanított, és rajtakapott a vizsgán, hogy nem olvastam végig vizsgatételemet, Gorkij *Klim Szamginját*. Most, hogy rám nézett, megint ellepett az akkori szégyen. De most nem erről volt szó. A két tanár a kari pártbizottság tagja volt. Ezt persze nem tudtam. És nem értettem, hogy miért hívtak ide. Imreh Pista – csak így hallottan a nevét emlegetni – megérezte zavaromat. Ő is zavarban lett volna? Rám mosolygott. – Üljön le, kérem. És mondja el nekünk, de őszintén, hogy mit érzett az este, ott, a nagy teremben.

Őszintén feleltem: – Azt hiszem, hogy a találkozás Tamási Áronnal elrontott ünnep volt. Kínos lehetett a vendégnek is...

– Bartis Ferenc szónoklatára gondol? – megszólalt Szegő tanár úr is. Vagy tanár elvtárs?

– Úgy éreztem, hogy Tamási látogatása is alkalom volt Bartisnak a szereplésre. Ilyen a természete. – Habozva tettem hozzá: – Persze örült ő is, mint mindenki. De mintha kedvére szenvedhetett volna, mint a székeség szószólója. – Tudtam, hogy most gonosz vagyok. Vagy még rosszabb. – Még szerencse, hogy Szilágyi Domokos a vendég életművéről beszélt. És talán – most, ahogy visszagondolok, mit mondtam és hogyan, ötven év után, valami ilyesmire emlékszem: – egyensúlyt teremtett. Irodalomról beszélt. Nem politizált.

– Hát erről van szó! – Szegő Györgynek emlékszem a jellegzetes kézmozdulatára. Előrehajolt. – Maga szerint a diákság melyik kollégájuk szavait helyezte?

– Nem hinném, hogy egy teremnyi ember egyformán gondolkozik – mondhattam volna talán, de Imreh István, úgy emlékszem, közbeszúrt egy kérdést:

– Vajon a diákok haragudtak Bartisra, vagy büszkék voltak rá? Bátornak tartották vagy... – nem mondta tovább. – Egzaltálnak ismerjük – megfedkeztem illemről, tiszteletről. Aztán, valószínűleg, elszégyelltem magam.

– A kari pártszervezettől és a KISZ-től elvárják – (kik? – gondoltam zárójelben), hogy állást foglaljon – jelezte Szegő. Imreh István közbeszólt, idegesnek tűnt:

- Mit gondol? A diákok számolnak azzal, hogy Bartis bajba kerül?
- Nem hülyék. És nemcsak ő kerülhet bajba.
- Ha Bartist kirúgják az egyetemről vagy éppen... – nem fejezte be a mondatot.

Én alig ismertem Bartis Ferencet. Nem volt rokonszenves. De úgy éreztem – naivan? tévesen? helyesen? –, hogy eldőlhet okkal-ürüggyel valami, ami nemcsak Bartisról szól, és hogy egy ilyen meggondolatlan vagy tájékozatlan vagy feltűnést kereső embert hőssé, mártírrá avatni – de sok volt ezen a kihallgatáson a befejezetlen mondat!

Nem tudom, mert látszólag hallgatott a bölcsészkar, hogy még hány diákot hallgattak meg. És kik és hol. De nem lepődtem meg, amikor elterjedt a hír, hogy Bartis Ferencet letartóztatták. Mert a maga zaklatott retorikájával megszegte a tabut.

A VÉLETLEN ARCHEOLÓGIÁJA

Teherkocsi rázza meg az aszfaltot;
a fiókok, mintegy
titkos vezényszóra, megnyílnak.
Napvilágra kerül a múlt,
a hiábavaló, a hasznavehetetlen.
Fényképek néznek rám, sértődötten
a hosszas mellőzés miatt.
Érvénytelen érmék panaszozzák
értéktelenségüket. Tétlen
gémkapcsok. Kiszáradt
tollak, egykor írásban
jártasak. Egy szállodai belépőkártya
egy távoli ágyra emlékeztet. Morzsa
és por, a létezés imperátorai.
Ráadásul még egy levelezőlap,
Seholnincs országból üdvözlését küldi
Olvashatatlan úr. Csukd be
önkéntelen létezésed
urnafülkéit
a következő teherkocsi jöttéig.

KÍNÁLAT

A világ áttetszővé lett,
híg, akár az élet,
mielőbbi fogyasztásra szánva. Mi,
márkátlan termékek, a tucatsba süllyedünk.
Vagy odalent heverünk
a piactereken – észrevétlenül, hasznavehetetlenül,
hiábavalóan. Az ember portéka olyan olcsó,
hogy senki sem kedveli. Nincs rá igény.

Aki kevesebbet nyújthat,
mint egy uncia értelem,
egypár gramm lélek,
az jelentkezzen postafordultával, még idejében
a földi pokol
cselédbejárójánál.

A HOROSZKÓP

Új kihívások
várnak Önre. Legyen óvatos,
ha világvége van. Ne váltson jegyet
hajóra a jéghegyekhez.
Most sikeresen elvégezheti
a kisdolgát.
Amennyiben éjszaka
egy meztelen nő futna elébe,
azonnal értesítse a pápát.
Ahogy a biztosító elrendelte, vigyázzon,
ha elszíneződne lábujján a köröm.
Megeshet, hogy túléli ideiglenes biztosítását,
és holnap kora reggel
újra felébred.
Csalódott barátai
állatkörében.

VIDÉKI ÉLET

Kérges fadarab, szajkók pihenőhelye,
egy párocska, elválaszthatatlan,
évről évre. Az ornitológia
idegen számomra, akár az ontológia.
Egyetlen adományom a látás.
A levelek rezdülésében

felismerem a félelmeimet.
A mozdulatlan kőben a lényem.
A göröngyös földben életkoromat.
Érthetetlen a gépkocsik távoli
hangja, egyhangú
beszéde. Egy magányos traktor
könyörtelenül zörög
végig a szántóföldön.
Kis halmokat egyenget:
titkos létről árulkodnak,
amely vak, mint
minden. Egyébként
kedélyes a vidéki élet.

VASÁRNAP REGGEL

Egy fácán szalad át izgatottan
a kerten, talán üzenetet
visz az övéinek: Óvakodj
a vadásztól! De a vadász
ismeri a menekülőt, és
tehetetlenül
verdeső jelzéseit,
fülsértő utolsó kiáltását,
mielőtt eléri
a végleges átváltozás.

MÍTOSZ

Szélörvény, aztán nyugalom
és csend. A természet hallgat.
De mi ez a suttogás
a földkéreg mélyéből?
Héphaisztosz érthetetlenül mormolja

maga elé örökös monológját.
Sánta, fekete és piszkos,
számúzték a teljes magány
érinthetetlen parázsába,
ahol a gondolatok
nyomtalanul és érthetetlenül
olvadnak szét. Képzeld el
öreg alakját, a hajlott hátút,
az elveszettet, aki csupán
saját legendájában él.

AREZZÓI KIMÉRA

Egyedülálló torzszülemény:
egy óvatlan pillanatban
pattant ki a lélek mélyéből.
Az emberi nem bensőjének
képmása: feltátott
torok, az ágyék
egy kecskefej, a farok
kígyó: megdermedt jelképe
annak, mit idomár meg nem szelídíthet.

BENŐ ESZTER fordításai

Günter Kunert németországi költő, író. Berlinben született 1929-ben. Rendkívül termékeny szerző: több mint félszáz verseskötete és számos prózakötete jelent meg. Életműve sokszínű: verseken kívül írt elbeszéléseket, esszéket, önéletrajzi írásokat, regényt, drámát, aforizmákat. Grafikusként is ismert. Szépirodalmi munkásságát számos díjjal tüntették ki, többek között Georg Trakl-díjjal, Heinrich Heine-díjjal, a Német Köztársasági Érdemrend Nagykeresztjével és az EU Prix Aristeion díjával. Egyesült államokbeli és olaszországi egyetemek díszdoktora. A külhoni német PEN-klub elnöke.

Selyem Zsuzsa

UTAZÁS DOBRUDZSÁBA 1950

Amikor megláttalak lesoványodva, porosan vánszorogni az úton, először arra gondoltam, mennyire hasonlít ez a kutya a mi Luxunkra. Csak hát a miénknek fényes, fekete volt a szőre, daliás a termete, ki tudja, mi lett vele másfél év alatt. Ezt gondoltam bizony, de ahogy közeledtem a trágyásszekérrel feléd, valahogy egyre biztosabb lettem, hogy te vagy. Szólitottalak: Lux! – és te azonnal kezdted hegyezni a füled, csóválni a farkad, felismertél, pedig semmivel se lehettem jobb bőrben, mint te.

Azon az éjszakán, amikor elhurcoltak minket, az öt, fegyveres szerencsétlen – egyiküket ismertem is ráadásul, dálnoki volt, világéletében hitvány munkakerülő, nem csoda, hogy elszegődött a gengszterek közé elvtársnak – úgy terelt le a főtérré, ahol már várt a teherautó, mintha a két kislány, Zina meg én a legnagyobb veszélyt jelentenénk az emberiségre. A nyitott teherautón ott volt már a bátyám a családjával és a két Hadnagy család, asszonyok, férfiak, öregek, gyerekek. Bevittek a sepsiszentgyörgyi rendőrségre, kikérdeztek alaposan, hogy mikor és hol születtünk, milyen tanulmányokat végeztünk, aztán beleütötték a DO-t a személyinkbe, ami azt jelentette, hogy kényszerlakhelyesek lettünk. Domiciliu Obligatoriu, ezt jelenti románul a DO, de nemcsak kötelező volt ez, hanem kényszer. Nem hagyhattuk el a helyet, és minden hétfőn kellett jelentkezni a rendőrségen. Na de milyen helyet ne hagyjunk el?! Egyáltalán, hol lakjunk, miből éljünk? Ezzel a gengszter elvtársak nem törődtek. Csak az érdekelte őket, hogy ne szökjünk meg.

Ott álltunk kifosztva, két kis gyerekkel, s a DO billoggal a személyinkben. Aki befogadott egy ilyen DO-st a házába, a titkosrendőrség addig szekírozta, mígnem a Duna-csatornánál kötött ki, amit nem nagyon lehetett élve megúszni. Mit tegyünk, hova menjünk? Volt nekem Sepsin egy jó emberem, Gecse Laci, aki Dálnokon a vízvezetékintézetet intézte nekem. Egyedül élt, és mikor odamentem hozzá, s tájékoztattam, mi történt velünk, azt mondta, ott a mosókonyhám, senki nem használja, gyertek oda.

Miután lepakolom a szekeret, téged is odaviszlek. Lilián folyton kérdezte, veled mi van, egyszer még el is indult, hogy megkeressen, szerencsé-

re időben visszaparancsoltam. Nagyon fog örülni neked. Ha nem is élünk már olyan decensen, mint Dálnokon, azért mindig akad valami, jut majd neked is, okos kutya vagy, tudom, hogy megérted. A küszöbön ellehetsz.

Volt már hol meghúzni magunkat, a következő nagy kérdés a munka. Dolgozni soha nem voltam rest, hiszen ismersz, most viszont ott voltunk kifosztva, két gyerekkel, nem válogathattam. Raktam én homokbányában vagonokat, válogattam almákat együtt a többi sorstársunkkal, minden munkát elvállaltunk, amivel kicsi pénzt tudtunk keresni. Zina a diplomájával patikába' tudott dolgozni, mert az egyik elvtársnak volt annyi esze, hogy mégse kavargathatják pusztá jószándékkal a gyógyszereket. De ez se tartott sokáig, mert valamelyik nagyokosnak eszébe jutott, hogy Zina mint DO-s megmérgezheti a szépen fejlődő proletariátust, úgyhogy attól fogva ő is jött legelőt takarítani, mert akkor éppen azt lehetett. Nehéz munka volt, a kivágott cserfák gyökereit kellett a földből kiásni és összegyűjteni. Talán azt nem tudod, hogy képesek húsz méterre is lenőni a talajvízért. Kiásni őket képtelenség. Évek óta ott állt az a terület megműveletlenül, mert a tuskóktól semmit se lehetett oda vetni, de nem találtak embert, aki el tudta volna őket takarítani. Persze, én tudtam, mit lehet tenni: ötven centi mélyen kellett a tuskó körül leásni, s elvágni a különféle irányba sugárzó gyökereket. A főgyökeret csak azután lehetett megpróbálni kihúzni, úgy, hogy két, egyenként hat méter hosszú rudat reáláncoltunk a tuskóra, s keréken csavartuk, míg ki nem jött. Amilyen okos kutya vagy, biztosan megtalálod ennek a mélyebb értelmét.

Ott telt el a nyár, sátrunk volt kint a legelőn, takarítottuk a cserfacsatateret, aztán almamagot szárítottunk, ecetet préseltünk.

Ezt a lovat meg a szekeret egy régi ismerősöm adta kölcsön. Nem restellem én a trágyahordást se, pláne hogy ez mentette meg barátomat, Gecse Lacit a Duna-csatornától. Mert már az első héten behívták a Szekuritátéra, a titkosrendőrségre, és ráförmedtek, hogyan is mert ő Beczásynak szállást adni. Laci barátomnak vágott az a székely esze, és azt válaszolta: Miért is ne adtam volna ennek az embernek szállást? Az egész város látja, amint reggeltől estig hordja szekérrel a trágyát az istállókból a kollektívbe, lehet az ilyen ember a munkásosztály ellensége?

A kihallgatótiszt morgott valamit maga elé, de kénytelen volt Lacit kiengedni a markából.

Kemény Jánost is elhurcolták azon a bizonyos éjjelen Marosvécsről, őneki Marosvásárhelyen volt a DO-ja. Ott lakott a sok író pajtása, de egyik se merte befogadni. Egy reggelen jó-mejen a városban, ott, ahol a virágóra van,

munkát keres. A templomnál, a kút helyén, amelyik zenélt is, mígnem hagyták tönkremenni, meglát egy csomó talicskát, lapátot, hát, veszik fel a munkásokat. Odamegy ő is, és jelentkezik. Mutatják neki, hogy a földet honnan hova kell hordani. János megrakja a talicskát, s taszítja. Arra jár egy marosvécsi ember, fölismeri, s megkérdezi: Báró úr, nem nehéz a talicska? Mire János azt feleli: Nem, mert forog a kerék.

Aztán hallod-e, jó kis bosszúságot okoztatok az öt gengszternek azon az éjszakán! Abból, amit a sorstársaink a teherautón mondtak, úgy számítom, legalább fél órát kuporoghattak a farakás tetején!

* * *

Persze, ezek a hitványak újra éjjeli két órakor jöttek értünk, Lilián sír, mint a betörők. A nyitott ablakon ugrottak be, ketten voltak, az egyiknél revolver, és ránk parancsoltak, hogy vegyük magunkra azt a ruhát, amit tegnap levetettünk, és siessünk. Tányicska még gyorsan bilire ült, de az egyik nagy hős kirúgta alóla. Lilián a cipőjét fűzte a kis sőberágyon, bele-rúgott a jóember belé is, hogy gyorsabban. Még egy darab kenyér se lehetett nálunk, egy pokróc se, semmi.

Zina leleményességét viszont nem kalkulálták be: még mielőtt Dálnokból elhurcoltak volna, a torjai tudószanatóriumnak eladtam a Bolgár pin-céjében gondosan tárolt jonatánalmát, amiért fizettek nekem 30 000 lejt, Lilián sír, hatalmas összeg volt ez akkoriban. Zina, amilyen előrelátó és tá-jékozott asszony volt, még '49 őszén bevarrta ruhája felső részébe, mintha válltömés volna, és minden nap azt a ruhát hordta, egy idő után aztán már más nem is volt neki.

Tudom, te nem értheted, miért jó ez, mire jó a pénz, de az emberek már csak ilyen világot találtak ki maguknak. Hiába szónokolnak pár éve kommunizmusról, testvériségről, Lilián sír, egyenlőségről – legalább szabadságról nem –, ha egyébre sem gondolnak az elvtársak, mint hogy ők lehessenek végre az urak. Ők járhassanak vadászni, ők lakjanak palotákba', ők öltözzenek drága ruhákba, és ők legyenek élet és halál urai, csak még sokkal inkább. Nekem elhiheted, Lux fiam, hogy Zina jól döntött. Egy ilyen ostoba világban mindig jól jön egy kis dugipénz.

Volt az a vicc a jereváni rádióval, hogy betelefonál a török államfő, hogy miért rakták bele az örmény címerbe az Ararátot, amikor az a hegy Törökországé. Mire a rádiós visszakérdez: Na és a hold a török címerben, az is Törökországé?

Segíteni nem segít, csak jól jön.

A ház előtt újra ott volt egy teherautó. Ez már azután volt, hogy az egyik elvtárs feldühödött az ugatásodra, fölrántotta a bejáratí ajtót, s mielőtt ráugorhattál volna, Lilián sír, revolverével szíven talált.

Úgy kellett átlépnünk rajta. Lilián csak állt tágra nyílt szemekkel. A revolveres ráordított, és nagyot lökött rajta. Annyit tudtam tenni, hogy ölbe kaptam, pedig már 12 éves volt, Lilián sír, és vittem.

Attól fogva nem hajlandó megszólalni. Az iskolában jól tanul, minden tárgyból kitűnő, de csak írásban lehet vele értekezni.

A teherautón megint csecsemőktől nyolcvanéves betegekig a háromszéki gazdák, vittek a Szekuritátéra, onnan meg a brassói teherpályaudvarra.

A magos katonai teherautókból leszedni a gyerekeket, a betegeket, az öregeket. Leülünk a sínek mellett, Lilián sír, másoknak legalább, akiknél a kisajátítók emberségesebbek voltak, volt egy pokróca, vagy egy villája, vagy egy kanala, nekünk semmi. Ültünk a földön. Tíz gépfegyveres katona őrzött, látszott rajtuk, hogy szégyellik magukat. Aztán füttyszóval megérkezik egy gőzmozdony, utána három marhavagon. Volt olyan katona, aki letette a gépfegyvert, és segített fölemelni azokba a magos vagonokba, akiket kellett.

Apró ablakok voltak a vagonon, Lilián sír, találgattuk, merre vihetnek, s ahogy beesteledett, a csillagok után már tudtunk tájékozódni. Göncöl-székér, Fiastyúk, Északi Sarkcsillag, satöbbi. Mint mezőgazda éjjel is tudtam, hogy na, körülbelül hány óra van. Azt is, hogy kelet felé megyünk. Kelet felé. Ami Szibériát jelentett. Mert ezt csinálták éveken keresztül, az ártatlan embereket hurcolták el Szibériába, ahonnan visszaút nemigen volt senkinek.

Na de a sok utazás után éjjel úgy két órakor megállunk, Lilián sír, leszállás, megint katonai autó, megint az autó négy sarkán négy gépfegyveres katona. Felszállás. Ahogy megyünk végig, látom kiírva: Cataloi. Végeredményben Cataloi a tengeri vasúti állomások egyik szárnyvonala, amelyik vezet be Dobrudzsába. Ezen a bizonyos Cataloion megint leszállás, de már egy kicsivel nyugodtabban, mert nem Szibéria, Lilián sír, tudtuk, hogy Cataloi Dobrudzsában van.

Zina próbált bohóckodni, grimaszokat vágott, Lilián sír, kezével bábjátékot adott elő. Lilián lehunyta a szemét.

Cataloion katonai autókra megint felszálltunk, és hosszan utaztunk. Reggel felé megérkeztünk egy valamikor bulgár faluba. Az autók forgo-
lódtak jobbra-balra, többször is körbejárták a kis falut, de se meg nem áll-

tak, se tovább nem mentek. Keresték az utat. Az volt az utasítás, hogy az Orezeria, Lilián sír, magyarul rizstelep. Oda voltunk irányítva. Mert a szovjet a határon visszautasította a küldeményt, minket, mert akkoriban már megkötötték a szigorú egyezmény a nyugati hatalmakkal, hogy több ártatlan embert nem vehet át a szovjet. Ennek allett a következménye, hogy a határállomáson jelentették ezeknek, hogy oda hiába, mert tovább nincs, Lilián sír, ekkor határozták el nagy hirtelen, hogy na, akkor viszik a bandát Dobrudzsába.

Traiannak hívták azt a valamikor bulgár falut, az emberek kiálltak bárméskodni a kapuba, s az egyik sofőr végre megtudta, hol kell az Orezeriába menni. Út nem volt. Akkoriban Dobrudzsának azon a részén tavasszal elindult egy szekér valamilyen irányba, utána a második, harmadik, s abban az évben ott volt az út, Lilián sír, tehát egy ilyen úton elindultunk mi is, s olyan hét kilométer után meg is érkeztünk valahová. Vagyis nem vittek tovább. Emberi település a közelben nem volt. Előttünk egy hosszú deszkabarakk. Mellettünk, Lilián sír, folyt a Duna.

„EGYENESEN JÁRJÁL”!

pontosabban (mert gyakrabban): „húzd ki magad!”. ez az első emlék, mely a tartásra vonatkozik, nagyszülői intenció, Tarnóci mami mindenre, ami a faluban valóban fontos, odafigyelt.

vitatkozni vele Anyu tudhatott volna, de sose vitáztak, Mami megjegyzett ezt-azt, ami anyunak a mélyéig hatolt (majd csinált mindent, mégis a legjobb, bár így megbolygatott

belátása szerint), és ő is megjegyzett ezt-azt, kicsit se finoman, elvárásaihoz képest (melyek húsz éven keresztül már városban alakultak), például itt is, ott is kosz volt „Édesanya” konyhájában. amire nagymamám hümmögött, vagy még azt se.

egy ilyen odamordulásra emlékszem tisztán, s egyszer mert Mami a hűtőládába rakta a banánt (ha hétvégén jövünk, friss maradjon), és mikor franciasalátával kísérletezett. a saláta szemre úgy-ahogy, a banán szemre sem, a viszonylagos kosz alatt pedig minden funkcionált. ugyan a konyhakőről enni nem lehetett, de ilyesmivel nem is próbálkozott arrafelé senki.

eszemben se volt ellenkezni Mamival, kihúztam magam, így lépdélgéltem mellette, ameddig a *kihúzásra* figyelni

tudtam. aztán a tartásügy számos tapasztalattal dúsult, mondjuk másnaposan az eresztékekből ki van mosva minden rugalmasság, az ember, mint egy bagzó macska, egész nap nyújtózna,

és afelé is hajlik el mindene, az ágyék,
az esze is merő parázs.

vagy hogy a tüdő
összeszorul (mint a horizont), majd
mikor ideje lesz (észre se vennéd), hátradőlsz
a sortól: kiadja-e a *part* látványát (egy halom
félresöprött *kagyló*) a benyílt levegővel?

s egy cakkos szélű, fura kis fényképem, mindkét nagyapám néz
egy megtermett mangalicát. családlátogatás lehetett, anyai,
Tókey nagyapám megmutatja a disznót apai, Demus
nagyapámnak.
(hasznló prezentáció zajlott bent is – csak fotó híján –, Lucza
Erzsébet falusi
háztartása legjavát kínálja Enyedi Teréznek).

Tókey nagyapám testfelépítését egy viszonylag alacsony
tornászéhoz tudom hasonlítani, mindene egy pillanatra
készül, Demus nagyapám enyhén előre dől, mint akinek
a csípője lassúbb a törzset követni. hozzá hasonlítok jobban.

korrigálghatom, de a csípőből
eredő rézsút, s annak majd minden kérdése megtalál.

KOCSÁNYOS MAKKON LÓG A TÖLGY

(TÁJJÁTÉK, GESZTUSOK)

Kocsányos makkon lóg a tölgy,
derül, a zápor egy csöppjét kioltja.
Murvázott, kültelki utak!
Jó mellé, csak meztélláb tocsognom.

*

A nagy tó minden, rejt (repülőt, apátot, macskafogat),
s a pára, mint vonja a tihanyi csiklót, az éjt (mintha
anyja lenne a könnyű éjszakának), s göncöl paripát, zsugor
levelet vet, rian.

*

Megint csak furcsa maradt
az opera: fejlehajtás, tisztogató, a csőr
fénye, és akkor még torok, torok, és akkor
még megkapaszkodni ebben az apró gallyban.

*

Ma is földobogott Nógrád. Nógrádról
keveset tudok. Minthogy mindenem
ott mozdult, közép tájt,
kissé keleten, kissé szintén északon.

*

Hogyan rám förmedtél! Mint valami első tanítónőm!?
Amúgy partneri
pinád illata?! – összevethetetlen lenne
nappal a Hold?

*

Szívedre vettél egy üvegtájat,
gömbéjben falu, gyertyaablakok. Rándul,
gördül a túlfűtött kupé, földek,
tömött tükör, hűlő homlokod.

*

Egész egyszerű látás a homoki,
Dűnécske, keveset terem,

*Bögre borsó, egy-egy akác nő,
Kihajt egy házat.*

*

Nézd a világot, annyi milliója!
S köztünk valóban ismert, oly kevés:
Ellegyintettek ribilliója: fej,
Hol pedig szerelmén penge, mint a pénz.

*

Jó a völgynek a bordó pecsét,
Füred csak merülne szürke tavába,
Föl-föltöri részeg emberét.
Villanya gyúl, s tűzbe lóg a lába.

*

Versben a pásztor furulyája:
tűfejke úgy a világ,
ha fújja, ha nem fújja, rét van,
dalocska a cérna, s ég.

AZ EGYBEGYÜLTEK

Sziránónak pár éves rendszerességgel (talán nyolc-tízéves kora körül kezdődő) visszatérő álma volt a szertartás. Az a bizonyos furcsa, emelkedett, ünnepélyes alkalom, melyhez minden esetben szorosan hozzátartozott a sehogyan sem odaillő, mindenkori előzmény, a lefekvés előtt nézett film, olvasott könyv, vagy (amíg volt ilyen) sebtiben megírt házi feladat, későbbiekben a még végzett munka, a lefekvéshez készülődés, fogmosás, ágyba fekvés, minden, amit csak elalvás előtt csinált. Úgy volt mindez része az álomnak, hogy nem álmodta hozzá annak rendje és módja szerint, pusztán – furcsa mód, hisz ilyen nem szokott vele történni – az álom része, mi több, kiindulópontja volt ez a rövid távú memóriájában tárolt, legutóbbi fél-egy óra, annak zanzásított történéseivel. Az álom már magával az in medias res szertartással indított, a kápolnaszerű, de mégsem, bizonyosan nem templomi keretek közé helyezett belső térrel, ahol Sziránó egyszer csak, érthetetlen okokból, mit volt mit tenni, ott állt. Holott emlékezett rá, hogy ő az imént még istenbiza az ágyában feküdt, filmet nézett vagy könyvet olvasott, fogat mosott, satöbbi, most mégis egyszerre, mire újra kinyitotta a szemét, már itt volt. Miközben persze, rutinos ébren álmodóként és rémálmodóként egyaránt tökéletesen tudta álom közben, hogy álmodik (akkor is, ha történetesen épp ébren volt), mégis egészen bizonyos volt abban, hogy itt és most a sziklaszilárd valóság folytatódik, hiába, hogy egyetlen szemhunyása alatt setét éjjele fényárban úszó délelőtté, hálósobájába pedig afféle hodályszerű, templomot imitáló, zavarba ejtő építménnyé változott. A keze már meg is indult volna felfelé, hogy legalább egy zavart fejkavarással reagálhasson tulajdon feldolgozhatatlan helyzetére, de rögtön vissza is hanyatlott maga mellé. Álmában ugyanis, mostanra, a második pislogás idejére tudatosult benne, egy esküvőre volt hivatalos. A sajátjára. Azaz, nem is pusztán hivatalos volt, de már az álmodás közben is szigorúan ateista elméje által a templomszerűségbe pap helyett odabiggyesztett, bár módfelett kenetteljes közjegyző szavaiból és fizikai közelségéből megértette: ő itt most, lefekvés után fél perccel, mit ad isten, in concreto házasodik. Oldalán soha a bűdös életben korábban még nem látott menyasszonya, körbepillant, és násznép is van, teljes családja és baráti köre, első sorban hüppög a meghatott nagymama, oldalán a csöppet elbambult, de láthatóan elérzé-

kenyedett nagypapával, boldogságuktól torokszorítóan megilletődött szü-leivel, akik valahogy azt súgják neki tekintetükkel, hogy *köszönik*, köszö-nik, amiért Sziránó... nem volt idő tovább elemezni a tekintetet. Nézte az arát. Szép lány volt (ekkor látta először – ekkor tudatosult mindez), fiatal és üde, arca és alakja alapján sosem volna képes megszeretni. Elvégre pon-tosan az a nő volt, akiből (ahogy a hozzá tartozó férfi prototípusból is) pontosan csak egyetlenegy egyed van a világon – végtelen számú alakban. Amerikai típusú idillel operáló, legtöbbször zabpelyheket és egyéb egész-séges (miközben, döbbenet, finom! – hirdették a reklámok) termékeket vi-dám, reggeliző nevetgéléssel eladni kívánó, dzsúszt hörpölve, üveggyőlyő ürességű tekintettel vigyorgó egyencsalád tagjai, mindenféle higiénés termé-kek hirdetéseiben vigyorgó, golyós dezodoruk, tamponjuk és hajfixálójuk pusztá meglététől immáron teljessé váló életük okán valahára gondtalanul kacarászó egyennők, olcsóbb divattermékek katalógusaiban látható, hosz-szú, barna hajú, szimmetrikus arcú, kék szemű, vékony, középmagas lányok ősnymotatványa, a klasszikus értelemben vett, ideális jócsaj. Sziránó vér-nyomása emelkedett, légzése fulladásosan gyorsult, homlokáról lavinába fokozódó, apró hópehelyhez hasonlatos hízási hajlammal indult arcát be-barangolni egy kósza izzadságcsepp – majd a társai is. A szája csontszáraz, nyelt egyet, többé-kevésbé tudott csak. Ki a faszom ez a csaj? – épphogy csak ki nem mondta hangosan. Cinkos vigyorok, azaz, frászt, cinkos, de őszinte mosolyok mindenfelől, a násznép beazonosíthatatlan része (nyíl-ván a lány rokonsága), hát még az övéi, a papszerű anyakönyvvezetőről (ez a szó nem ugrott be neki még az imént, mikor magában leközzjegyzőzte) már nem is szólva, egyszóval mindenki ebben a kurva épületben immáron a szülei nézésével bombázza telibe, mérhetetlen boldogsággal, örömmel, megkönnyebbültséggel. *Köszönjük*, sóhajtotta szabályszerűen az egész ba-szott épület, *köszönjük, Sziránó, hogy végre, hogy annyi keserves év, remény-telenség és kétségbeesés után végre... Végre révbe értél. Hogy mostantól nem kell aggódnunk miattad, hogy végre boldog vagy, végre nem szenvedsz, nem okozol csalódást, nem kell rettegnünk, hogy mi lesz belőled és veled. Benőtt a fejed lá-gya, megtaláltad a boldogságot, lám, itt persze nem figyelt az elhangzó név-re, mellett, és hagysz minket egy kicsit másra is figyelni. Köszönjük, hogy jó neked, és hagyod végre, hogy jó legyen neked, hogy mostanra végre egy picit már szeretsz élni. Köszönjük neked ezt az új kezdetet* – ekkorra már nem volt biztos benne, hogy még mindig csak ő az, aki befelé ezt dekódolja az őt körbevevő tekintetek hordozta üzenetként, vagy jól hallotta, és tényleg épp itt tartott beszédében a közjegyzőszerű pap, avagy a közjegyzőszerű pap-

szerű anyakönyvvezető. *Most szóljon, vagy hallgassa el örökké*, mondta az imént, ezt bizonyosan mondta szabályos kacsintásként föl kacagó, vidám nézéssel kísérve. MOST, próbált gyújtást adni erőtlenül berregő hangkép-zésének Sziránó, MOST szóljon akkor, hogy már bocsánat, ő igazán nem érti, hogy és mint történhetett, de itt valami sajnálatos hiba vagy félreér-tés esett meg, bizonyára. Hogy ez nem az ő esküvője, még ha persze (elv-ben) ismeri is ezt a még sosem látott nőt (naná, ki ne látta volna még ezt a – tehát ugyanazt az egy – mindenhol, mindig látható, egyenkatalógusar-cot), meg hát persze a család és a barátok is (felerészt) az övéi, de itt ak-kor is, mégis valami felfoghatatlan félreértés esete foroghat fenn, hiszen ő most valójában (még, később meg: már) nem ennyi idős (mennyi lehet épp amúgy?, töprengett el egy másodpercre, jó kérdés), ő nem tudja, hogy ke-rült ide, hogy esett ki számára az idáig eltelt idő, de. Idáig jutott volna, ha jutott volna egyáltalán (a papszerűség már persze rég továbbment végeér-hetetlen szózatában). Mi van, ha az álmérzet fals (pláne, hogy legalább ugyanolyan erőteljes ébrenlétérzettel is párosult), és ez most valóban meg-történik. Amnézia, Alzheimer vagy valami ez idáig (legalábbis óáltala, de hát mit tud ő ugyan ezekről a dolgokról, még nem ismert) idegrendszeri vagy mentális állapot miatt nem emlékszik az előzményekre. Tényleg itt áll, ünneplő cipője (van ünneplőcipőm?, döbbsent meg az eddigiek során talán a legjobban) alatt koppan a kő, a keze izzad, minden valós. Persze nem, semmi sem lehet valós – éppen ezért volt teljesen biztos benne, hogy ez most így, pont ebben a formában valóban megtörténik, épp házasodik. De nem akar, döbbsent rá, némiképp az ünneplőcipő fölött érzetnél is na-gyobb horderejű meglepettséggel. Nem akarja ezt a már előre unalmas nőt, ezt az előre, fél perc alatt végigképzelt életet, amelyről egyébként épp az anyakönyvvezető beszélt, melynek értelmében Sziránó ugye tudja, hogy most akkor ideje jogosítványt szerezni és munkába állni, adót fizetni és gye-reket nevelni, számlákat fizetni – a picsába, hiszen ő meg közben eddig úgy tudta, hogy pont ezeket akarja, döbbsent meg újra (úgy látszik, ilyen meg-döbbsenős napja volt), csak éppen nem most és nem így és nem, hogy is hívják, mindegy, ővele. Megköszörlte a torkát, az anyakönyvvezető csöpp sértettséggel hosszabbra nyújtott egy lélegzetvételt, mint aki nem biztos benne, hogy valakinek ebben az ünnepi pillanatban most tényleg lenne po-fája félbeszakítani, de ha mégis, hát legyen, hagy rá egy másodpercnyi lehe-tőséget. Sziránó nem talált szavakat, nem volt képes elrontani ezt a töké-letes pillanatot, amikor mindenki, de ténylegesen mindenki ennyire boldog volt, hiszen szemmel láthatóan az volt, amiért végre és valahára ő is az.

Nem volt szíve tönkretenni ennek a láthatóan igen drágán és körülményesen, amerikai filmekből ismert hófehér, puccos menyasszonyruhába öltöztetett nő boldogságát, aki így örült, mit ad isten, épp őneki, most is hogy mosolyog rá, atyaég!, mintha csak müzlit akarna eladni egy sokadjára ismételt akciófilm reklámszünetében, de ami még sokkal fontosabb: az egybegyűlteket. Tehát akkor ez a boldogság, basszameg, biccentett beletörődőn a közjegyzőnek, hogy mehet tovább, majd azért felébredt valamelyest.

ÁLLOMÁS NÉLKÜL(ED)

Van az a vonat, amely bármerre menjen is, te mindig a vagon tér másik felén ülsz. Bármelyik osztályra szól is jegyem, bármelyik vagonban huppanok a székbe: srégen velem szemben ülsz. Ettől mindig zavarba jövök. Hogy lehet, hogy te pont itt?! Megint te és mindig pont itt, nekem. Már meg kellett volna szoknom, de hát az is meglepő, hogy ez a vonat is mindig más-más tájakon jár, még akkor is, amikor ezredjére ugyanazt az utat teszi meg. De nem is ez a legfurcsább.

Egyszer egy sajtos-szalámis szendvicset majszoltál, nem néztelek sokat, mert épp üres volt a gyomrom, és te nagyon jóízűen tudsz enni. Szóval, mire befejezted az evést, a gyomrom irányából a jóllakottság érzése kezdett terjedni végtagjaim felé. A meglepődésem kiverte az álmoságot belőlem, izgága lettem és tanácstalan, aztán érzéki csalódás néven elkönyveltem az esetet. Nem sokkal utána, mikor nekitámasztottad a homlokodat a vonatablaknak, hűvös lett a homlokomnak az a része, ahol az üveggel érintkeztél. Emlékszem, ettől is annyira meglepődtem, hogy egész testemben hevülni kezdtem. A döbbenetek sorozata persze téged is letepert, hiszen amikor először tettem fülemre a fülhallgatót, és kapcsoltam be az mp3 lejátszót, hirtelen felugrottál a helyedről, kis megtorpanás után odamerészkedtél egy-két utashoz, és megkérdezted, hogy ők is hallják-e, amit te. A nemleges válasza kétségbeestél, de ezt álcázva, összeszorított fogakkal viszszaültél velem srégen szembe, komolyan és már-már haragosan a szemembe néztél. Mintha elfoglaltam volna a helyedet egy tolulásig teli vagonban. Aztán hirtelen elmosolyodtál, felejthetetlen telített férfias mosoly volt, és amint jókedvű szórakozottsággal félrenéztél, combodra helyezett ujjaid elkezdtek dobolni a második tételt.

Aztán ez lett a természetes. Én kimentem a mosdóba, és visszafelé jövet leolvastam a megkönnyebbülés hálás jeleit arcodról. De volt olyan is, hogy összehánytam magam, mert olyan húst ettél, amit nem komáltam. És te is ideges lettél, valahányszor annyit kerestem valamit a táskámban, hogy tiszta rendetlenség lett a tiédben. De többnyire vigyáztunk egymásra. Én például határozottan keveset lógattam ki a testemet a vagon ajtaján, nehogy megfázz a hasító szélről, és te is egyre több olyasmit olvastál, ami engem érdekelt, néha még tudományos ismereteidet is felidézted, vagy valaminek

némán az apró részletekbe menő boncolgatásába merültél, tudván, hogy szeretem a részleteket, és hogy pallérozd néhol hiányokat szenvedő műveltségemet.

De amikor valami nagyon fontosat akartunk üzeni, akkor valamiért nem volt szerepcsere. Igaz, ilyen ritkán volt, teljesen komoly és egyben teljesen komolytalan, már-már felelőtlen volt, amit egymással és egymáson keresztül magunkkal műveltünk. Nem kellett sok vallomás, egy-egy sugallattal is beértük. Mindez még az első kitérő előtt volt így.

Mert aztán jött az első kitérő. A vagonok felét más vágányokra terelték. Az ilyesmi simán szokott menni, de akkor a vonat mégis zökkent egyet. Épp előtted mentem el, s a zökkenésre az öledben landoltam. Nagyon megszorítottuk egymást, de láttam a szemedben a félelmemet, és ezzel te is így lehettél, tudtad, hogy baj van. Sőt, többet tudtál, mint én. Kettőnk közül egyiknek akarnia kellett ezt, hogy így történjen. Innen kezdve hiába kérdeztem magam, nem válaszoltál semmire. Mindenemet odaadtam volna egyetlen cingár vallomásodért, de csak a vonat zakatolt, becsapódott egy-egy ajtó, az emberek csoszogtak, krákoztak, zsongtak idegesítően. Aztán persze szem elől is tévesztettelek, már csak a negyedik vagy ötödik kocsi-ban találalak, és hiába ittam kedvenc borodat, nemhogy beindultál volna tőle, mint annyiszor, hanem látszathálás, kedvetlen, egyre némább és passzívabb voltál. Tehetetlenségemben egy nyár végi, már hűvös éjszakán meztelenre vetkőzve lógtam ki magamat a vonatajtón. Csapott is a levegő rendesen, meg is fáztam annak rendje és módja szerint. Nem tudtam hova tenni a dolgot. Aztán már nem láttalak. Hogy mennyire kába és ténfergő lettem, az szórakozott tetteim tükrében tudatosult: a férfimosdóba mentem, pedig előtte, amíg itt voltál, mindig a nőiben voltam... Aztán azt a húst ettem jóízűen, gépiesen, amitől én korábban hánytam, és olyasmiket kezdtem olvasni, amik amúgy engem csak miattad érdekeltek. Semmiben sem találalak. Se téged, se magam. Egyszer, emlékszem, annyira féktelen, malíciával teli kacagásban törtem ki, hogy beléremegtek vagonom dermedt ablakai. Elképzeltem arcod rezdüléseit és tébláboló gesztusaidat, ahogy végtelenül zavart vagy, és magyarázkodsz a veled szemben ülő hölgynek, akit magasnak, széles mosolyúnak és annyira okosnak képzeltem, hogy híres bele. Szóval azért kellett magyarázkodnod, mert egyszer, amint felálltál, hogy csomagodból kivedd a pipádat, hirtelen női tánclépésekben kezdte mozogni, úgy rendesen: ritmusra, aprózva, gyorsítva, majd nyújtva, lassítva, karlendítéssel és pördüléssel. Mindezt persze akaratod ellenére műveltéd, s amikor észrevetted magadat, már késő volt. A helyzet abszurditását

az is fokozta, hogy te, aki mindent olyan szépen és meggyőzően tudsz el- és kimagyarázni, teljes bevetéssel meg is próbáltad helyretenni a félrecsúszottat, de félúton egyszerűen abbahagytad. Némán belesüppedtél a vastagon szivacsosított műbőr székbe, és magad elé meredve hevesen vágyni kezdtél valami nagyon erősre és keserűre. A nő pedig, amikor már azt hitte, hogy nagyon ért(i), és hirtelen abbamaradt az ok- és okozatfejtésed, nagyon összezavarodott, arca pár perc alatt iszonyú buta lett. Na, ezen szórakoztam könnyesre magam. Aztán kifulladásra a földön fetrengéstől, hirtelen elkomorultam. Belém hasított a felismerés, hogy majdnem minden, így testedbe öntött kedvenc tánclépéseim viszontlátása is – illúzió. Önáltatás. Féktelen képzeletem zabolátlan terméke. Az úgynevezett valósághoz valószínűleg le kellene szállni a vonatról. Csakhogy mintha ez sosem állna meg, számomra pedig a benti világ is éppen elég színes, mozgalmas, kimeríthetetlen.

A teljes eltűnésed előtti délibábos megjelenéseid szárazsága erősebben és mélyebben arcul csapott, mint a kinti viharos eső. De volt, amikor csak enyhe, simogató esőként permetezett felbukkanásod. Aztán megint jött a szárazság. Bementem a hálókocsiba, belezuhantam az ágyba, és hagytam, hogy magába szippantson az alvás vákuuma. Rémlik, hogy egyszer vad iramban elindultam utánad még egyszer, s megnéztem minden vagon minden zegzugát. A legközönségesebb, de a legvadabb és legegzetikusabb helyeket is, ahol megfordultunk. Hogy valóság volt, vagy álom, netalán képzet? – ezek szöveget ekkortájt úgysem tudtam megragadni, utólag meg teljesen lehetetlen.

Arra azonban világosan emlékszem, hogy úgy ébredtem, mindenem porcikám fáj. Még a levegővétel is. Mihamarabb és minél messzebb akartam kerülni rongyos testemtől, szerencsére az ablakon túl épp szárnyait bontogatta a hajnal.

A második kitérőt észre sem vettem, csak mondták, hogy a mozdony után csak az én hálókocsim van még. Rendben, köszönöm – válaszoltam, s arra gondoltam, hogy ezt a második kitérőt, ha akarnia kellett kettőnk közül valakinek, ahhoz, hogy megtörténjen, akkor inkább én akartam. Zavart az érzés, mintha folyamatos vakvágányon lettünk volna, ahol a sínek egyszer csak véget érnek, a vonat pedig lebeg valahol valamennyit, majd ismét rendes síneken zötyög egy adagot a következő lebegésig. Időszakosan felfüggesztett haladás – mondhatta volna be az utasoknak a mozdonyvezető. Ennek vetett véget ez a második kitérő, a teljesen nyomvesztés. Amúgy csak egy sokadik kitérője életednek. S már jó ideje én sem vagyok ártatlan.

Ilyeneken tűnődtem, s ezután nem tudom, meddig ültem mozdulatlanul, kifelé nézve, de amikor újra megmozdultam, semmi bajom sem volt.

Tiszta levegő csapott meg, s a kinti tágas táj báránnyelű békével töltötte meg bársonybevonatú fülkémet.

Magam vagyok. Szabad vagyok – tisztáztam és nyugtáztam a helyzetet.

Erre te iszonyú erősen összeszorítottad a torkomat.

ÁRVAHÁZ

„– *Jól tudok nélküled élni, de nem akarok.*

– *Nem tudok nélküled jól élni, de akarok.*”

Van az a ház, aminek közösen tettük le az alapját. Egy gazdátlan, elhagyott kertben, pár gondozatlan gyümölcsfa tövében birtokba vettünk egy nagyszobányi földet. Először és jó sokáig csak a fűvet lapítottuk le, legfeljebb félrehajigáltuk a hátunkat nyomó követ vagy gyümölcsöt. Azután egy idő után azzal szórakoztunk, hogy az úton-útfélen talált kövekkel kiraktunk egy négyzetet. Ezeket később magunkkal hozott személyes, valamilyen élményt, emléket hordozó kövek, ásványok váltották fel. Egyre tudatosabban homokot, sarat tapasztottunk a kövek közé. Emlékszem, amikor levettél rólam az utolsó rajtam levő tárgyat, a nyakláncomat, és ünnepélyessé nemesülő mozdulatokkal a láncrészt betemettél a kövek közé, úgy, hogy a cappuchino jáspis medál látható maradjon. Ettől kezdve igyekeztünk magunkkal hozni valami tárgyat is, hogy színes és különleges otthonná avatódjon az üledékes építmény. Hol egy kanál, hol egy pipa, bakelit-lemez, kazetta, elromlott rádió, orosz–német szótár... A berámázott kis festményedet hátulról jól beépítettük, színes vakablak lett belőle. Kiemelt helyre tettük az ammonitesz fosszíliát, és a gukkernek olyan találó üreget vájtunk, mintha eleve oda gyártották volna, ráadásul ügyeltünk arra, hogy kivehető legyen. De ha épp nem voltak magunkkal hozottak, akkor helyben kerültek, és helyben maradtak tárgyaink. Így te egyszer öv nélkül indultál útnak, kezeid hőzentrágerként kapcsolódtak nadrágodra, és olyan óvatosan lépkedtél, hogy kacagásom sokáig elkísért, feloldva bohóságod felett érzett bosszúságodat. A fülcsim még hagyján, de a sötétciklámen bugyim is bekerült a kövek közé. Ekkor jó ideig nem tudtam sejtelmes és huncut mosolyodnál egyebet leolvasni az ajkaidról.

Otthonunk építése csak egymásra figyelésünk mellékterméke volt. Pót-cselekvés, ami azért kellett, hogy egymáson kívül más anyagokat is érintsünk. Az egymásban megtalált otthonosságérzet anyagba vetülése, alkotói eredménye – és immár maradványa – lett e derékig érő alapzat.

Csak a hosszú távra nem gondoltunk. Vagy gondoltunk, de nem beszéltünk róla. A házba lépve mindig a jelen varázsa ütötte ránk bélyegét, és távozásunk tébolyában semmink sem hiányzott.

A tartósságra, a viharokra, a jövőre nem gondoltunk. Esőt és hideget csak olyan ritkán fogtunk ki, hogy akkor az újszerűség erejével hatva, egyik intenzív eszementséget csináltuk a másik után. Az esőtánc, az esőfogócska, a sármasszázs és -birkózás lemoshatatlan betűkkel írták be magukat életem regényébe. Amúgy annyi élvezetet nyújtott a játékokon és játszmákon túl a ház aprólékos (sz)építése, hogy az elemi erővel ható időjárás is csak másod- vagy harmadlagos jelentőséggel bírt. Mit nekünk a rideg beton s benne a rácsozott és meredező vasrudak?! Épülő homokvárunk már jól elfedte ülő, fekvő, fűcsiklandozta testünket. Beértük ennyi intimitással, a végtelen égbolttal és a mindent kitöltő jelennel.

Amúgy az egyik házfal stabilabb, masszívabb lett, mint a többi. Sokkal több kemény anyag és sűrűbb kötőanyag került oda, mint a többi oldalba. Ösztönösen épp ebbe a falba ültettük el a legdrágább kincseket is. Itt színllett ki a falból a hat féldrágakőből négy, és ennek falára, arra a legnagyobb kőre rajzoltad a totemállatot is. Még valami igazi habarcsfélét is hoztál egyszer, hogy tartóssá kössön az anyag. Az csak természetes, hogy törshelyed ezzel a fallal szemben volt, és az sem természetellenes, hogy engem gyakran éppen ehhez a falhoz szorított felhevült tested.

Visszamentem a házunkba, leültem arra a helyre, ahol te szoktál ülni. Mintha még meleg lett volna a föld. Visszajárok néha. Megnézem, hogy mit és mennyit rontott rajta az idővel szövetkező erózió, s hogy nem koptott-e ki az ég vászna.

Amikor még példaképeim voltak az ősmagyar sámánok, azt olvastam róluk, hogy ők úgy tudták: az égbolt egy éppen olyan sátor, mint amiben élnek, és a szertartásokat végzik. A Sarkcsillag pedig az a pont, ahonnan az Istenek lejárnak, leereszkednek szükség esetén, és ahova a sámán is felszáll, amikor a fentiekkel dolga van. A csillagok pedig lyukak az égsátoron, amelyeken átsüt a túlvilág reményteli fénye.

Visszajárok és azt látom, hogy lassan, de biztosan csökken házunk magassága, és bár még szépen látszanak a kövek közt az emléktárgyak, egyik-másik már kiáll a falból, van olyan is, amelyik felülnézetből kandikál ki,

mint a sivatagi dűnén felbukkanó tevecsontváz. Az ilyeneket a falak alsó részébe, ahol elég lágy és üreges helyet találok, visszafalazom.

A festményed is jól állja a gyűrődést – állapítottam meg legutóbb, majd leültem a helyedre. A masszívabb fal tíz centivel magasabban volt a többinél. Arra gondoltam, végül csak ez marad, mint a jeruzsálemi siratófal. Aztán ez is az idő martaléka lesz. De most még emlékmű. Élményoltár. Sírkö.

És ekkor hirtelen felugrottam, mert azt gondoltam: Csakhogy én nem vagyok, maradok, leszek siratóasszony! Annál fontosabb dolgaim is vannak! A hevességtől pedig megrándult a derekam, s amíg enyhe mozdulatokra, majd csöppnyi mozdulatlanúságra intett e felelőtlen mozdulat, elképzeltem, hogy megjelenesz előttem. Feltételes módba és időbe rántott a képzelet.

Szia – mondanád egyszerűen. Szia – mondanám puritán hangsúllyal én is. A döbbenet és zavartság a szemek irányát földközeli síkra terelné. Ez az a helyzet, amikor egy láthatatlan fonal elveszett végét keresi a tekintet, hogy belekapaszkodjon. A megszokottba vagy a valahova vezetőbe. A rövid, látszólag mellékes egymásra nézéskor derülne ki, hogy az én fonálvégem a te szemedben van, és ekkortól te sem véletlenül tartanál fogva nézéssel. Sokáig állnánk így. Mint akik már túl vannak valamin, és még túl előtte vannak valaminek. Vannak a nincsben. Vagy nincsenek a vanban.

A végtelen mozgáslehetőségből, ami mindenkinek adott, lényegében csak kettőt érez a sebzettség: a vonzás és taszítás erejét. Nem tudom, melyik lenne köztünk, csak azt tudom, hogy te hamarabb megunnád a mozdulatlanúságot, és tennél valamit. Nem tudom, hogy mit, de azt tudom, hogy amint felfognám mozdulatod mögött a szándékot, folytatnám, amit elkezdtl.

Ha kifelé indulnál, nekirontanék a falnak, hogy többszöri próbálkozás után, minden erőmmel és romboló leleményességgemmel ledöntsem, és ne kelljen átmász rajta, hanem – mint a Vörös tenger medrébe az a népvezér – egyenes talajra léphess. (Mi bolondok, még ajtót sem hagytunk, mint ha be akartuk volna falazni saját magunk is relikviáink közé!)

Ha nekifognál megkeresni a falban a festményedet vagy a pipádat – mivel kívülről tudom, hogy mit hova tettünk –, egykettőre kívájnám, és oda nyújtanám, hogy elvihesd.

Ha köveket vennél magadhoz a falból, és szembeállnál a siratófallal, a fal elé állnék, és felvenném a bűnös nő pozícióját, hogy megkövezz.

Ha felém nyújtanád kezéd, belehelyezném arcom. Utána a mellemet. Utána mindenemet. Hullámozna a tested, és leomolnának a falak.

BÚCSÚVERS

Nem akarom a nyári kéket,
hogy arcomhoz dörgölőzzön a táj,
simulékony, macskamosolyát a fáknak,
nem akarom, hogy a holnapra várván,
szebb jövőt s megymást reméljek,
a citromfényű ég ölében
műanyag tűz gyújtja lángra a hegyet,
nem akarom ezt a verset,
a szív aritmiáját, ahogy időnként kihagy,
mint egy rosszul megkomponált vers, úgy élek,
túl sok a kávé reggel, csodálkozol hát,
hogy keserű lé lesz a szádban a dél,
komlósörényű estek hevernek melleden,
ágyak harmatán parázna illatok.
Nem akarom már ezt a nyarat,
a Szamos hátán görgeti az emlékeim,
súlyuk alatt tarajt vet, mint a tenger.
Kávé, cigaretta, kávé, cigaretta,
és a sörök lassan elmaradoznak,
leinni nem mered már magad,
félsz, hogy a démonok előjönnek,
külvárosi sejkek kapják el nyakad.
Valami láthatatlan súly van a mell alatt,
aritmiás a szív, néha kihagy,
az orvos szerint a sok kávé, cigi
és az alabástrom éjjelek,
s amit nem értettél meg románul,
valami végzetes nyavalyát jelenthet,
mert a korodhoz képest,
és úgy egyáltalán, kisasszony.
Ebben a versben ki-bejár a huzat,
kotyognak az ütemek, lődörögnek,
mint részeg dzsinnek a sorok,

véget kéne mindennek vetni,
törölni, törölni, törölni végleg
a fölöslegesen átsírt esteket,
észrevenni végre, hogy pótlék vagy,
semmi több, bármikor eldobható darab.
Keresni egy átlagos, szürke hétköznapot,
amikor kiszúrod magadnak
azt az idegent, akit boldoggá tehetsz.
Ettől a nyártól én már nem akarok semmit.
Égett szagú szerelem ring a határon,
vörös szemű, bárgyú alkony.
Elbúcsúzom,
magamba csukok minden verset,
nem, már nem akarom,
hogy szeresselek.

KÍVÜLNÉZET

Néha kívülről figyeled magad.
Narancstűz, égett hússzag, hamupillangók,
ennyi, ha megmarad minden vágyból.
Nem fáj, ahogy bőrdet kóstonják a lángok,
jólesik néhány pillanatig megfeledkezni
a mell alatti nyomásról,
csak nézni a tüzet,
nem emlékezni és nem felejteni,
bámulni szenvtelen arccal a semmibe.

MÉLYSÉG

alkalmi smink gyenge bőrradír a reggel
egy ideje a reggelek ugyanolyan
ikerszörnyszülöttek
már nem viselsz semmiféle maszkot

nem félsz az arcod megmutatni
azt hiszed a vacogástól az ölelésig
fagyott ujjaktól a meleg érintésig
csak egy mozdulat választ el
hogy bármikor változtathatsz
ki- és beléphetsz az ajtókon
elfejtetted tán hogy milyen hosszú volt
az út amíg sikerült magad bezárnod
ez a szoba immár örök otthonod
a mélység feneketlen kútja lettél
nincs hozzád merész öngyilkosjelölt

A KÉK ALAKJAI

ébredéskor az első
korty fekete
az álmos vérkeringés
a kitáguló pupillák
az elinduló érzékelés

a születés színe

a vers elképzelt betűteste

az angyalok lélegzete
amikor azért szurkolok
átmehessek a vékonyka
fapallókon

a földet karoló ég
őszhűvös szövete

a sziklából reggeliző
tenger sikolya

a várakozások fájdalma
hosszú télidőkben

szeretőim szemeszíme

KÉKSZEMŰEK CSÓKJA

a kékszemű férfiak csókja
a végtelen illúziójával festi pirosra ajkad
ez akkor is így történik
ha nem hiszel
a határtalan szerelem rózsaszín idilljében
az elme építményében
a hideg azúrcsillámok megbontják a rendet
jókora földrengést idéznek elő
a Richter-skála sem mutatja ki erősségét
összeomlanak a tervek
csak a kékszeműek ölében lehetsz
teljesen meztelen

pillantásuk
kivasalja bőröd

beteszted az ágy melletti
kisszekrény kulcsos fiókjába

Tamás Dénes

NAPSÜTÉS

„... csak 36 igaz ember...”
(héber legenda)

Sok minden történt ma a nagyvilágban, az Úr kétezer-tizenharmadik évében, szeptember tizenkilencedikén, a déli tizenkettőt megelőző egy percben. Sok mindennek kellett történnie, ahogyan mindig sok minden történik a világ minden egyes órájában, minden egyes óra minden egyes percében, a percek megszámlálhatatlan pillanataiban, mert kell ez a sok történés, ez a sok fejlemény, esemény, fordulat, különben nem lenne mi feltöltse ezt az egyre keservesebben kattogó időt, nem lenne mi átadja egymásnak a pillanatok, egymás felé hajtsa, egymásba szuszakolja a percek és az órákat, így repítve, lendítve előre őket az illuzórikus beteljesülésbe, a másik pillanatba, a másik percbé és órába, ma éppen a déli tizenkettőbe, mindezt szeptember kilencedikén, az Úr kétezer-tizenharmadik évében.

Berlinben ekkor még nem volt tizenegy óra. Az U7-es metróvonal Adenauerplatz nevű állomásán a plafonra függesztett fekete kijelzőn lévő elektronikus óra épp csak elkezdte fogyasztani a tizedik óra utolsó percét. Az óra nem mutatta a másodpercek fogyását, de nem is kellett tennie, a föld gyomrában, a hideg fényből és hosszú egyenes és hajlított vonalakból összevont helyen minden a másodpercek siettetésére volt berendezve, mint ha csak az éles sín párokon nem is a metrószerelvénnyel, hanem maga az időfolyam tört volna utat magának, rohant volna egyik sötétségből a másikba, ahhoz, hogy a két sötétség között, mint egy éles vakuvillanás, erős fényvel felszikkasztassa, s ezzel megörökítse az elmúlás káprázatát.

A rajtaütött ideiglenesség leginkább a peronon álldogáló embereken mutatkozott meg. Mint partra vetett halak zsúfolódtak be az állomás fala és a fehér műkövel kirakott padlón sötétebben futó csík közé, amelynek láthatatlan korlátja delejezve szögezte a helyükre őket. Ott álldogáltak az emberek abban a kopár sávban, odaszegezve bámulták a magukkal szembeni falon éktelenkedő hatalmas „A” betűket, csak a néha beremegő, meg-lóduló végtagjaik árulták el, hogy álldogálásuknak célja van, ebben a fényketrecben mindenki visszafojtottan arra várt, hogy egyszer csak megnyíljon ez a fehér mennyország, mint egy steril örvény beszippantson mindenkit,

eltüntessen mindent, hogy majd minden gyűródés nélkül kiöklendezhesse az embereket egy ugyanilyen helyen, egy ugyanilyen fényketrecbe.

Először a levegő állapota változott meg. Egy meleg fuvallat lebbent be jobbról, a sötétség mélyéről, majd egy halvány zajfoszlány is utána lopakodott, ami gyorsan morajlássá erősödött, bebőrizve két kőkocka illesztéke közé beszoruló soványka vízcsíkot, de már a sötétség torka sem volt üres, két szikrázó fénypászma zabálta benne a feketeséget, erre azonban senki sem figyelt, már rég a napi rutin része volt, hogy jön, érkezik ez a testet öltött dübörgés, ami maga alá gyűrve a feltorlódó távolságot, úgy tör előre, mintha az előtte levő tér már nem is létezne, nem is létezhetne.

Beérkezhetett volna. Valószínűleg be is érkezett. De közben történt valami, ami, mintha egy másik időből érkezett volna, egy másik helyről és korból. Pedig dehogy, minden ide volt méretezve, csak azt nem tudta senki, hogy ez által a történés által érte utol az idő és a hely saját magát, ezért nézett először mindenki csak értetlenkedve arra a fiatal fiúra, aki az álldogáló tömeg legszélén talán éppen a delejezés hatása alól szabadult ki, amikor, a metróállomásnak azon a felén, ahonnan a szerelvény is készült betörni, átlépte a sötét csíkkal jelzett határt. Az emberek először értetlenkedve néztek rá, ami hamarosan ijedtséggé váltott át, mert először mindenki arra gondolt, hogy vajon most a fiú meg akarja-e ölni magát, azonban nem lehetett sokat gondolkozni, mert közben a metrószerelvény is gyorsan közeledett, mint a gátját szakított ár zúdult, zúdult befelé, a fiú pedig ott állt, túl a sötét, átléphetetlen vonalon, egy rikító színű, fejére húzott kapucnis pulóverben, lábán teniszcipő, fölötté szakadozott farmernadrág, de a kezében is tartott valamit, egy piros színű, kólás reklámcacskót, aminek a szája valamilyen ócska madzaggal volt bekötözve, ezt a zacskót emelte most fel hirtelen, és egy határozott mozdulattal betartotta vagy belóbálta a sínek fölé. Ezt azonban már senki sem tudta eldönteni, mert innen hirtelen minden megállt, beledermedt ebbe a mozdulatba, ott állt minden egy izzó, de érthetetlen összefüggésben: a levegőben, a metróakna fölött, a coca-colás reklámcacskó, tőle, szinte méterekre a metrószerelvény sárgára festett acélteste, amely megállásig fúrta bele magát a befagyott térszerkezetbe, az emberek arcán pedig, mint megannyi kiszikkadt agyagpakolás, az értetlenkedő, szörnyülködő ámulat, amitől senki sem érzékelte, hogy a zacskóban mozgott valami. Valami szabadulni akart.

Torinóban ma délelőtt köd volt. De lehet, hogy csak a szmogot és a füstöt fújta a Via Carlo Albertóra az ipari negyed felől a szeptemberi, szokatlanul hideg szélfuvallat. A kőkockákkal kirakott szűkös utcában – ha-

sonlóan egy régi emlékhöz – ettől minden egy kicsit körvonalazatlanná vált, a régies házfalak még régebbieknek tűntek, a biciklik és a robogók alig kivehetően támasztották a vaskorlátokat, míg a vigyázatlanul leparkolt Fiat gépkocsik – csupa Fiat Doblo Panorama –, mint megannyi lomhán legelesző, nagy testű állatok foglalták el a járdát. Kevesen jártak az utcán. Az a néhány turista, aki korán kelt, hosszú léptekkel haladt az utcából kiszélesedő Piazza Carlo Alberto irányába, mintha a tér mélyén homályba burkolózó lovas szoborról maga Károly Albert hívogatta volna őket, kivont szablyájával. Mintha az idő is lelassult volna. Valamilyen furcsa időtlenségnek kellett ráakaszkodnia az utcáról nyíló egyik vendéglő faliórájának kismutatójára, valami nem engedte, hogy a mutató ráforduljon a tizenegy órát jelző pontra, ott tartotta abban a hajszálnyi lebegésben, és nem lehetett tudni, hogy ezen a reggelen, ebben a ködös időben képes lesz-e valaminek kimozdítania.

Talán a köd tette, a szétszivárgó időtlenség, hogy kezdetben senki sem figyelt fel a Via Carlo Alberto és a Via Cesare Battisti kereszteződésénél beforduló konflisra. Mintha valóban az időtlenségből gördült volna elő a konflis, három oldalról zárt, egyszemélyes, fekete kocsiszekrényével, a kocsi hátuljára felszerelt, magasra emelt bakjával, ahol egy fekete kalapos és kabátos kövér ember terpeszkedett, míg a kocsi elé egy hosszú, tömzsi testű, fekete ló volt befogva, különös realitást adva az egész látványnak. Ezen senki sem döbbsent meg az arra járók közül, ilyen egyfogatú konflisokkal még ma is gyakran lehet találkozni nagyvárosok régi városrészeiben, a kíváncsi turisták szolgálatára állítva, akik azt gondolhatják, a kocsi mélyéről jobban kileshetik a város szétterített titkait, mint az utcákon csatangolva. Mégis úgy tűnt, a konflis rossz helyen jár, a kocsis viselkedése árulta ezt el, idegesen rángatta a gyeplőt, száját höcögtető hangok hagyták el, minden azt mutatta, a konflist szeretné valahová máshova átirányítani.

De ez valamiért nem sikerülhetett.

Ki láthatja egy ló szemével a valóságot? Ki tudhatja, mit rejt számára egy ködbe borított szűk utca, felsejlő szögleteivel, a járdák lomha állataival? A kocsis biztosan nem tudta, „Cal împuțit!”¹ – tört fel a horkantás a torkából, és erősebben kezdte el rángatni a hajtószárat, megpróbálva kifároltatni a konflist az utcából. A ló azonban nem engedelmeskedett, csak a vékonya jött remegésbe, habzó szájjal harapott rá a zablára, a hatalmas test megfeszült, amikor megpróbált ráülni a kocsirúdra, amitől a fényesre csu-

¹ Bűdös ló! (román)

takolt szőre alatti izmok görcsös rángásba fogtak. A kocsis ezt már nem nézte tétlenül, lepattant a bakról, kezében az ostorral, kacsázó léptekkel odasietett a ló fejéhez, egyik kezével megragadta a kötőféket, „Futu-i mu-mă-sa de ochii tăi!”², ordított fel tajtékozva, majd az ostorral elkezdte összevissza csapkodni a ló fejét.

Erre az attrakcióra már megálltak a járókelők. Egy kisebb kör alakult ki a konflistól tisztes távolságra, a turisták, akik legfeljebb szitkozódó olasz taxisofőrökkel találkoztak eddig, nem értették, mi történik, de nem is tudták, mit kezdjenek ezzel az anakronisztikus jelenettel. Túl sok volt a nyers erő, a düh, az egymásnak feszülő acsarkodás nekik, csak annyit érzékeltek az egészből, hogy két, ki tudja, honnan felgyülemelő tehetetlenség találkozott itt, ami egyszer csak egy néma harcba fordult át. Mert ez történt, a kocsis már nem káromkodott, csak gépiesen verte, csapkodta a ló fejét, a szeme közét, a ló pedig tűrte ezt, néha keservesen felhorkant, kapkodta gyönyörű fejét, de nem mozdult a helyéről.

Ekkor nyílt ki a hatos számú ház kapuja. Egy nagyon magas, szemüveges férfi lépett ki rajta, az orra alatt tömött bajusszal, magas homlokán a haj oldalasan felfelé volt fésülve, míg testét hosszú, fekete lódenkabát rejtette maga alá. Végre egy olasz, egy helybeli, gondolhatták a turisták, mert úgy néztek rá, mint aki az általuk nem ismert megoldást hozta magával. A férfi belépett a körbe, ahogy ott állt, mindenki közül kimagasodott, de nem volt semmi fensőbbiség az arcán, csak rettenetes kimerültség és fáradtság, mintha csak fáradttá tette volna a magasság, legalábbis ez csordogált a tekintetéből, talán fásulttá, kiábrándulttá is, amiatt, hogy megint ő kell valami olyasmit lásson, amire más nem képes. Nézte a hadonászó kocsist, a vert állat dacos szenvedését, de egyebet is láthatott, mert érződött, egyből egy erős kapcsolat teremtdődött meg öközte és az idő homályából kibontakozó jelenet között. Ez a kapcsolat pedig csak jobban kiemelte azt, ami ott történt azon a ködös, szmogos torinói utcán, mert mintha minden létező állat örökös szenvedése lett volna benne a ló makacs ellenállásában, az alázuhogó ostor pedig mintha az élet minden gyalázatát, becstelenségét riasztotta volna fel szenderegéséből, ezért tűnhetett úgy, hogy most valami fontos dolognak kell történnie, a férfinak itt egy fontos döntést kell hoznia, dűlőre kell vinnie egy lényegbevágó kérdést, azt, hogy *az etika az élet támasza-e*, vagy ezek csak egymás ellenértékei; közben mintha a vendéglő falán lévő falióra kismutatója is bemozdult volna, mert tér teremtdődött, tér

² Basszam a kurva szemeid! (román)

egy ember és egy megalázott állat között, a könyörület tere, ami egyből érvénytelenített minden mást, ami ott volt, csak ez a távolság létezett, ebbe kellett volna belehajolni, arcot kellett volna neki adni, remegett a férfi előtt az egész valóság, de nem ez történt, mert a férfi egyszer csak felnézett a házsorok által beszűkített ég irányába, hogy a ködtől látott-e ott valamit, nem lehetett tudni, talán valamilyen rettenetes üresség mutatta meg fagyos belsejét, mert az egész testében megborzongott, majd gyorsan hátat fordított a kocsisnak, az ütésekkel továbbra is dacoló lónak, és megnyújtott léptekkel elhagyta a meghökkent turisták csoportját. Alakja imbolyogva szívódott fel a ködös utca mélyén. Egyik mellette álló még hallotta, hogy távoztában mit dörmögött maga elé: „Mutter, ich bin doch nicht blöd.”³

Csak telt és telt az a perc, a déli tizenkettőt megelőző, mint egy szivacs szívta fel magába a világ ezernyi rezdülését, történéseit, de ettől nem mozgult semmi előre, minden ebben az iszonyatos gömbben pörgött, forgott, megállíthatatlanul. Ez a perc indult útjára azon a lepattogzott festésű pléh ébresztőórán is, ami Santiago de Chile egyik külvárosának hotelszobájában, egy alacsony asztalkára volt felállítva. Az óra egy perc híján a nyolcat mutatta, de ez a jelzés nem egy semleges mérésre, működésre utalt, egy rettenetesen üres csendből emelkedtek ki a másodpercmutató éles kattánásai, mintha ezekkel az idegtépő hangokkal egy ismeretlen hatalom egy ajtót zárt volna magára, lakatolt volna le, amivel csak saját vereségét tette nyilvánvalóbbá a befulladás idővel való harcában.

Alig maradt idő a megmutatkozásra. Mivel minden arra a néhány másodpercre volt ráutalva, ami még hátramaradt, semmi nem tudott összekapcsolódni, történeté összeállni, ezért minden saját legsúlyosabb vonását igyekezett érvényesíteni, egy lassan jéggé fagyó egyensúlyban minden ön-maga termékeny pillanatát kereste, mintha ezzel ki tudna szabadulni a szobát maga alá gyűrő állandóság szorításából.

Habár kint a város már ébredezett, a szobában a lila sötétítő be voltak húzva. A két súlyos, virágos arabeszkkal díszített, kopottas drapériaszárny csak egy keskeny rést hagyott szabadon, a résen beszivárgó napfényt azonban egyből el is tüntette a benti erős neonvilágítás. Ebbe a fénybe próbáltak belekapaszkodni a szoba berendezési tárgyai, leginkább a bejárat ajtó mellett álló csavaros lábú, felpattogzott furnérlemezzel borított tükrös asztalka, annak a falánk, de üres tekintetbe menekültek bele a szoba tárgyai, mintha így megkettőződve jobban elrejthetnék jelentéktelenségüket, seké-

³ Anyám, nem vagyok hülye. (német)

lyességüket. Az asztalka mögötti falrész egyenetlenül felrakott, betegesen halványkék falcsempe-kockákkal volt borítva, töredezett összeillesztéseiket rücskösen csíkozta a kibuggyanó, majd odaszáradó glett. A csempén be-bevibrált a megütköző neonfény, egy vasúti illemhely ideiglenességét árasztva magából. Ezt csak fokozta az ablak melletti komódon fekvő, valamikor túlpakolt, most felnyitva heverő bőrönd látványa, aminek belsejéből szabadulni próbáltak a beszorított szoknyák, blúzok és alsóneműk, de úgy látszik, félúton elakadtak, és ezért ernyedten lógtak alá. A tükrös asztalka lapján egy felnyitott fedelű, műbőr aktatáska feküdt, benne csomag vatta, fémből készült injekciós fecskendő, szarvasagancs nyelvű bicska, színes magazin és egy feltekert, fémvégződésű, műanyag szonda lapult, meg kötszerek, gyógyszeres tubusok sokasága; látszott, ezek a tárgyak még őrzik rendeltetésüket, közelségük egymás lényegét erősíti, még ha már nem is tudnak kapcsolódni ahhoz az elgondoláshoz, ami megmagyarázhatná, miért kerültek valamikor egymás mellé.

Bent a hotelszobában a halott fényre tülekedtek a tárgyak, kétségbeesetten keresve túlélésük, továbblétezésük egyetlen lehetőségét, ezzel is igazolva azt a rég megsejtett gondolatot, miszerint *az élet konstrukcióját pillanatnyilag sokkal inkább a tények hatalma s nem a meggyőződések ereje határozza meg.*

Egy másodpercig úgy tűnhetett, a moccanatlan tárgyak forradalmának sikerül ellepleznie, hogy a szobában emberek is vannak. A következő pillanatban azonban az embereknek sikerült kibújniuk a tárgyak takarásából, így láthatóvá válhatott, hogy hárman tartózkodnak odabent: két huszoneves lány és egy negyvenes éveiben járható, kerek képű, kopaszodó férfi. Mindhárman mozdulatlanok voltak. Egyik lány a tükrös asztalka melletti széken ült, kezeit felfelé fordítva, a térdein nyugtatta. A másik a hátán feküdt a szoba közepén lévő ágyon, felhúzott térdekkel, lemeztelenített alsótesttel. A férfi mellette ült az ágyon, de nem őt nézte, hanem féloldalasán el volt fordulva, az asztalka mellett ülő lány irányába.

Talán valamikor egy ikon őrizhette helyüket, annyira véglegesnek tűnt a közöttük lévő távolság. Az ikonról azonban rég lekophatott az isteni málaszt, mert nem az állandóságot, a biztonságot sugározta ez a hármas, sokkal inkább úgy tűnt, hogy a három ember mozdulatlanságával valamilyen rettenetes történet próbál elleplezni, mintha azzal, hogy beálltak a helyükre, és létrejött ez a kimért konstelláció, azt remélhették volna, hogy a velük megesett dolgok is elfedődhetnének, míg a hátramaradt nyomok úgylis fel fognak szívódni az engedékeny térben.

Egy visszahúzódott vízáradás hagy ilyen értelmezhetetlen kommentárokat maga után. Mert vajon mire utalhatott az asztalka mellett ülő, maga elé üres tekintettel néző lány kezének rángatózása? Hát az ágyon fekvő lány arcán szétúszó beletörődés, ami kisimította vonásait? A legkülönösebb a férfi tekintete volt, aki, habár egy jóllakott állat pillantásával nézett a tükrös asztalka irányába, arcára a hivatalosság maszkja feszült. Ezt az arcot legfeljebb a fali csempék kockázhatták ilyen szigorúan merevre. De ahogyan a szobacsempék illesztékei is egy valamikori trehányság lenyomatát őrizték, ugyanúgy ez a széteső páncél is valaminek a leplezését szolgálta, talán a már visszahúzódott kéj tombolását, amiről az egyik fülcimpa feltűnő vörössége próbált árulkodni.

Ki ez az ember? – lassan minden erre a kérdésre egyszerűsödött. De nem volt idő tovább faggatni a helyet, amelynek tárgyai lassan kezdtek megadni magukat az elkerülhetetlen végnek. Utolsó vallomásuk megint csak árulásnak bizonyult. Még annyit sikerült tudatniuk, a választ együtt hordozzák; a hazug tükör, a túlpakolt bőrönd, a rikító, arabeszk drapériák, a fali csempék elcsúszó illesztékei, a műanyag aktatáska összes kelléke, meg a halott, éles neonfény egyszerre adják ki a választ, ami ezért valahol *kint* van, *kint* egy városban, egy országban, a tárgyak uszályszerű történetében, ahová nem fog elérni semmi, mert már nincs idő erre, nincs hely, emelte fel a kezét a férfi, mintha az állandóságból akart volna kinyúlni, mintha így befejezhetné azt a kimért rettenetet, amit valószínű, már egy örökkévalóság óta ismételi, és ismételni is fog, de ez a kézmozdulat, ami a széken ülő lány irányába indult el, már nem érhetett célba, nem tudott üzenetté formálódni, mert még egy éleset kattant az ébresztőóra percmutatója, a következő pillanatban pedig minden elsötétedett.

Ez a sötétség terjengett tovább New York Williamsburg nevű külvárosában, keresztül a Hewes Street-en. Ez a sötétség töltötte fel a szeméttel teleszórt utca egész szélességét, tette hatalmasabbá, ijesztőbbé a graffitikkal telepingált téglaházakat, foghíjas ablakaikat; egy súlyos sötétség, amit, ezen a reggelbe hajló órán, az idő öt felé közeledett, a behamuzott égen hunyorgó ezernyi csillag – csupa távoli, talán már ki is hunyt nap – sem tudott feltörni. Az utcán senki sem járt, csak az autók sorakoztak fel az utca két oldalán, megadva magukat a ragacsos tehetetlenségnek.

Már egy perc sem lehetett ötig, amikor egy férfi fordult rá a Hewes Street-re, a Harrison Avenue irányából. Nem is fordult, inkább berobban, belevetette magát a kereszteződést az utca túlsó végétől elválasztó, körülbelül hetven méteres távba, ami azért tűnhet téves megállapításnak,

mert eközben a férfi rendkívül lassan járt, egyik lábát kimérten tette a másik után, a robbanás inkább a testtartásából következett, abból a rendíthetetlen tartásból, ami mozdulataira volt ráéigve. Arcvonásait valamilyen rettenetes düh ránthatta össze, az csomózta össze izmait, torzította el az arcát, tüntette el homlokát, tekintetét. A düh olyan mélyen volt benne, hogy már ő sem emlékezett eredetére, nem ez az eredet töltötte ki az agyát, csupán egy szirénázó gondolat, amit már egy jó ideje magában ismételt: „el fogom pusztítani!”.

Hogy kit, arra már nem is gondolt, még a nevét sem tudta kimondani, bár ez nem is rajta múltott, a másik vetette le a nevét magáról, kibújt a megnevezés alól, mert mélyebben volt annál, amit még névvel lehet illetni, mint a csupasz hús, amivel egyetlen dolgot lehet tenni: péppé zúzni. De most ezt is kevésnek érezte, kereste rajta a fogást, valami olyasmit, amitől ő ténylegesen a határain túlra kerül, valahogyan kilép saját magából, különben hogyan csillapodhatna le a benne tajtékozó hullámverés, ami, ha nem tesz valamit – úgy érezte –, a fejét veri szerteszét.

Lépett, lépett előre, egyik lábát tette a másik után, mint egy szétterített uszályt húzta maga után az utcában megülő sötétséget, ami minden lépésével mintha mélyült volna egy árnyalatnyit. Nem állhat ilyen kevés dologból a valóság – futott át az agyán, kint a ragacsos sötétség, bent meg a pusztító világosság, amiben egyetlen akarás, egyetlen kérdés ég: „hogyan lehetne a legnagyobb fájdalmat okozni?”.

Nem találta a választ, bármire gondolt, kínzó kérdése mindegyre levette magáról, csak egyetlen érzés töltötte el biztonsággal, amit a hasfalán érzett, a nadrágja öve alá csúsztatott Beretta 92-est, annak hideg vasa égette hasfalát. „Lelövöm!” – mondta élesen maga elé, mintha egy pisztolylovadék hagyta volna el a száját, de közben azt is érezte, hogy ez milyen kevés ahhoz képest, amit tenni kellene, ezért még erősebben megismételte a szót, „lelövöm!”, megpróbált konokul belekapaszkodni, ez a szó fogja elvinni őt az utca túlsó végén található bejáratig, eljut odáig, hisz már látja is az ajtót, feltépi, belép, beleüríti a tárat abba, akinek most az ajtó mögött kell rejtőznie; beleüríti, és végre szabad lesz.

Hiába haladt lassan, mégis valóságosan átrepült az öt órát megelőző percen. Az utolsó méterek szinte dróton voltak kihúzva előtte. Eközben kívülről látta magát, látta, ahogyan fogyasztja ezeket a métereket, bár úgy érezte, a táv nem fogyatkozik, hanem mindig csak feleződik, ő pedig, akár egy teknősbéka, sohasem fog céljához megérkezni, pedig mindennél jobban ezt szeretné, mindennél, gondolta, majd felnézett az égre, aminek ha-

lott csillagai üresen néztek vissza rá, „utálom a csillagokat”, mormogta még maga elé, majd feltépte az ajtót, aminek küszöbéhez, habár észre sem vette, csak megérkezett.

A benti erős fény teljesen kitöltötte az ajtókeretet. Hunyorogva nézett bele a fénybe, egy pillanatig úgy tűnt, saját magát látja benne megmozdulni. De ettől nem enyhült a feszültség, nem enyhült a fájdalom, csak a fény lüktetett továbbra is odabent. Nem tehetett mást, belépett. Belépett, és ezzel végérvényesen magára zárta a perc utolsó pillanatát.

Megint újraindult a perc, a déli tizenkettőt megelőző. Megint és megint, mert hiába a sok fejlemény, történés, esemény, fordulat, egyiknek sem sikerült átvezetnie a percet a következő pillanatba, a másik percbe és órába, valami befulladásztotta ezt, megakadályozta az átfordulást, valami vagy éppen valaminek a hiánya, aminek túl kellett mutatnia a pillanatok, a percek szerkezetén, a történések rendjén, ezekben a történetekben verdeső emberek tettein, görcsös mozdulatain.

Ez a perc kezdődött el az erdélyi kisvárosban, Sepsiszentgyörgyön is, a várost átszelő folyó partján, ott, ahol a folyó, a fordulattól felhabozva, egy kilencven fokos kanyart vesz. Meggyötörve a nyári aszálytól, a folyó ártere ebben az időszakba kifakult, egyenetlenül terül szét, apró homokbuckákkal, kiszáradt bogáncsokkal tarkítva. Mélyén egy keskeny mezősáv kezdődik, a folyó medre és egy drótkerítéssel körülkerített mesterséges tó közé beszorulva, ez víz le a folyó kanyarulatához, ahol egy lejtős, kavicsos rész húzódik meg.

Már a mezősávban is van valami különös érinthetlenség. Ugyanis a sáv kezdeténél kisimul a talaj, eltűnnek egyenetlenségei, ahhoz, hogy később is ez a könnyed terep folytatódjék, de ami a legmeglepőbb ebben az évszakban, a dús, élénkzöld fű, ami a sávot borítja, egy puha pázsit, ami felfogja, ruganyossá teszi az áthaladó lépteket. Talán a folyómeder és a mesterséges tó közelsége hozhatott létre egy különös mikroklímát, annak magas páratartalma táplálhatta a fűszálakat, őrizhette meg frissességüket, változtathatta ilyen élettelivé őket. Innen már csak megérkezni lehet. Belépni ebbe a csábító térbe, hátrahagyni az ártért szegélyező gát túloldalán összezsúfolt, szürkés tömbházak faltját, lesétálni a folyó kanyarulatáig, és elterülni, mint egy hívogató ágyon, a ruganyos, földszagú fűbe.

Sokan tették ezt ezen a délkörüli órán. Számos ember jött le sétálni a folyópartra, a folyó hűvös, elcsordogáló nyugalma vonzhatta oda őket, a fűszőnyeg könnyed szépsége, de talán leginkább az égboltot felragyogtató, kora őszi, vibráló napsütés. A nap akkor készült a zenitre hágni, az Ég kö-

zepére, hogy onnan zúdítsa le sugarait. Őszi nap volt, ezért hóhullámai éppen csak elérték a talajt, lent tartva némi hűvösséget, simogató meleggel töltötték fel a folyókanyarulatot. Nemcsak sétálni jöttek ki ide az emberek, mert ebben az utolsó percben már senki sem kószált errefele, a folyókanyarulatban már rég elfoglalhatták helyüket, egymástól meghatározott távolságra voltak letelepedve, mintha ezen a módon készültek volna beteljesíteni az utolsó pillanatot.

Kezdetben mintha egy régi vetítógép indult volna be, kimerevítve az adott látószöveget, akadozva adagolta a képeket, ahhoz, hogy majd beinduljon a masina, felpörögjön a film, a képek megtalálják illeszkedéseiket, egy vibráló nagytotálba összekapcsolódva mutatva fel a folyókanyarulat teljességét.

Az első képkocka a folyómeder melletti részt fogta be. Egy apa ült ott a kavicságy legszélén, szemét kétéves kislányán nyugtatva, aki a víz mellett állingálva, vidám kiáltásokkal, sikongásokkal kísérve, kavicsokat hajigált a továbbfutó habokba. Tőlük balra, a víz folyásának fentebb, egy negyvenes éveiben járó, fürdőnadrágos, csokibarna pasi helyezkedett el törökülésben, hátrazselézett hajával a feje búbján kezdődő kopaszodását próbálta eltakarni. Műbőr cowboykalapja mellette hevert a fűben, ölében gitár nyugodott, azt pengette lagymatag szenvedéllyel, három akkordon próbált lejátszani egy ismerős rock and roll nótát, aminek hamisan kicsengő dallamát átvette a víz csörgedezése, egy tovaszálló, vidám harmóniává gyúrva össze. Miközben pengetett, felfelé tekintgetve egy kopasz, terepszínű ruhába öltözött, kigyúrt férfival beszélgetett, aki kényelmes terpeszállásban volt föléje magasodva.

Innen megint kattant egyet a vetítógép, megnyílt hátrafelé a tér, ahol egy pokrócon, kitárulkozva a napnak, egy kétrészes fürdőruhába öltözött tinédzserlány egy három év körüli, teljesen meztelen kislánnyal játszadozott. Fel-felnevetve hemperegtek, ugráltak a lányok, illegették magukat, ahogyan egymáson át-átbucskáztak, testük tejszagú érzékiségbe forrt össze. Tőlük pár méterre, tolószékében gubbasztott egy összetöpreődött vénasszony. Előrefele nézett, de tekintetének fókuszát túltartotta téren és időn, ernyedtestét nem süttette a nappal, teljesen megadta magát neki, mintha az izzó napfény egyenesen az életenergiát adagolná kihűlőben lévő szerveinek. Mellette, egy rozoga tábori széken, öregedő fia ülhetett, féloldalasan hátat fordítva anyjának, egy lepedőnyi újságba volt belemélyedve, mintha ezzel, ahogy a testtartásával is, sikerülhetne különállását demonstrálnia, de közben ezernyi részlet tárta fel összeöregedésük kötelékeit.

A lassan egymáshoz illeszkedő képeket öt, hatvanas éveiben járó, slampos férfi látványa tette teljessé. A férfiak, kört formálva, alumíniumváz

kempingszékeiken ücsörögve trécseltek, közben egy műanyag flakon sör járt körbe közöttük, tőlük nem messze pedig egy már kialudt tűzhely füstölgött.

Mi tud egybetartani ennyi különféleséget? Hol rejtőzik az erő a világban, ami képes az esetlegességet szükségszerűséggé változtatni? Megragadható még működésében? Mert az hamar nyilvánvalóvá vált, nem ezek az emberek teszik ki a folyókanyarulat teljességét, ők csak betagozódnak egy nagyobb egészbe, ami úgy ad helyt a változatosságnak, hogy közben egyben marad. Ez a kimeríthetetlenség áradt a folyókanyarulat és környékének illesztékeiből. Mert nemcsak ezek az emberek tartózkodtak ott a folyókanyarban. A mezősáv egyik mélyedésében a berlini fiú beszélgetett a torinói férfival, valahol a közelben egy puha pléden a chilei lányok napoztak, segítőkükkel, a kopaszodó orvossal, de ott dőlt ki a fűre, belefáradva rémséges tettének ismétlődésébe, a New York-i gyilkos is. Lehet, mind ott voltak, s még sokan mások is, a világ megannyi szögletéből, csak valahogy most nem tudtak megmutatkozni, mert a legszelídebb bilincs tartotta fogva őket. Egy nyitott tenyér tud annyira teljes lenni, mint a világnak ez az elfelejtett szeglete. Mintha egy ismeretlen járt volna nemrég erre, ő osztotta volna fel a teret, majd elhelyezte az embereket az őket megillető tájékba. Elvégezte a feladatát, és eltávozott. Tettétől nem lett semmi kevesebb, mert azzal, hogy ez a hely befogadta az embereket, nem veszített semmit önmagából, csak az emberek nyertek valami olyasmit, amivel különben nem rendelkeztek, hiszen ahogy ott ültek a napsütésben, belemerülve önfeledt mozdulataikba, nem tudták, hogy ezen a szeptemberi napon, a tizenkét órát megelőző egy percben ők egy ellenállás részei.

A legszelídebb ellenállásé, ami létezik.

Az apa és a kislánya, a gitáros pasi kigyúrt haverjával, a tinédzserlány és meztelen játszótársa, a vénasszony fiával együtt, meg az öt öregedő jó barát ott ült a folyó partján, miközben sütött a nap, omlott alá az égből az őszi melegség.

Mindenki önmaga volt.

Nem történt semmi.

Mert a kimért napsütésben már nem lehetett történésnek nevezni, hogy egyszer csak a folyó hullámainak hátán, mint egy szelíd beköszönés, odaérkezett a folyókanyarulatba a város templomának harangzúgása, egy gyöngéd jeladás, ami azt próbálta tudatni, amit már évszázadok óta, hogy itt van, végre megérkezett... hogy dél van.

Simonfy József

CSUKJ BE

csukj be
csukj be
csukj be
ne mint egy
ne mint egy
ne mint egy
ajtót ajtót ajtót
ne mint egy
ne mint egy
ne mint egy
könyvet könyvet könyvet
hullámaithullámaithullámait
a tenger úgy
hullámaithullámaithullámait
a tenger úgy
hullámaithullámaithullámait
a tenger úgy

ÉLVEZEM

kulcsot a
zárba megforgatom
magamat még
egyszer a világban
testem még meleg
de a réseken
már folyik
be a tél

arcomról
száraz levelenként
pereg a fény
belőlem kiszól egy hang
nem akarom hogy legyél
kezedben úgy tartod
a ceruzát mint
koporsó szegét

dolgaimat
benőtték a szavak
moha a fát riadtan
arra ébredek valaki
bennem gödröt ás
magamat unom nem
az életet tört szárnyakkal
repülni hogy lehet

ragadozó
fogai ha már
kihulltak mind
úgy nézek a gyönyörű
asszonyokra rajtam
már nem múlik semmi
az is jó ha tudok nagyokat
aludni s fingani

verspatkó
lábamról leesett
rozoga ablakon
vidáman kihajolok
s élvezem hogy
éveim máglya
tüzén hogy
égek el

MINTHA

világ összes nyelvén
hallgatok holnap tükreből néz rám
egy arc játszótér volt
gyümölcsös erdő
most nem mutat semmit
kezemben papír ceruza
lóbálom nyulakat a vadász
állok a naplementében
mint egy liftben
lassan süllyed velem el
számhoz úgy emelem a kést
mintha innék

MI MÁR

hallod a rigót
hallom ez már nem
nekünk dalol

mi már csak voltunk
emlékszel ott voltunk
boldogok boldogtalanok
mi már csak voltunk

sűrűn hallgatunk nem
vidítjuk egymást beszéddel
jött egy angyal csak szárny
volt azt is levetette

asszonyom száját
rúzsozza lilára
kékre

DE NEM MÁSZOTT KI

Dizzi Dulcimer: Dizzi Jig

Együtt sétáltak a mezőn, aztán az egyik azt gondolta, most egy kicsit egyedül akar sétálni. De a másik ment vele, és nem lehetett mit, most monddja, menj el? Mentek egyik saroktól a másikig, de az egyik aztán már nem tudott mit, hát csalt, most először, az egyik saroknál gödör volt, hopp, beleugrott. A másik meg csak ment tovább, hogy majd a másik saroknál, de nem, akkor az egyiknél, de ott sem, akkor? Akkor arra gondolt, sétál addig egyedül.

Amíg a másik elment egyedül sétálni, az egyik a gödörben ült, és nem sétált. Meg kellett várnia, hogy elmenjen a másik, különben nem tud egyedül sétálni majd kint. De a gödörből nem látta, hol lehet a másik, hát csak ült, és nem sétált, mert ilyen kis gödörben nem lehet jól. A másik meg közben egyik saroktól a másikig ment, és nézte a Napot, mert az előtte sétált. Gondolta, megy vele. A Nap meg hosszan ment, lefelé, mondjuk.

Akkor az egyik meg kimászott a gödörből, gondolta először, de nem mászott ki, mert benne volt a gödörben. Nem baj, gondolta, még biztos nem ment el a másik, jobb is idelent. Majd kimászik. Most nincs kedve. Sétál addig a gödörben. Itt is lehet. Egész jól. Erre-arra lépegetett a gödörben. Nézte a Napot, hogy milyen laposan megy lefelé, vajon hová megy. Aztán nézte a gödröt, az milyen, miért nem sétált még itt, hát milyen jó.

A másik felment a dombra, és leült és felállt és leült és felállt, körbenézett vagy csak a Napot nézte, vagy körbe, vagy a Napot, hogy hátha látja az egyiket, vagy legalább a Napot, azt biztos, amíg el nem megy. Aztán már nem látta a Napot, az egyiket meg amúgy se, úgy elment, nem is jön vissza soha. Pedig este lett, és akkor haza kell menni, mert a harmatnak nem szabad az emberre ráereszkedni.

Az egyik közben kimászott a gödörből. Nem is tudta, ilyen mély. Körbenézett, nem volt Nap, nem volt másik, a mező üres. Sarkok meg nincsenek is, és soha nem is voltak, hülye játék volt csak, amikor még a másikkal sétált. De most egyedül sétált, és nem voltak sarkok, és nem tudta, mitől meddig sétál, csak ment előre meg hátra, jobbra meg balra, és nem voltak sarkok sehogy. Meg haza kellett különben is menni. Kiment a mezőből, és úgy.

A másik reggel a mezőre ment, megkeresse a sarkokat, de akkor már ő se talált semmit. Kereste itt meg kereste ott, de nem voltak sarkok, se egyik, se másik, a mező az nem olyan, hát nyilván. Nézte a Napot, meg ment szer-teszéjjel, a gödröt is megtalálta, és belemászott, miért ne. A gödörben eszé-be jutott, amikor egyszer együtt sétáltak a mezőn, és észrevette, az egyik-nek van kedve, neki pedig nincs. Aztán az egyiktől elvette a kedvet, és úgy mentek haza akkor.

Akkor nála maradt az a kedv, egész este vele volt, és úgy is aludt el, a kezében feküdt a kedv, és ő mégis szomorú volt, mert az a kedv nem az ő kedve volt, és az egyik most kedv nélkül alszik miatta. És vissza kellett menni a mezőre reggel, ha nem ment volna ki amúgy is mindig, visszaadni a kedvet. De akkor az egyik már olyan idegen volt a kedvének meg a kedv őneki, hogy nem lehetett visszaadni, a kedv kicsusszant a kezéből, és elment, többé sohasem jött.

Az egyik kijött a mezőre, és ült a dombon, és állt a dombon, és nézte a Napot meg körbe, de nem látta a másikat, aki a gödörben ült. És akkor végül lefeküdt háttal, és nem nézett semmit, mert eszébe jutott, hogy amikor egyszer a másikkal a mezőn sétáltak, sarkok voltak, és a sarkokon befordultak, és az jó volt, de neki nem volt kedve, a másiknak meg volt, és akkor elvette a kedvet, és hazamentek úgy. Ő pedig szölongatta a kedvet, és kedveskedett neki.

De mégiscsak szomorú volt, mert az a kedv nem az ő kedve volt, és a másik most kedv nélkül alszik miatta. És vissza kellett a mezőre, mindig, így ment ez, és a kedvek meg mindig csak kicsusszantak, és elmentek folyton, nem maradt belőlük semmi. És akkor el lehetett gondolni, halként mint úsznak a víz felé, és a vízben összegyűlnek, és micsoda boldogság ke-rekedik ottan, ahol a kedvek egymással sétálnak a vízben.

A másik kimászott a gödörből, gondolta először, de nem mászott ki, mert benne volt a gödörben. Nem baj, gondolta, biztos odafönt van az egyik, és akkor nem tud egyedül sétálni, jobb is. Majd kimászik. Most nem. Sétál addig a gödörben. Itt is lehet. Egész jól. Ide-oda tette a lábát, mutas-sa, valóban lehet. Még sarkok is lehetnek, vagy akármi, de inkább nézte a Napot, hogy megint csak lefelé süllyed, nem föl.

Este lett, és az egyik felállt, és haza is indult. A másik közben kimászott a gödörből. Nem volt Nap és nem volt körbe. Sarkok meg végképp. Az egyik hazament és a másik hazament, nem is látták egymást. Aznap este kedv se volt, se az egyiké, se a másiké, az összes kedv abban a tóban ros-tokol, hiába, egymásba fulladnak, mi lesz így. És kedv nélkül kellett alud-

ni reggelig, hogy akkor megint a mezőre. És nem sarkokat keresni meg Napot, nem.

Egyenesen bele a gödörbe. Odalent sötét van. Sötét. És az egyik meg a másik ült a gödörben, és semmi. A Nap meg fenn volt meg lenn volt, közte meg épp ment, lefelé, mondjuk, körbenézett, és sarkokat rajzolt. A kedvek meg kedvükre úsztak, föl meg alá, a puha vízben. Akkor este lett, és az egyik kimászott a gödörből, gondolta, de nem mászott ki. A másik kimászott a gödörből, gondolta, de nem mászott ki. Az egyik gondolta, most egy kicsit együtt akar sétálni.

A másik nem gondolta. A másik inkább azt gondolta, most egy kicsit egyedül akar sétálni. És kimászott a gödörből, és sétált, ha ráereszkedett is a harmat. Ha szabad, ha nem. És az egyik nem mászott ki, aztán kimászott, és egyedül sétált, pedig arra gondolt, együtt sétálna. Akkor látta a Napot felkelni, és elindult, hogy utána sétál. Megy vele. De nem tudta követni, mert nem voltak a sarkok, azt se tudta, hol van.

Akkor a másik összetalálkozott az egyikkel, de nem mászott ki a gödörből, csak először gondolta. Az egyik is, furcsa, épp akkor találkozott össze a másikkal, de nem mászott ki a gödörből, csak először gondolta. És akkor ott a gödörben világos lett, és egymásra néztek, de az egyik már olyan idegen volt a másiknak meg a másiknak az egyik, hogy nem lehetett viszszaadni őket egymásnak. Kicsusszantak egymás kezéből, és többé sohasem jöttek, csak mentek.

2015. 03. 19. 23: 10: 11

ÜRESKÉZ

Siwsann George: Marwnad Yr Ebedydd

Kézen fogva jött és ment, s arra gondolt, milyen jó, nem kell üres kézzel jönnie és mennie, mert az üreskezű embereknek bármi belemehet a kezébe. Így legalább pontosan tudta, semmi sem tud belemenni a kezébe, mert abban épp egy másik kéz van, ami megvédi valahogy.

A másik kezét persze féltette azért, mindig zsebre rakta, mert úgy látta, az üreskezű emberek is így csinálják, csak ők mind a kettőt, a zsebében pedig ökölbe tette, vagy mi, mert úgy látta, a harcolók is így csinálják, amikor bántanak, és őket bántják, akkor biztos véd az is kicsit.

Így azonban nem volt szabad keze, ez sokszor baj volt, de nem érdekelte, legalább nem kell mindig kezet mosnia, amikor hazaérnek. Utálta, hogy de igen, még így is mindig meg kellett mosnia. Azért reménykedett, hátha egyszer nem. Elmagyarázza, nem koszos, és akkor.

A zsebre rakott kezétől mindig jobban félt, mert ha ököl, bánthat vele. Igyekezett úgy, hol egyik, hol másik keze kerüljön zsebbe, hogy addig a másik kéz a simogatásban szeretetet és kedvességet tanuljon, az egyik meg közben lehet kicsit dühös, mert csere, és akkor vissza lehet szelídíteni.

Aztán nem kapta meg a kezet, és ökölbe kellett tennie a zsebében a másikat is. Félt, ha mindkét keze folyton dühös lesz, ő is dühös lesz, és akkor mit csinál, mit, komolyan, megüt valakit, ki tudja, és nem szelídül meg többé, harcoló ember lesz, mint az üreskezűek.

Az én kezem is akkor engedték el először, meg is ijedtem, amikor láttam, az övét is, akkor ez biztos így lesz már mindig, elengedik a kezünket, és nem fogják meg újra, most már tudunk egyedül is. Mert azt persze nem tudták, mennyire félünk, hogy valami belemehet a kezünkbe.

És akkor ökölbe kellett volna tennem, mint ő, de én féltem a dühöstől, jobban, mint a valamitől, hát engedtem a karom lefelé lógni, aztán belemegy, ami beletalál, kezet meg úgyis mindig kell mosni, micsináljak.

Amikor észrevette, hogy még csak nem is a zsebembe, megijedt ettől is, mi lesz velem, én meg nem ijedtem meg, hogy mutassam, így is lehet, nem minden üreskezű ember dühös, sőt, talán az ökölkezűek dühösebbek. De nem merte kiengedni a kezét a zsebéből.

Féltem azért, mi lesz, ha ezentúl mindig üreskezű leszek, mint az üreskezűek, az nagyon rossz lenne. Rossz is volt, de láttam, neki is rossz, és akkor úgy gondoltam, neki is van keze meg nekem is, mind üres egészen, össze lehetne kapaszkodni kicsit, hátha az is elég.

De nem tudtam volna elmenni onnan, ahol nekem kellett jönnöm és mennem a kéz nélkül, és ő is így volt, mi lesz így, semmi. Hiába. Volt nincs van lesz innentől mindig, neki és nekem is, meg a többinek is mind, nyilván, ez elszomorított.

Megállt és elgondolkozott. Én is megálltam. Üreskezűink nem álltak meg, már nem is zavart, ha elengedtek, elengedjük őket mi is, hadd jöjje-

nek és menjenek üreskezűen, ökölkezűen, ahogy akarnak. Mi van az ökölben? Mi lenne, düh. Azért lesz dühös, nem? Aha.
És mi van a kézfogásban?

2015. 07. 20. 9: 25: 35

SZÓ NÉLKÜL NINCS JELENTŐSÉGE

Akvilë Vervečkaitë: Karaliūnas

I.

1. Az anya feláll, és kilép a látványból. Szó nélkül. A gyermek sír és sír. Az anya nem jön vissza, elfelejtette, honnan ment el, hová kell visszamennie. A gyermek sír, és nem akarja abbahagyni. Az anya nem akarja, hogy a sírás abbamaradjon vagy ne maradjon abba. Nincs jelentősége. A gyermek nem tud felállni és kilépni a látványból. A gyermek fel akar állni és kilépni a látványból, de csak sírni tud. Az apa belép a látványba. Szó nélkül. A gyermek sír és sír és nem fogja abbahagyni. Az apa addig kedveskedik, amíg a gyermek mégis abbahagyja. Vár.

2. Az anya a látványon kívül van, tehát nem van, hanem nincs. Innentől az anya nem fog visszalépni a látványba. Dönti el a gyermek. Az apa beszél hozzá. A gyermek sír és nem sír. Az apa beszél tovább, játszik. A gyermek szereti, ha beszélnek hozzá, és szereti a játékot is. Még az apát is. De most nem szereti, ha beszélnek hozzá, és nem akar játszani. Vár valakire, de nem tudja, ki az. Nem vár. Aki a látványon kívül van, az nincs. Innentől.

3. Az apa feláll, és kilép a látványból. Szavakkal. Hogy majd jön. A gyermek sír és sír. Szereti, ha beszélnek hozzá és játszanak vele, de most már megint nincs itt senki, a látvány üres. Az anya belép a látványba. A gyermek sír, és nem akarja, hogy az anya akarja, hogy a sírás abbamaradjon.

II.

1. A kedves áll, aztán kilép a látványból. Szó nélkül. Állok és sírok. A kedves nem jön vissza, elfelejtette, honnan ment el. Sírok és nem akarom abbahagyni. A kedves nem akarja, hogy a sírás abbamaradjon vagy ne maradjon abba. Nincs jelentősége. Nem tudok elindulni és kilépni a látványból. El akarok indulni és ki akarok lépni a látványból, de csak sírni tudok. Egy másik belép a látványba. Szó nélkül. Sírok és sírok, de abbahagyom. Várok, pedig nem akarok.

2. Az a kedves a látványon kívül van, tehát nem van, hanem nincs. Innentől ő nem fog visszalépni a látványba. Döntöm el. Az a másik kedves beszél hozzám. Sírok és nem sírok. Az a másik kedves beszél tovább, vigasztal. Szeretem, ha beszélnek hozzám. De most nem szeretem. Nem várok senkire. Aki a látványon kívül van, az nincs.

3. A kedves áll, aztán kilép a látványból. Szavakkal. Gyűlöl és takarodjak. De ő megy. Sírok és sírok. Szeretem, ha beszélnek hozzám és szeretnek, de most már megint nincs itt ő, a látvány üres.

2014. 07. 03. 13:00:24

RINOCÉROSZ

Szürcsölöm az éj italát,
Szürcsölöm a kő italát,
Szürcsölöm a föld, a gyomok,
az ősz, a megáradt, lusta
ősi fény, a nevetés, a gyermekkor irdatlan, régi
kék italát.
Páfrány, mit beszívok, madarak
röptének húsa, mit szétrágok,
hangok és suttogás, nevetés
szétdobált iszapja, amivel hördülve
magamat egyre részegítem.
Szürcsölöm az éj italát,
szürcsölöm a kő italát,
szürcsölöm a föld, a gyomok,
a megáradt, lusta ősi fény, a gyermekkor
irdatlan, régi kék italát... Szürcsölöm a bőröd,
a vállak, a hajzuhatag mételyes mély illatát,
rothadást, időt, formát és formátlant,
formálódót és kiforrottat iszok
magamba mind. Feldúlom az éj italát,
feltöröm a kő italát, páfrányok húsa, mit széttörök,
hajzuhatag és iszap, amivel magamat közben egyre részegítem.
Szomjan nem halok az élet forrásai mellett,
éhen nem halok a szellem
dalnokai mellett.
Ledöntöm az éj italát, taposom
a kő italát, szürcsölöm a halak rebbenő, ősi
hold-italát, egy mozdulatét, mely fejemre helyezi ezer másikat.
Szürcsölöm az éj italát,
szürcsölöm a kő italát,
szürcsölöm a föld, a gyomok,
a megáradt, lusta ősi fény, a gyermekkor irdatlan magas,
perzselő naparanyát.

Nincsen semmi készen, míg látni
nem láttuk mind, nincsen semmi készen
míg ízlelni nem ízleltük mind.
Feldúlom az éj italát,
szürcsölöm a köd italát, páfrányok húsa, mit széttörök,
hajzuhatag és iszap, amivel magamat takarom, egyre részegítem.
Szomjan nem halok az élet forrásai mellett,
éhen nem halok a szellem
dalnokai mellett... Iszom eldobott, hideg kupákból, és
elgyötört, vérző tenyeremből, és ritmusokból,
amelyeket szemem láttára hagyott nyitva az idő... Szürcsölöm
az éj s az idő sötét, vén italát, a föld, a gyomok,
a megáradt, lusta őszi fény, a gyermekkor
irdatlan, régi kék italát... Micsoda éhség ez, mellyel el nem
telhetek, micsoda éhség, amellyel magamat
egyre kínozzom, hiába részegítem? Honnan való? És ki jön,
kicsoda jöhet még utánam lassan mozogva tartani ekkora
súlyokat?

És harcosok lábnyomán alszom végül el, messzi éjszakákban,
számban nehéz suttogás, páfrányok
egykori letűnt fanyar íze, őszi fény – kinn a rózsakertben...

NYÁRÉJI UTAZÁS

Hold-maszk,
holt maszk,
felöltöd néma arcomat –
bejárjuk mind a Földet, éjjel a tengereket;
s míg a kis halak előtted könnyedén játszadoznak
a fényed a tengerben, benn s fenn, a lombokon
világlik –
Perszephoné házának sár-
ga termeiben járunk, akaratlanul is

látnom adatik mindent –
apámat, anyámat, földi
szeretteimet.

CSÁSZÁRKORI TÖREDÉK

„Ezek itt férgek mind, fiam, ócska paraziták...
A húson, ifjú bőrön élősködő
barmok, éltelen, lélegzetvételeken,
szerencsédén és szerencsétlenségeiden, sikereiden,
kudarcaidon lógó, lötyögő
kidagadt, szép, hamvas piócák,
akiket a termék dús vízpára most tiszta újszülötté
mos és puhányra, de még élénkebbre dagaszt... (...)
Kerekded, okosan kalkuláló, lezüllött elmék,
akarnok, vérszívó kullancsok, elvtelen atkák, alacsony elvű
emberi tetvek mind, akiknek csak a szétszedés, a
szétrágás könyörtelen pokla, élvezete adatott –
éhség, legyűrhetetlen éhség s a nyughatatlan hatalmi mániák...

Még lenyugszik ezer nap, még lenyugszik
ezer Hold – Vesper adest, iuvenes, consurgite...
Ébred az Esticsillag, ifjak, ébredjetek!...

Óvd hát boldogságodat, szép örömeidet;
Semmi oltár őket el nem riasztja,
Semmi szentség, semmi kiontott
Állati bél őket vissza nem rettent –
*(Az istenek bedagadt szemmel ülnek
a poros csarnokokban...)*
Ők soká élnek még, soká győzedelmeskednek,
Vérünk szent, áldott májusában...”

Márton Evelin

2015. OKTÓBER, KOLOZSVÁR

IGNÁC

Ignacio – sziszegte gúnyosan a fülébe a nő, aztán sietve felkapkodta a ruháit, és elment. Persze az ajtót is becsapta.

Igancio, azaz Ignác rezzenéstelen arccal feküdt tovább a vaságyon, és úgy nézte a plafon repedéseit, mintha a sorsa lenne oda beleírva. Márpedig az ő sorsa inkább válik láthatóvá egy pohár kékszeszben, mint holmi hajszálfinom vagy egyre durvább repedésekben. Ignác néha úgy érezte, hogy a saját teste is csak egy lazán összefércelt valami, talán egy zubbony vagy zsák, és időnként retteg, hogy ki fog zuhanni ebből a valamiből.

Valamikor intelligens és kedves lányokkal volt dolga, akik megértették, hogy a szesz egy idő után már nem alkalmas arra, hogy Ignácban ébren tartsa a tüzet, egyféle takaréklángra kerül minden, ilyenkor szokott ő arra a vacak pontra meredni a plafonon, miközben a fejében vörös csík szalad körbe-körbe, mint egy rossz képernyőn, csak ez még rosszabb, mert bármilyen elektromos kütyü leállítható, ám Ignác agya soha nem hajlandó szünetelni.

Lassan megőrülök attól, hogy mindig ébren vagyok, még álmomban is ébren vagyok, érted ezt, kérdezte utolsó, még kedves és intelligens, többé-kevésbé állandó barátjától. Dehogyan érted, csak érteni akarod, és ezért én imádlak téged, imádlak, és most, hogy fájdalmasan rám zuhant a józanság, s mivel tudom, nem fog soká tartani, arra kérlek, hogy menj el, hagyjál el, ne gyere többé, mert előbb-utóbb neked is kelleni fog valami pia, angyaloknak való meló velem élni, te pedig nem vagy angyal, és ne is vágyakozz arra, hogy az legyél, semmit ne tegyél érte, hidd el nekem, annak, aki rossz, sokkal könnyebb, mert annak nincsen büntudata.

Az én piszok lelkem mindig szebb lesz, rózsaszínűbb, ha úgy tetszik, világosabb, folttalanabb, édesebb, és persze betegebb, mint a gonoszoké, mert engem állandó büntudat gyötör, még azért is, hogy megszülettem, pedig szegény anyám mindig mondta, ezért igazán nem kellene ennyire inni, édes fiam, beismerem, hogy nem akartalak, de aztán megszerettelek, és ezzel nincs mit kezdenem, szeretlek, amíg meghalok, mondta az anyám, és nyil-

ván nemsokára meghalt, apám, az rosszabb, mint én, mert ő a gonosz fajta, iszik ő is, és sajnos túl gyakran látom, a sors úgy akarta, hogy állandóan ugyanazokra az építőtelepekre kerülünk.

Hogy mióta iszom, kérdezte ez az olcsó cafka, aki itt töltötte velem az éjszakát, abban reménykedve, hogy valamikor csak magamhoz térek, és meghágom annak rendje és módja szerint, ismerem én őt, állandóan itt ólálkodik, de eddig még nem volt dolgom vele, mert itt voltak a többiek, akik szerintem nem isznak annyit, mint én, ezért simán megoldják neki az ő kis gubancait. Így nevezi ő azt, hogy közösülési mániában szenved, mert arról már orvosi papírja is van, hogy nem nimfomániás, azaz nem az a valódi, csak néha jön rá, olyankor felkeres egy ilyen barakk-telepet, és beveti magát az éjszakába. A munkások örülnek neki, főleg azért, mert ingyen van. Nem tudom, milyen lehet fizetni azért, és nem is izgat. Azt hiszem, engem már semmi sem izgat.

Kiszámoltam, mondtam neki, és éppen tíz éve iszom, tizennégy éves koromtól, mert akkor éreztem először azt, hogy kizuhanok magamból, és nem ez lesz a legnagyobb bajom, hanem az, hogy hiába zuhantam bárhová, nem fogok megszűnni, és az a valami, ami én vagyok, akkor sem áll le, ha meghalok. Ilyen hülyeséget még nem hallottam soha, mondta ő, és újra megpróbálkozott velem, de én csak a kékszeszre tudtam gondolni, és arra, hogy milyen buták az emberek, mert abban hisznek, hogy az örök élet jó, és szép, és kellemes, amikor én ettől rettegek a legjobban, hogy az örök élet nem más, mint egy állandósult tudatállapot, amelyet sem eltompítani, sem megállítani nem lehet, és muszáj elviselni, mert lehetetlen kiszállni belőle.

Én nem mondom, hogy a szesz segít, talán soha nem is segített, mert miközben mások lassan elbutulnak az alkoholtól, én továbbra is csak ülök beleroskadva ebbe a valamibe, ami én vagyok, és aminek semmi értelmét nem látom, de amitől nem tudok szabadulni sem, ott ülök, iszom, egyre többet, és egyre vadabb keverékeket, mindhiába, fokozatosan kidől mellőlem mindenki, hánynak, sírnak, nevetnek, maszturbálnak és közösülnek, én meg csak nézem őket, és komolyan mondom, fogalmam sincsen arról, hogy nekem is volna testem.

Amikor még másképpen mentek a dolgok a fejemben, vagyis szelídebben és szebben, egyféle gyöngédséggel tudtam a világot szemlélni, szerettem a hajnalokat, a felkelő napot, a füvek és fák illatát és mindenféle élőlény nesztét, még a darut is szerettem időnként, a cementes autót és az állványt, amin, ha összeszámolom, többet töltöttem, mint lent a földön, az embere-

ket is kedveltem időnként, és néha úgy tűnt, szimpatikus, bár értelmetlen dolgokat mondanak. Szerettem magamban az állatot, amely kereste más testek melegét, amely hasonló állatokra vágyott, szerettem a farkam is, bár ő mindig a maga külön életét élte, szerettem a kedves és intelligens lányokat, akik türelmesek voltak hozzám, és néha benyúltak a nadrágomba, vagy megengedték nekem, hogy lassan levetkőztessék őket, és azt tegyem velük, amit akarok, nem haragudtak, hogy soha egy szót sem szólok, és nem is sóhajtozom, és nem hörgök sem közben, sem akkor, sem utána, és még olyan is volt, aki verset szavalt nekem, emlékszem egyre, mert az olyan volt, mintha én írtam volna, mintha rólam írta volna az a költő, valami Mihály, de lényegtelen, vagyis dehogy az, ez jutott eszembe most ebből a versből: ... *Vihar lesz. Már a gyáva férgek / A föld mélyébe lehúzódtak. / A fecskék alatt keringélnek. / Kígyók barlangjaikba térnek – / Vihar lesz nemsokára ... holnap.*

A lányt, aki ezt szavalta nekem, Emmának hívták, és minden emma volt benne, emma a szeme és emma az ajka, szép volt, sem szőke, sem barna, olyasmi magas, mint én, könnyű volt, könnyebb talán, mint a szerszámos ládám, vagy legalábbis vele sohasem éreztem, hogy lehúzna, a láda pedig könnyörtelenül ezt tette, akárcsak az agyam, mert az is lehúz, és a földbe döngöl, igaz, már én sem akarok repülni, mint régebb. Emma. Míg ő megvolt nekem, néha nem is kellett az ital, és a behunyt szemem mögött örökösen körbe-körbe futó kép is megváltozott, a könnyörtelen vörös csík megszélidült, kellemes rózsaszínbe váltott, és már nem vágatott, sőt néha állt is, és én fogtam Emma kezét, és a barakkban feküdtünk a vaságyon, és duruzsolt a tűz a kis vaskályhában, mint filmen, éreztem akkor is, hogy túl jó ez így, és félni kezdtem, hogy vége szakad ennek, mert nem történhet az emberrel tömény jó sokáig, azt sem viseli el, tökéletlen teremtmény az ember, az Úr nagyot hibázott, hogy lelket lehelt belénk, az Úr lehet a hibás mindezért, mert azt valahogy nem hiszem, hogy csak holmi anomália lenne a lélek, egy kis genetikai félrecsúszás, egy hibásan átöröklődött kód eredménye, de bármi is a lélek, örök kínok forrása, sokkal inkább a bánat házája, mint az öröme.

A bánat jön, amikor csak kedve tartja, az örömet észre sem vesszük, a boldogságot nem lehet megszokni különben, a bánatot sokkal hamarabb, mondta ez az én szép és kedves és intelligens Emmám, és akkoriban még arra is képes voltam gondolni, hogy nem rossz hely ez az én barakkom, mert az enyém, bár mit érek vele, de mégis az, oda húzhatom, ahová akarom, és akkoriban, amikor Emma, szóval, akkor arra gondoltam, hogy keresni kel-

lene egy aprócska kertet, egy kicsit, csak akkorát, amiben elfér két szék, vagy mondjuk, három, mert időnként, a boldogság miatt, mely meglepett engem, és sunyin a fejembe férkőzött, még arra is gondolni mertem, hogy talán Emmát és engem érdemes lenne összekeverni, és egy kis gyerkőc vinné majd tovább azt, ami én voltam és ami Emma, és az övé lenne a harmadik szék, és talán egy macska is elférne ebben a pici kertben, egy-két tyúk és egy almafa, és ott laknánk mi, és nappal dolgozni mennék, és este Emma meleg levessel várna, és én megtanítanám a gyereket minden jóra, amit tudok, és elmondanám neki azt is, ami rossz, de csak lassan és fokozatosan, mert a gyermekek a maguk világában élnek, ami sokkal szebb, mint a felnőtteké, talán igazabb is, de biztos jobb, és az lenne igazán jó, ha a gyermekek valahogy nem is találkoznanak a felnőttekkel, akik elrontják őket, de hát ez utópia, mondta Emma, és persze hogy igaza volt. A gyermekkor csak egy napig tart, aztán vége mindennek – gondoltam én, amikor az a hosszúra nyúlt, boldog napom leesett az égről, visszahozva a fejembe a vörös csikot, amely újult erővel vágtat körbe-körbe, és hiába kerestem, nem találtam többé Emma meleg és vékony csuklóját, nem tette többé a szememre könnyű kezét, melytől a csík megszélidült és elcsendesült, nem láttam többé a pici kertet sem, és azt a másik kis kezét sem, a gyermekem kezét, nem láttam semmit, és mégsem volt sötét, habár én csak azt kívántam, legyen sötét, teljesen sötét, és én ne legyek többé, egyáltalán ne legyek.

Hát ez az, ami nem sikerül. Miért nem lesz öngyilkos, kérdezte elégedetlen éjszakai látogatóm, akit csak azért fogadtam be, mert könyörgött azért, hogy befogadjam, azt hitte, sikerült a csel, és sajnálom, és akkor már menni fog minden, mint filmen utána, vagyis hogy ráfekszem, és beisme-rem, könyörtelen voltam, mert megtettem mindent, amit kért, azt az egyet leszámítva, mert nem is akartam, de képes sem lettem volna rá. Miért nem lesz öngyilkos, miért nem lesz öngyilkos? – kérdezte egyre dühösebben reggel felé, én meg csak feküdtem, és azt a repedést néztem a plafonon, mert fából van a barakkom, és olyan, mint egy lakókocsi, de egy ló is el tudja húzni, nem nehéz, belül meg szépen lefestettem, de nem volt jó a festék, mert a plafonon megrepedezett, ezt a repedést bámulom, ha szabadulni akarok a fejemben keringő csíktól, és a rettegéstől, amely az örök élet miatt tölt el, meg szeretnék halni, mondtam neki, de attól félek, hogy azzal nem intéztem el semmit, merthogy, tudja, én úgy gondolom, hogy attól, hogy a test leáll, a többinek még nincs vége, sőt, akkor kezdődik csak igazán az örület, mert nincs már semmi, ami elterelje a figyelmet a lélekről, mert a testnek, azt hiszem, csak ez a dolga, hogy a saját kicsinyes szükségleteivel lekös-

se az embert, mert egyébként mindenki megbolondulna, annyi mindent kellene lásson, ha lenne ideje rá, de hát nincs, szerencsére nincs. A nő csak nézett, fél harisnyával a kezében, a másikkal meg még mindig az ágyékom-ban turkálva, mert az ő teste az a reménykedő fajta, amelyik nem adja fel soha, állandó remény gyötri, és szítja benne a tüzet, soha nem értettem az orgazmust, azaz hogyné értettem volna, és elismerem, hogy jó, de túlon-túl rövid ideig tart, és úgy őszintén, én mindig csak az agyamban éreztem, és aztán ki is próbáltam, hogy lehet-e orgazmusom a testem nélkül, és igaz, elég hosszú idő után sikerült, de ez rég volt, nagyon rég, legalább öt éve, akkor még nem haragudtam annyira a testre, és arra sem, hogy ember va-gyok, akkoriban bukkant fel valahonnan Emma, és akkoriban még bármit lehetségesnek tartottam, még azt is, hogy az élet szép lehet.

Ignacio – hallom a nőt, úgy mondja ezt, mint egy ítéletet, gúnyolódni akar, sőt gúnyolódik is, azt hiszi, bánthat, hiába mondom neki, hogy ne-kem már kész, régen halott vagyok, hiába élek, nem bánthat már semmi sem, az sem, ha rám gyűjtják ezt a barakkot, nincs már tőlem mit elvenni, sőt, ha jobban belegondolok, soha nem is volt, és ha még tovább gondo-lom ezt, akkor senkitől sincs mit elvenni, minden csak egy illúzió, mert hát miye van az embernek a híres agyán és lelkén kívül, tulajdonképpen sem-mije, csak gondolja, hogy bizonyos dolgok a tulajdonában vannak, példá-ul a gyermekeiről is ezt hiszi, és néha úgy is viselkedik, mint ahogyan egy tulajdonnal szokás, mi különbség akkor egy láda alma és egy gyermek kö-zött, de persze a dolgok nem így állnak, hát ezért mondom, az embernek semmije nincs a lelkén kívül, az meg olyan piszkosul korán meg tud hal-ni, hogy egészen hosszú életet lehet leélni úgy, hogy az ember igazán üres, semmije sincs, még lelke sem.

A nő, úgy látom, megriadt, lázasan keresi a tekintetem, aztán a sze-membe néz hosszan, majd zavartan feláll, még mindig csak fél harisnya van rajta, és a könyveimet nézi, és furcsállja, hogy egyetlenegy főzőedényem van, és legalább ezer könyvem, de ruhám sincs más, csak az, ami most gyűröt-ten az ágy mellett hever, mint egy beteg kutya, a nadrágom, foltos és sza-kadt, azonkívül még egy van, valamivel jobb állapotban és három pár cipőm, néhány ingem és alsógatyám, zoknik, párral és pár nélkül, de ezenkívül semmi, csak füzetek és könyvek, még egy rádiója sincs, kérdi a nő, mon-dom, minek, régebben zene is ment a fejemben, most már ritkábban, de a híreket még mindig bemondja a szél, a csillagok, a nap, a felhők, a levegő-ből érzem, ha valami közeleg, és amióta megszűnt bennem rossz és jó, jö-het bármi, csak ez a csík állna le, ha leállna, talán megint el tudnám hin-

ni, hogy az élet, bár üres, szép is tud lenni, és ha leállna, akkor nem gondolnánk többet olyan badarságokat, hogy fáj a szívem, hogy egyáltalán fáj valami, nem tudom, hogy lehet ezt megvalósítani, mert felejteni azért nem akarok, Emmára mindig gondolok, és arra a pici kézre, akinek a tulajdonosát sohasem láttam, és elképzelni sem mertem, Emma selymes haját minden nap gondolom, és vékony csuklóját és könnyű kezét a szememen, és a derekát, és a száját, az illatát és azt, hogy milyen forró volt olykor a teste, és arra, ahogy ivott, ahogy evett és verset mondott, nevetett és álmodozott, a szemét is látom, van, amikor kék, máskor barna vagy egészen fekete, vagy zöld, a melle is, hol kisebb, hol nagyobb, néha nem fér a tenyerembe, és a szíve, a szíve néha gyorsan ver, máskor alszik, ilyenkor kékszeszt iszom, lassan, cseppenként, hogy tovább tartson, hogy tovább tartson bennem Emma, a varázs, amit emlékezésnek hívnak, s míg ezek a képek peregnek, mondhatni boldog vagyok, és érzem újra a szelet, és azt, mit hoznak a felhők, és mit visznek, de ez csak addig tart, míg az a komisz vörös csík be nem kúszik, és ki nem öl maga körül mindent, és csak tekereg és vonaglik körbe, ihatok akkor bármit, mert mindegy, nem segít semmi, és aludni sem tudok, azt hiszem öt éve nem aludtam, talán ez megölheti a lelket, és megszűnik, beáll a sötétség vajon, ha az ember nem alszik sokáig? Remélnem kell ezt, mert mit reméljek, azt, hogy a csík hal meg, azt badarság lenne remélni, olyasmi, ami nem él, meg sem halhat, az is lehet, nem is létezik. Néha dühös vagyok, törni-zúzni tudnék, ilyenkor kellene munkába menni, mert nem érzek semmit ilyenkor, csak azt, hogy minél nehezebb az, amit csinálok, annál jobb, estem már le ájultan az állványról, és a csodámra jártak aztán, mert semmi bajom nem lett, esés közben állítólag ugyanattól a Mihály nevű költőtől kiabáltam verssorokat – mondták. Ez hülyeség, az ember nagyon hamar földet ér az állványról esván, nincs ideje verset mondani közben – mondtam, de mindegy, tudom, mire céloztak, ugyanaz a vers az, Emma kedvence volt, így hát az enyém is, valami ilyesmi a vége: *Csak törne már ki, törne már ki / Az új idők nagy zivatarja! / Szeretnék villám lenni, gyújtó, / Vagy szélvész, szabadon száguldó, / Mely törzsötöket kicsavarja!*

Új időkben én nem hiszek, nem hiszek semmilyen időben, már abban sem, ami itt ketyeg bennem, az csak a szívem, és az időről ő sem tud semmit, csak teszi a dolgát, ha kell, ha nem, néha kékszesz cseppen belé, de ő, szegény szívem, már ezt is megszokta, mint ahogy a szemem is, hogy örökösen azokat a repedéseket nézem a plafonon, vagy a messzeségben a semmit, és a fülem is megszokta már, hogy még mindig érti a szelet, és az orrom a felhők terhét szagolja, és a kezem időnként a hajamba túr, mely olyan

színű, mint az Emma haja volt, és az ágyékom is megszokta már, hogy néha szorongatják és ösztökélik, és néha tényleg életre kel, csak én, aki én vagyok, nem tudom megszokni sehogy sem, hogy lassan kiürülök, nem marad belőlem semmi más, csak az a körbe-körbe futó csík, és az örök élettől való rettegés, hogy zubbonynak vagy zsáknak képzelem a testem, mely szakadt, és kiesem belőle, és a lelkem is csak semmi, egy foltozott rossz edény, melyből minden elszivárgott lassan, talán még az is, hogy valamikor, nem is olyan régen, szerettem egy Emma nevű lányt, és akkoriban még nem ittam kékszeszt, alig ittam valamit, és azt gondoltam, hogy az élet, akármilyen, szép is lehet, rég volt, akkor még hittem valamit, most már azt sem hiszem néha, hogy én én vagyok.

Kovács András Ferenc

AZ EGEREK KÖNYVÉBŐL

CSAKRÁGJOCÓ, TIBET BÖLCSE

Tisztos nevem Csakrágjocó,
Tibet táján egérkedem –
Rágok régi tekercseket,
Míg a Tantrát megérthetem.

Tantrát, mantrát Csakrágjocó,
Én rágszállok tág Tibetben –
Tiszta szélben színes rongyom
Roppant szírtén ráng, libeg fenn!

Mindent rághat Csakrágjocó!
Én magamat már átrágtam
Szent iraton, száz könyvtáron –
Nem szenvedek tán hátrányban.

Hideg nádat Csakrágjocó –
Én rágok jól bambuszlaskát!
Macskák jaktej jegét rágják –
Bár itt ritkák kandúrmacskák.

Betűt rágszál Csakrágjocó!
Én, ha bármit megértettem,
Buddha, nehogy macskává tégy –
Hagyj tovább is egérkednem...

RÁRÉ, A FÁRAÓK TITKÁRA

Égi bárkád kirágom, Rá!
Kis lyukat rágok belé, Ré!

Olyan kicsit rágok rá, Rá,
Melyen átfér egy egér, Ré!

Éjszaka rá fölmászom, Rá!
Bent egy egér is megfér, Ré!
Úgy kérlek rá, úgy vágyom, Rá,
Ahogy csak egy kisegér, Ré!

Szent bárkára fölszállok, Rá,
Elúszni a fény felé, Ré!
Fent világra látni rá, Rá!
Kisérés egy egéré, Ré!

(Így kérlelte folyton Rát, Rét –
Fáraók titkára, Raré,
Az egér, s ha gondban ráért –
Gúllák csúcsán gajdolt... Már rég!
Tarararé-tirararé!)

MARZIPÁNI CUKRÁSZAT

Mestercukrász volt Marzipáni Marcell,
Cukrászdát vitt a Marzipáni téren –
Bent cincorászott macskabáli valcer,
S egérvendég gyűlt nyalni bármi krémen.

Nyilatkozott is Marzipáni Marcell,
Egértévében: „Tetszik látni, kérem,
Sosem mindegy, hogy hány tojást kavarsz el –
Diótortába rakni máris érdem!”

S fiát oktatta, Marzipáni Marcit:
„A sajthabból, ha marcipánt kimarsz – itt
Nem sok marad! Ha csak cicányit falsz fel –

Vendég se jön majd...” S Marzipáni Marcell,
Mert Marcikája túl nyalánk garázda –
A Marzipáni Cukrászdát bezárta.

MINDEN EGÉR A VILÁGON!

Pápaszemes éjiegér
ül a panamai fákon.
Betűzi a hírlapokat –
hány egér van a világon?

Ugrik a kenguruegér
sivatagban szanaszéjjel.
Fut a mongol versenyegér –
verseng a keleti széllel.

Csupa csík a zebraegér –
törpeegér csupa kétely!
Szapora a házi egér –
nagy a család, fogy az étel!

A krétai tüskésegér
egyedül van a világon –
pápaszemes éjiegér
olvas a zöld holdvilágon.

Balázs Attila

MAGYAR FAUSZT

(az ördögi színjátékból)
– egyébként regény –

Gyakran mesélik emberek, hogy látták. Legsűrűbben természetesen Debrecenben tűnik fel, de találkoztak már vele Szegeden is, Sopronban, Miskolcon, Baján, Békéscsabán, Ózdon, Onódon, Keszthelyen, hovatovább egy ízben Kelebián. Budapesten ugyancsak gyakori „kedves” vendég. Egyesek tudni vélik, hogy a fővárosban a Bimbó utca elején rögtön balra található libazöld paneltömbben húzódik meg, de erre nincs szilárd bizonyíték. Csak pár csipkés káposztafosztlány a lépcsőházban, ennyi utalna arra, hogy ott kotyvasztaná titkos varázsitalait, gyógyleveleit a maga rejtett laborjában. Egyik csengőn, egyik postaládán, egyik elszórt levélen, drámai mozdulattal elhajított befizetési felszólításon sincs hasonló név, neki tulajdonítható álnév, persze, attól még ő valahol ott bújhat meg időnként. Ami viszont jeléseinek időpontját illeti: leginkább úgy éjfél előtt, tizenegy és tizenkettő között szokott feltűnni valamelyik kihalt utcán – főleg akkor, amikor a felhők a hold elé tolulnak, a város hangulata megváltozik, s a hangok kondulni készülnek –, ösztövére teste hosszú, sötét, malaclopóra emlékeztető kabátban, úgy vágat felhúzott vállakkal, hóna alatt kerek fej káposztával. Előretolt homlokkal, loboncos hajjal igyekszik valahová, mint aki se lát, se hall, annyira lefoglalják a saját gondolatai. Annyira befelé néz, hogy nem egyszer megbotlik, majdnem orra esik, de hogy közben rágógumizik-e, vagy csak varázsszavakat mormol rezgő ajakkal, illetve mindkettőt egyszerre teszi, azt felettébb nehéz lenne a bármire is őszintén megesküvők csodálatra méltó bizonyosságával állítani, ellenben tény, hogy mozog. Ezzel együtt az egész ember lendületben van, ahogy az az örök életre kárhozottak esetében szinte kivétel nélkül megfigyelhető.

Ez hát a helyzet manapság a mi híres, jó öreg *prof. Hatvani Istvánunkkal*, akiről itt tulajdonképpen szó van (nem nehéz kitalálni), s akiről az a kóssa hír járja, hogy réges-rég lepaktált, szakszerű nemzetközi jogi kifejezéssel élve: ratifikálta szerződését az ördöggel, ezért képtelen meghalni. Pontosabban egyszer már elhunyt, méghozzá súlyos eperohamban 1786. november 16-án délután négykor a saját házában, eltemették, de feltámadt, pusmog-

ják, a sátán segedelmével, és azóta járja homályos útjait. Hajózik játszi könnyedséggel a józan ész és az azon túliak felségvizein egyaránt, mint egy jó magyar Bolygó Hollandi. Olyan eleganciával, mintha a kettő között nem vargabetűzne ijesztő hasadék. Siet, mindig valami megoldatlan kérdésen töprengve, fizikai és szellemi határookra fittyet hányva, tárt karokkal siklik az újabbnál újabb tudományos, ugyanakkor misztikus, annál kevésbé politikus kalandok, felfedezések felé. (Bár a politikum se teljesen kizárt!)

További szereplők: *dr. Johann Faust (az átkozott örök ellenfél), továbbá a szintén nagy tudású orvos kollégák, ápolók, betegek, látogatók, nagy tudású portások stb. Nem utolsósorban magyar történelmi hírességek egész sora, világsztárok, történelmi celebek színes csokra. Fené(k)ből jöttek, és égből pottyantak.*

Helyszín: *egy kis kórház a város szélén, ahol megállt az idő, s néha csak a vastüdők monoton fújtatása hallik, az erdőben pedig tombolnak az énekesmadarak. Szélesebben „helyszín” az egész bolygónk a maga ködként gomolygó, sok helyütt vérgőzös, másutt frivol, akár fajfaj történelmével.*

Cselekmény: *főleg a két egymásra féltékeny polihisztor időnként kegyetlenségekbe hajló (szellemi) párbafozása a többiek előtt. Szó van hitről, hitetlenségről, sportról, tudományról, művészetekről, filozófiáról stb., nem utolsósorban gyógyászatról; Ég és Föld állásáról. Szív és Ész kapcsolatáról. Lutriról. Poklóról és Paradicsomkertről. Az ezek apropóján történő utazások kalandos cselekedetei is szórakoztató módon a művelt közönség elé tárva.*

Összesítésben: *természetesen a Jó győz. És megszólal az Angyalok Kara. (De addig még eléggé sok idő van hátra: Igazság kedvéért.)*

Tömören a kerekded rész:

ISTENNYILA, PATTOGATOTT KUKORICA, 'URBÉKOLÓSDI, FRANCIS FORD COPPOLA, APOKALIPSZIS, DR. ASHMODI KOMMANDÓS JELENÉSE

Kedves olvasó, nyilván emlékszünk mindannyian arra a furcsa történetre, amelyről maga Nikola Tesla is vallott, és amely a *tunguszkai esemény* névvel vonult be a TÜN-be (a Tisztázatlan Ügyek Nagykönyvébe). Most nézzük meg közelebbről! 1908. június 30-án reggel valami, ami nyilvánvalóan a légkörből érkezett, óriási méretű pusztítást vitt végbe Szibéria kö-

zépső részén, Alsó-Tunguszkza és a Léna folyó között. Az emberek óriási robbanást észleltek, amely gigászi fényvillanással járt. („Úgy odabaszott, mint a parázsló kalapács! PONYIMÁJES?”) A robbanás eredményeként mintegy harminc kilométeres körzetben az ott legelő vagy már kérődző állatok mindegyike hamuvá égett, illetve megsült. Feljegyezték, hogy egy valahol marék kukoricát szerzett vaddisznóban kipattogott a mag. A fák gyökerestül kifordultak, némelyikük állva halt meg úgy, hogy megszenesedett. Egy olyan jó hetven kilométernyi távolságra lévő településen a detonáció kiverte az ablakokat, félfástul döntötte be az ajtókat, falhoz vágta az épp valamerre tartó polgárokat, a kutyákat leszakította láncáikról, elröpítette a kubikosok talicskáit, megtáncoltatta a lapátjaikat – a takarítónők seprűit ugyancsak –, és híre kelt, hogy valahol – eszméletlenül messze valamelyik lágerben – egy sakktáblát is felborított fehér lépéselőnyénél. (Alig lehetett fejből rekonstruálni a fontos játszmat, amelyre a táborban rengeteg szerencsétlen rab fogadott.) Hogy milyen távolra hatott, bizonyítja az is, hogy a transzszibériai expressz Szentpétervár és Vlagyivosztok között robogó reggeli járatáról, mintegy félezer kilométerről is látták az utasok a lángcsóvát, de hiába érdeklődtek egyesek rémületükben a kalauznál, a szerencsétlen férfi nem tudott semminemű megnyugtató felvilágosítással szolgálni. Ugyan halványan emlékezett, hogy a nagyanyja egyszer rég mesélt valami hasonlóról, azonban nem figyelt oda eléggé, ennél fogva később nem tudta rendesen felidézni, így adott helyzetben sem. Csak annyit volt képes kinyögni a saját anyanyelvén (oroszul /tévednek azok, akik jakutot emlegetnek!/: állati nagy szerencse, hogy nem a lokomotív robbant fel.

Hogy mi történt azon a napon Szibériában, pontosan máig tisztázatlan. Öngyulladás ebben az esetben kizárt, mert a titokzatos valami – az az „istennyila” – fentről érkezett; valószínűleg meteor, azonban egyetlen darabkáját se lelték meg soha. Természetesen ez a rejtélyes dolog is (mint például a sok helyütt és sokak által hosszan és kellő szenvedéllyel tárgyalt önelégés, a *combustio spontanea*) a különböző feltevések garmadával járt, amelyek között akadtak – a dolog természete szerint – egészen elvadultak. Sajnos, rájuk itt és most, ahogy valószínűleg később sem térhetünk ki a tudományosság szentségét tiszteletben tartva. Csupán főbb vonalakban említenénk némelyiket, elsősorban a jégaszteroidát, de arra se akadt szilárd bizonyíték, akár csak az üstökösre. Illetve a meteoritra, így máris lezártuk. Eltologattuk, ahogy szokás, a kisebb ellenállás irányába’. *Ad acta*.

Mások annak az álláspontnak a védelmére sorakoztak fel feltűrt ingujjal, a verekedés izgalmában kipirult arccal, hogy az emberiség filmművészeté-

ben elterjedt sztereotípiákkal ellentétben vannak humánus földönkívüliek is (amilyen például a kis E. T.). Nekik valamiért jóságos terveik léteznek még velünk kapcsolatban, ezért tkp. felrobbantották valamiféle lézerszerű megoldással az egész földünket veszélyeztető üstököst. Következésképp – hála nekik – annak csak egy darabkája hullott a nyakunkba. Sajnálatos módon ezek az űrbéli figurák mind a mai napig nem materializálódtak előttünk, ahogy kétségtelenül a Megváltó tette egykor, így erre a „marslakós” hipotézisre sem lehet kellőképp kiszellőztetett ésszel hivatkozni.

Továbbá akad szép számmal olyan is, akinek meggyőződése, hogy a föld légkörébe jutó kevéske antianyag okozta a bajt. Am utóbbit is: mivel lehetne bizonyítani? – Így marad a magyarázat abban az óriási mennyiségű tudományos és nem tudományos anyagba zárva, amelyet az amerikai hatóságok 1943. január 7-e után szállítottak el teherautókkal egy New York-i rezidenciából. Az igencsak megpörkölődött iratok és egyebek, a vargát rántott cipők és kormos instrumentumok a valahol másutt, egy hotelben elhunyt Nikola Tesla tulajdonát, illetve hát a tudós csodabogár rendezetlen hagyatékát képezték. Említett dátum pedig a megöregedett feltaláló (első) halálának napja. Hogy Nikola Tesla keze csakugyan benne van a tunguszkai eseményben, bizonyítani látszik az (is), miszerint életének utolsó éveiben fizikus zsenink – nem titkoltan – egy mindennél pusztítóbb fegyver létrehozásán fáradozott, még hozzá a tökéletesített Faraday-dinamó alapján. Ezzel kapcsolatban ne feledjük: Tesla volt e világ életében az első ember, aki olyan nagyfrekvenciájú mágneses teret hozott létre, amely téren belül a katódcsövek maguktól kezdtek el világítani, és ez olyan hatást gyakorolt a jelenlevőkre, amelyet előtte az indiánokra gyakorolt a mozgófilm. A Tesla-hagyaték tehát eltűnt, egyelőre aligha lehet valamit tudni róla. Pedig eleinte, míg Nikola Tesla élt, a tábornokok csak legyintgettek az elképzelésre, utólag jöhetett meg az étvágyuk.

DR. FAUST: Ugyan, pont ők tudnának valamit is megítélni? A bárzongoristáknak a kuplerájban több eszük van. De erkölcsük is.

DR. HATVANI: Ebben a témában sem vagyok otthon.

DR. FAUST (*vicsorog*): HAARP!

DR. HATVANI: Harap?

DR. FAUST: De még mennyire. Lehet tudni róla. A hagyatékról. HAARP!

DR. HATVANI: Vau, vau... ellenben ha visszakomolyodnánk, ahogy többnyire sikerül?

DR. FAUST: Szóval, a HAARP mint High Frequency Active Auroral Research Program. Hallott róla?

DR. HATVANI: Érzésem szerint ha nem rohanok ki innen menten, akkor hallani fogok.

DR. FAUST: Nagyfrekvenciás aktív ionoszféra-kutató program, egy ideig a verebek is ezt csiripelték a fán. Madarak a dróton.

DR. HATVANI: Na, engem se került el, persze, sokat olvastam róla.

DR. FAUST: Ugyan mit?

DR. HATVANI: Azt, hogy az Egyesült Államok haditengerészete is benne van, ahogy benne volt az eltűnt, majd megkerült Eldridge cirkáló és a fedélzetbe olvadt matrózok rejtélyes ügyében úgyszintén. Csak itt kevésbé homályos a dolog. Itt egy antennamezőről van szó az alaszakai Gakona közelében, az amerikai légierő egyik birtokán, ahol minden jel szerint komoly tudományos munka folyik, amelynek célja kutatni az ionoszférát.

DR. FAUST: Ez így szépen hangzik, csak megfeledezett arról, hogy ebbe beletartozik az is, hogy a magas légkörbe mesterséges változásokat idéznek elő frekvenciabombázással, a következmények pedig beláthatatlanok. És hogy ebben a békés célok eltörpülnek, mi sem bizonyítja ékebben, mint az, hogy vastagon benne van a játszmában az amerikai védelmi minisztérium.

DR. HATVANI: Rendben, akkor ne vesztegessük a drága időnket! Térjünk rá nyomban az összeesküvéses-elméletekre, mielőtt Crescencia nővérekünk befutna főnökörségéről a megbeszélésre.

(A nővér abban a pillanatban be.)

DR. FAUST: Ajjaj, falra festettük!

DR. HATVANI: Ne sopánkodjék, jöhetett volna akkor is épp, amikor ön a Pajzán Toldiból idézett tetszetős részeket.

NŐVÉR: Hogy mikor jöhettem volna?

DR. FAUST *(nevetve)*: Megtörténhetett volna a Lohengrin-nászdalnál az emlékezetes belépője, kedves nővérekünk, amikor Johanna egy olyan jó öblöset...

NŐVÉR: Emlékezetes?

DR. FAUST: Úgy értem, maga sose feledné.

NŐVÉR: És Szent Johannáról beszél? Esküszöm, egy szót, de annyit sem értek ebből.

DR. FAUST: Kölcsönadhatom a könyvecskét. Lebilincselő olvasmány. Biztos élvezné, csak aztán meg kell gyónni erősen.

DR. HATVANI: Na, jó, elég ebből! Drága Johanna...

NÖVÉR: Crescencia.

DR. HATVANI: Istenem, Crescencia! Kérem, ha van még egy kis dolga valahol, akkor nézzen utána. Valamit megvitatnánk itt még gyorsan, mindjárt lezárjuk.

NÖVÉR: Ismerem én azt. Addig kétszer is körbeutazhatom a világot.

DR. FAUST: Hatszor is, ha seprűje van.
(*Crescencia keresztet vet, de mosolyog.*)

NÖVÉR: Távozz tőlem...!

DR. HATVANI: Ismeri Faust kolléga páratlan humorérzékét.

NÖVÉR: Volt rá időm megismerni. Csakugyan páratlan. Akkor kimegyek még egy picit levegőzni. Eléggé szédülök ma.

DR. FAUST: Később megvizsgáljuk.

NÖVÉR: Köszönöm. Megyek... Megyek és meglesem, nem tart-e erre az Ashmodi doktor úr, nehogy meglepjen bennünket. A múltkor katonai terepruhában és faágacskákkal álcázott sisakkal a fején igyekezett észrevétlenül becserkészni bennünket, ám én résen voltam. Emlékszenek? Észrevettem, ahogy a gukker visszaveri a napfényt.

DR. HATVANI: A mai napig hálásak vagyunk.

DR. FAUST: Bőven, hiszen ahogy a Talmud mondja, a hála semmibe se kerül, s egyaránt kedves Istennél és embereknél. Egyébként Macbeth...

DR. HATVANI: A Talmud bölcsessége nem vesz el semennyit se Crescenciánk bátor helytállásából.

DR. FAUST: No, nem is azért mondtam.

NÖVÉR: Néhány páciens tévézik, pedig az ágyban lenne a helye. Olyan szépen kértek.

DR. HATVANI: Ó, az a maga vajszíve!

DR. FAUST: Akárcsak az enyém. Én galambszívet örököltem az édesanyámtól. Hogy is megy az a turbék nóta?

NÖVÉR: Na, még csak az lenne az igazi, ha a Nagyfőnök nótázáson kapná magukat. Jó, fordulok egyet.
(*Nővér el.*)

DR. HATVANI: Galambot ne is emlegessen, kérem!

DR. FAUST: Igen, igen, ezek a fehér mellhúsú tubicák a levegő patkányai. Épp azért mondtam, mert tudom, hogy utálja őket.

DR. HATVANI: Most is olvastam róluk valami rémeset.

DR. FAUST: Ha fél tőlük, minek olvas róluk?

DR. HATVANI: Mások miért olvasnak Agatha Christie-t? Nálam a galambok töltik be ugyanezt a borzongató szerepet.

DR. FAUST: Főképp a döglöttek?

DR. HATVANI: Brrrr!

DR. FAUST: Nos?

DR. HATVANI: Nos. Állítólag az van, legalábbis egyes próféciák szerint, hogy a jövőben a galambok úgy el fognak szaporodni, hogy valóságos csapásként fogja azt a földi élőlényisereg megélni. Beleértve bennünket, embereket. Átkozni fogjuk Noé atyánkat, hogy nem szabadult meg tőlük valahogy.

DR. FAUST: DRÁMAI GALAMBRIASZTÁS.

DR. HATVANI: Az meg mi? Ekkora betűkkel!

DR. FAUST: Nem tudom, az Újpesti piac környékén van egy kis üzlet. Galambriasztókat árulnak. Ez áll a cégtáblájukon. A múltkor láttam, amikor elugrottam sütőtökért. Állítólag olajfaággal dolgoznak mint ijesztő ostonnal. Nem foglalkoztam vele behatóbban, csak utóbb ütött szöveget a fejembe, akkor azonban legalább százast.

DR. HATVANI: Érdekes.

DR. FAUST: Viszont ha már drámai, akkor mi van ezzel a drámai elszaporodással?

DR. HATVANI: Az, hogy hiába nincs epéje a galambnak, nagyon agresszív, felettébb agresszívan terjeszkedő, minden madarat, minden lényt ki fog szorítani a légtérből.

DR. FAUST: Sok galamb sólymot kerget.

DR. HATVANI: Ugyanakkor maradéktalanul átveszi a patkány szerepét. Az újabb pestisek azon túl majd légipostán fognak érkezni.

DR. FAUST: Feladó ismeretlen?

DR. HATVANI: Többnyire.

DR. FAUST: Például Mr. Ebola Afrikából.

DR. HATVANI: Például.

(Csend.)

DR. FAUST: Tudtam már akkor, amikor a pestisdoktorokat olyan madármaskarába öltöztettük. Hogy az még visszavág. Emlékszik, hogy néztek ki?

DR. HATVANI:

DR. FAUST: Pontosan. Jól szolgál az emlékezete. És akkor ez nagyobb csapás lesz, mint a Nikola Tesla tunguszkai huszárvágása?

DR. HATVANI: Akár.

DR. FAUST: Nahát...

(Csend, csak a tévé hallatszik messzebről, ahogy focimeccset közvetít; a Bayern München vezet lőhossznyra valaki ellen.)

DR. HATVANI: És akkor mi is van azzal a Harappal?

DR. FAUST: Ja. Harap a kutya! Szóval, van itt valami egészen érthetetlen. Teslát, ugye, Goethe inspirálta a Nagy Fény permanens előállításának és elvben zavartalan

szolgáltatásának a feltalálására. Méghozzá ama dinamikus váltakozás, egymásnak szegülés ragyogó goethei holdsugara és a tenger hullámai, ahogy azt épp maga, drága Stephanusom fogalmazta meg valamikor egy tudományos konferencián. Ugyan kissé túl elszálltan, ha az ott jelenlevők zömének a lírai befogadóképességét vesszük figyelembe, ám szerfelett tetszetős módon. Azonban most minden goethei, luciferi vonatkozást félre, dialektikát félre! Megeszem a kalapom, hogy stílszerű legyek, befalom, de akkor se értem, nem tudok rájönni, miért emlegette Kempelen sakkozógépét olyan valamiként Tesla, ami egy ponton döntő hatást gyakorolt a munkásságára.

DR. HATVANI: Emlegette?

DR. FAUST: Említette.

DR. HATVANI: Hm, talán a csikóugrás. Azzal együtt hogyan lesz szemfényvesztéssel a törpéből óriás.

DR. FAUST: Én is ide lyukadtam ki többnyire. A borges-i tükrök labirintusában.

(Csend.)

Illusztráció forrása:

https://fr.wikipedia.org/wiki/Costume_du_m%C3%A9decin_de_pestes

DR. FAUST: Tudod, drága Istvánom, néha elgondolkodom azon, kettőnk közül melyik az örültebb.

DR. HATVANI: Már megint letegezett, kolléga?

DR. FAUST: Egyszer ihatnánk egy pertut. Ennyi év után. Csak úgy, lege artis.

DR. HATVANI: Ihatnánk, van valami kéznél? Egy kis gyöngyöző aqua vitae? Egy kis gügyiféleség. Raki, targyi, cujka... milyen nevét hallottam még? Egy kis sligovic. Sljivovica.

DR. FAUST: Olyan pálinkovácška, amellyel ha megráztad az üveget, háromszor is körbejárhatod a templomot, és még tartani fogja a láncát?

DR. HATVANI: Pont.

DR. FAUST (*némi vívódás után*): Nem tudok róla.

DR. HATVANI: Hát, a klotyótartályban az a kis snapsz a karácsonyi potyka mellett?

(*Csend.*)

DR. FAUST (*fürkésző tekintettel*): Hipotézis.

DR. HATVANI: Oké, maradjunk ennyiben. Nem számoljuk meg a ló fogát.

(*Csend.*)

DR. HATVANI: Rendicsek, ahogy mondták volt anno az újvidéki kabaréban. Viszont ad captum vulgi.

DR. FAUST: Igen?

DR. HATVANI: Hogy én is harapjam-vágjam. Tesla, Tunguszka, ionoszféra?

DR. FAUST: Mi nem világos még?

DR. HATVANI: Hát nem világos például az, nincs benne logika, ha már egyszer akkora csapást mért Tesla az orosz tundrára meg a szerencsétlen legelésző-szoptató szarvasokra – a dongalábú pénzmatulokra, törpecserjére, ezüstrókára, mohára, illetve arra a sok gezemicére még, ami arrafele található –, biliárdasztal mandinereként használva a felső légkört, alkalmazva a csikóugrás modelljét, akkor az miért nem kellett a katonaságnak azon nyomban? Ráadásul azt is bemérte strammul, hogy ne találjon el falut, következésképp tudott célozni vele. Szóval, miért is nem haraptak rá azon nyomban? A fogsorukat reparáltatták épp a sarki technikusnál?

DR. FAUST: Fogas kérdés, hogy maradjak e humoros hangvételnél. Valószínűleg rendkívül költséges, fegyverként nem szállítható, ilyesmi lapulhat nehezen kiugrasztható kövér sarki nyúlként a bokorban.

DR. HATVANI: És aztán mitől lett megint ez a fenenagy érdeklődés?

DR. FAUST: Az időjárás miatt. Világos, nem?

DR. HATVANI (*ráncolt homlokkal*): Az időjárás...? Mi?! Esett az eső? Fagyott éppen? Riant a jég? Békák potyogtak a felhőkből?

DR. FAUST: Ugyan, drága kolléga, ne tegyen már úgy, mint aki nem tudja. Hogy aki termőföldet varázsolhat a sivatagból, vagy a termőföldből sivatagot, nagy hullámokat tud támasztani a tengeren, akár meg is nyithatja a vizeket, parancsolni képes a szökőáraknak, hogy akár kontinenseket sodorjanak el, fél fenékkal – ha nem is egészzel, de az is lehet, hogy mégiscsak a teljessel – máris odaülhet az Úr mellé az Égi Trónra. Oda-pingáltathatja magát Michelangelóval a faliképre.

DR. HATVANI: Tényleg, tényleg.

DR. FAUST: Noé második jelenése. Felvétel indul!

(Felvétel nem indul, viszont ismét egy kis szünet; most éppen nem hallatszik semmi.)

DR. FAUST: Olvasta *Az angyalok nem játszanak hárfán* című könyvet?

DR. HATVANI: Gondolom, az valami fajsúlytalan lektűr.

DR. FAUST: Aligha. Látja, látja... A kötetben számos olyan interjú található, ami ehhez a témához tartozik.

DR. HATVANI: Alany?

DR. FAUST: Például Elisabeth Rauscher, a híres fizikus.

DR. HATVANI: Teszem hozzá, parapszichológus.

DR. FAUST: Mit számít? Annál sokoldalúbb.

DR. HATVANI: Rendben, mit mond?

DR. FAUST: Rendkívül találó mód a mi sérülékeny ionoszféránkat holmi szappanbuborékhoz hasonlítja. Idő előtt ki fog pukkadni, és az lesz a konyec filma. BUMM!!! Jó éjszakát, gyerekek, ennyi volt mára. The End. Ende, ahogy akarja. Kraj! オーハーオーハー. Vége. The Doors. Jim Morrison. Père-Lachaise temető, Párizs, ezerkilencszázhetvenegy. Mi még?

DR. HATVANI: Képzettársításban nincs hiba.

(A távolabbi helyiségben a tévében a Bayern-mérkőzés után /a bajorok nyertek Mandžukic, az agyontetovált horvát csatár hat góljával/ Francis Ford Coppola Apokalipszis most című filmjét vetítik a Doors zenéjével; Marlon Brando rezzenéstelen, ám a képernyőn vibráló arca látszik oldalról, az egymásra nyitott ajtókon át.)

DR. HATVANI: Ezek szerint elkezdhetjük írni a testamentumot.

DR. FAUST: Csakis. Természetesen két tanúval.

DR. HATVANI: Melyik kettővel?

DR. FAUST: Most maga ismét viccel, drága jó dr. Stephanusom?

DR. HATVANI: Nem.

DR. FAUST: Az Úrral meg az Ördöggel. Egyébként mindketten csak akkor tudnak írni igazából, amikor együtt vannak, és összeszűrik a tentát, meg összecsatintják a pennát. Ami természetes, hisz ezt az egész világot az ördög húzza, isten tolja, vagy fordítva.

(Csend. Coppola apokalipszise.)

DR. HATVANI: Képzelve.

DR. FAUST: Mit?

DR. HATVANI: Álmomban Tesla rózsakeresztes lovagként jelent meg, és beszélt hozzám egy hosszúkás, virágmintás vázával a kezében. Valami vakablakban ült. Mintha egy malom oldala lett volna a délvidéki Szent-tamáson. És néha beleszólt a vázába, ami furcsa hangzást eredményezett.

DR. FAUST: Mégis, mit mondott?

DR. HATVANI: Eléggé érdekeset.

DR. FAUST: No!

DR. HATVANI: Pontosán emlékszem, azt találta mondani, hogy az ember a keresztút segítségével kitör a természet elektromágneses börtönéből, hogy lehetővé tegye az elveszett hazába, a Mozdulatlanul Mozgó Birodalomba való újrafelvételt.

DR. FAUST: Feladta a leckét. Tanár úr.

DR. HATVANI: Feladta. Egyben megmutatta nemcsak a költői, hanem egyáltalában a köznapiság képzetársítását mint az egyik leggyorsabb utat bárhova. Az isteni gondolat szárnyán innen, persze.

DR. FAUST: Mert az überelhetetlen. Ha az Úr az angyalok Angyalaként megsuhogtatja a maga tollseprűit, akkor lehullanak a nagy turbulenciától – az ég drapériáival együtt – Michelangelo mennyezetfreskói.

DR. HATVANI: No, nem, attól még tapadnak.

DR. FAUST: Esetleg lejönnek az utólag falra pingált bugyik.

DR. HATVANI: Azt hiszem, már megint lemaradtam. Vennék egy kis levegőt én is...

DR. FAUST: Levegőtét – Goethe levét.

(Ebben a pillanatban a sebtében visszatérő, kissé szétálló fogazatú nővér prérikutya-fütttyjele nyomán a tévé elhallgat, a betegek visszaillannak az ágyukba.)

DR. FAUST: Hát, az asszociáció egzakt sebessége méter per secundumban kifejezve?

(Nem érkezhet válasz, mert abban a pillanatban – álarc nélkül ugyan, de – kommandós egyenruhában bevágódik az ablakon dr. Ashmodi, ízzé-porrá

zúzva azt, amit eltűnése előtt Nikola Tesla nagy nehezen megjavított; látván a kárt, Crescencia nővér elfehéredik, és dr. Hatvaninak úgy kell elkapnia, hogy a földre ne zuhanjon.)

DR. ASHMODI: Állj! Senki se mozdul! Mindenki a helyén marad!

DR. FAUST: Üdvözlégyen, Nagyfőnök. Örömmel látjuk, hogy ebben az évben se mondott le a kissé extrém szokásairól.

DR. ASHMODI: Kuss! Falhoz! Hátat fordítani, lábakat szét!

NŐVÉR *(elcsukló hangon)*: Én is?

DR. ASHMODI: Mondtam, mindenki!

DR. FAUST *(a bajsza alatt mormogva)*: Na, ez megmarad komcsinak örökre.

DR. ASHMODI: Egyébként ha valaki nem tudja, leszoktam a dohányzásról.

Borsodi L. László

SZERELEM
ÉS ALKOTÁSA TE ÉS AZ ÉN LÉTESÜLÉSE BAKA ISTVÁN
TÉL ALSÓSZTREGOVÁN CÍMŰ VERSCIKLUSÁBAN¹

Baka István szerepjátékos poétikája *Tél Alsósztrégován* című versciklusának három, egyenként három-három szonettből álló versében (*Tél Alsósztrégován*, *Carmen*, *Pügmalión*) közös a hol szenvedélyes, hol lemondó hangvételű versbeszéd, az erotikától áthatott férfi–nő viszony, szerelem és alkotás egymásra vonatkoztatása.

A cikluscímadó szonettekben Baka István költészete eddig legtöbbször belakott történelmi, szellemi és kulturális időszakának, a reformkornak és romantikának a költője, a halálra készülő Madách Imre maszkja szólal meg.² *Az ember tragédiája* költője emberként, alkotóként meggyötörve lép be megroppant, a történelem és Isten által meghurcolt kortársai, Vörösmarty, Széchenyi, Liszt idejébe, ő beszél, és az ő maszkja által teremődik a három vers. Az 1. szonett meditációs vershelyzetében a „kinti világ rekvizitumai beszüremkednek a ház falai közé (...). A vers alaptörténete a benti világ átalakulása”,³ amelynek során az erotikus mozzanatoktól fűtött intimitás látomása („Ég kandallómban a fenyőhasáb, / Fény-árnyait, mint ingecskéjét Erzs, / Felizgatott ujjak közül kiejti, / És megvillantja öle paraszát.”) Madách *Tragédiájának* eszkimó-színét idéző rémlátomássá válik, és utóbbi lesz a meghatározó. A látomás („Jeges-fehér bolygók s hülő veres Nap / Hevernek a biliárdasztalon, – / Elindítja-e még egy akarat vad // Lökése őket új pályájukon, / Vagy nem mozdulnak többé már soha?”) filozófiai alapproblémaként és az alkotással kapcsolatos dilemmaként egyaránt értelmezhető: a kérdés az, lesz-e fejlődés, vagy a tespedtség lesz úrrá a világon, illetve az, hogy teremthet-e a halálközelség tudatában Baka–Madách új versuniverzumot, nyílnak-e számára a költészete továbbteremtését jelentő új utak az elhasználadott hagyományból.⁴ Ennek a kételynek

ad hangot a 2. vers, amelyben Madách „nem a romantika teremő gény-
szaként, hanem alkotóként is a létet szenvedő ember megszólaltatójaként”⁵
jelenik meg, a vers végvidékén, lét-nemlét határán vergődik: „havas me-
zők: papírlapok / Fagyán ropog a tollam, és a tájra // Krikszkrakszol róka-
űzte nyúlnyomot: / Verssorokat”. A *Tájkép fohással* című ars poeticához
képest a vers téli világának mozgásai „a pusztulás, áldozattá válás, meg-
semmisülés irányába mutatnak, megváltástörténet helyett üldöztetést, szen-
vedéstörténetet vizionálva”.⁶ A szónak kiszolgáltatott alkotó („Fröcskölnék,
mint a vér, a mondatok”) csak a teljesség nyomát („róka-űzte nyúlno-
mot”), hiányát képes rögzíteni. Baka ugyanis „azt fikcionálja, hogy a mű,
a vers írta magát vele (...): a világ – a maga ilyen- és ittlétében – formálja
magát verssé Baka–Madách(–Ádám) által”.⁷ A Madách látomását megte-
remő jelentéssűrítő metaforákban megelevenedik a francia forradalom id-
őszaka, amely a Baka-versben negatív értékelést kap, aminek azért van je-
lentősége a magyar történelem számára, mert „a bolsevizmus tévhitei is
jelentős muníciót kaptak a »retrográd« társadalmi viszonyokat felszámoló
francia forradalmi eszméktől”.⁸ Baka–Madách kiábrándultsága a *Tragédia*
Ádámjáé („Ki tudja: rézsut-fényü virradat / Vagy guillotin zuhan sovány
nyakamra?”), alkotói pesszimizmusa pedig erőteljesebb, mint Madách Ádám-
jáé, hiszen a 3. szonett szerint „Sakktábla-padlón asztal és a székek – / Be-
végzetlen játszma figurái; / Ma már az Úr és Lucifer se játszik”. A lelkekért
sakkozó Isten és Sátán motívuma Baka *Vasárnap délután* című novelláját
és a *Sátán és Isten foglya* című versét idézi, azonban ezekhez a művekhez,
valamint a *Gecsemáné* című ciklusának a gnosztikusok világszemléletet idéző
verseihez képest a kisciklus befejezése „az Istentől (és Sátántól is) meg-
fosztott hideg Úr képét vizionálja”:⁹ „Már csak az Úr és eszkimó-homály
jó; / Napok: csontbolygók gördülnek tova.” Madách *Tragédiájának* és Baka
István költészete világképbeli sajátosságainak legszervesebb találkoztatá-
sa,¹⁰ valamint a történelmi kiábrándultság és a szerelemben való testi-lelki
beteljesedés hiányában megképződő „történelmi és egzisztenciális számve-
tés”¹¹ mellett a szonett-triptichon befejezése azt is állítja, hogy Baka–Madách
verse¹² az *eszkimó-hagyománynak* kiszolgáltatott, vagyis nem képes többre,
mint a szerelmi, alkotói beteljesületlenség, a nyelv *eszkimósodásának*, a lét-
hiánynak az elmondására, ami egyben a legtöbb, hiszen a teljesség iránti
nosztalgia a szonettforma fegyelmezettségében, a metaforikus versbeszéd
tömörségében és a szerkezet zártságában szemlélhető.

A *Carmen* című szonett-triptichonban egy újabb pár lép színre. José a
vers(ek) beszélője, Carmen a megszólított, tehát a költemények(ek) szín-

tén maszkvers(ek).¹³ Akárcsak Trisztán Izoldának (a *Trisztán sebében*), Fredman (a *Fredmann szonettjeiben*) vagy a *Gecsemáné* című ciklus Krisztus-arcú lírikusa az Úrnak, az ítéletére váró José is Carmennek a hiányához beszél, akinek a neve nem pusztán szó, hanem „élet / S halál esszenciája”, azaz kezdet és vég, alfa és ómega.¹⁴ José szerelemretorikájában tehát a léthiány, a végzetes magáraultság kap hangot. A másik elérhetetlensége az én szólamát erősíti fel,¹⁵ amelyben a szerelmi rajongás, a teljesség iránti nosztalgia, a kedves hiánya és a büntudat, a haláltól való és a halálon túli beteljesülés elmaradása miatti félelem hullámszik. A rózsza motívumához köthető szerelmi rajongás,¹⁶ önimádat, a kedves himnikus dicsőítése és a halál tragikuma fejeződik ki az 1. részben: „Az érte meg, nem az a rózsza, / Mit oda-dobtál, hanem az, / Mi nyelvhegyemtől harmatozva / Bontotta szirmát: a tavasz, // Egyetlen tavaszom virága, / Amit csak árulás, halál / Követhetett.” A szerelmi rajongás azért válik önimádatná, mert Baka–José alkotja Carment: „ha nem vagyok, // Nem is lehetnél!” Ahogy Baka egész poétikájában, itt is a te az én által létesül, és a te megszólítása az én teremtményének, létösszegező szólamának a lehetősége. Felmerül tehát a gondolat, hogy José és Carmen egymás hasonmásai, hiszen amennyiben Carmen élet és halál esszenciája Josénak, akkor José maga Carmen, akiben önmagát alkotta meg (előreutalva a *Pügmaliónra*): „A kérdésre: ki vagy te, Carmen? / Csak véreddel felelhetek.” Ebben a megközelítésben nem a testi-lelki egyesülés iránti vágy és a beteljesülés elmaradása miatti hiányérzet a hangsúlyos, hanem a Baka(–Bizet–Blok–)José maszkként megszólaló beszélőnek azzal a drámával való szembesülése, ami a művészet különböző terenumaiban tett bolyongás végességéből, a lét titkaiba való beavatódás lehetetlenségéből származik. Megszólító és megszólított alteregókként való értelmezése viszonylagossá teszi alkotó és alkotás kapcsolatát, amelyben az alkotó is műalkotása teremtménye. Ebben a gondolatmenetben az „árulásod végleg / Feloldó végtelen halál” nemcsak a halált és a megbocsátást mondja ki, nemcsak a romantikus szerelemfelfogásról van szó, amelynek értelmében Baka–Josében Baka–Carmen örökké élni fog, hanem arról, hogy amint az operában Carmen nemléte kezdesedik a Josén végbemenő ítéletért, ugyanúgy a *Carmen* című opera vagy Alekszander Blok azonos című műve mint átírt hagyomány jótáll Baka művéért, ugyanakkor az előszövegek Baka–José beszéde által létesülnek. Az elégikus hangvétellű 2. rész ezért egyszerre olvasható a makacs ragaszkodással jellemezhető szerelem kifejeződéseként és Baka–José, a lírikus számvetéseként. A múlt megidézése az alkotó kultúra iránti vonzalmát és tudatosságát fejezi ki („Ahogy én sze-

rettelek, / Carmen, csak én, csak én, csak én, –”), és noha úgy tűnik, Baka-José a szerelem helyett a halált választja, amelyben a te sajátta lehet („fölszállok s viszem / Halál-kasomba csókokat”), valójában arról van szó, Baka-José és teremtett Carmenének sorsa a hagyományozódás révén válik a kultúra részévé. Míg José életre van ítélve, a 3. rész szerint Baka-José arra, hogy kimondja Carmen nevét, vagyis a halál árnyékában is alkosson: „Tudom már: az volt az ítélet, // S nem a hóhérvetél, melyen / Ellengem holnap dallamát vad / Nevednek: Carmen, Carmenem.” Ahogyan azonban nem következik be a halálon túli szférában a szerelmi beteljesedés, nem jön létre az általa metaforizált alkotás és hagyomány termékeny szimbiózisa sem.¹⁷ Az embert nem váltja meg sem élet, sem halál, az alkotót (Baka-Josét) nem juttatja az isteni nyelvbe az alkotás (*Carmen*): „Halott vagy és halott leszek; / De ő igézetével áthat / Mindent, s a földiek felett / Uralkodik: kaján varázslat. // (...) Aréna-létünk bűvkörén / Belül te, én kívül rekedtem.” Baka verse ugyanakkor a Carmen-szövegek (Mérímée, Bizet, Blok) univerzuma által teremtett isteni hagyományba való belépési kísérletként is értelmezhető, hogy ezáltal Baka-José mint a (nyelv)létezés teljességéből kiiktatott szerep konstruálódjon meg, azt állítva, hogy a nő, a szerelem, illetve az alkotás, *Carmen* az elsődleges, a hódolatra méltó, nem a férfi, az alkotó. Az ő szerepe (*csak*) a piedesztálra emelés, ami elsősorban a már hivatkozott, Baka által fordított Alekszander Blok *Carmen* című művére reagálva megy végbe,¹⁸ amelyben Carmen szintén nyelvben létezik („Carmen, oly bús, oly csodás szívemnek, / Hogy téged megálmódhattalak”), a szerelem, a költészet szimbóluma, miközben a beszéde által őt alkotó lírai én is teremtetté válik, hiszen alkotása ihletében él („megvadít a bájad – Mint gitárhúr kasztanyettahang!”), hagyományban való egymásra találásukban pedig a vers végén a klasszikus modernség alapgondolata érhető tetten, hiszen a műalkotás létrehozza a hiányzó teljességet: „Egyetlen dallam ott az öröm és a bánat... / Szeretlek, Carmen, én is épp ilyen vagyok.” Baka István költeménye a Blok-verssel intertextuális kapcsolatba lépve arra tesz kísérletet, hogy „miképpen képes a századfordulós modernségnek éppen azokat a gondolatait-történeteit egy utómodern horizontból szemlélni és a magáévá sajátítani, amelyek a halálra nyitott művészlét önsorsát formáló lehetőségeit a művészet/irodalom nyelvi kérdéseivel, új nyelvi játékok keresésével kapcsolják össze. Így Baka versei mindenképpen reflektálnak a klasszikus modernség kérdésfeltevéseire, ekképpen a (...) szerepváltozatokra, a nyelvkrízist is érzékelve”.¹⁹ Baka költészete úgy reflektál a klasszikus modernség művészetfelfogására, hogy a nyelv materialitása,

vagyis a későmodernséggel összefüggésbe hozható hagyományértelmezés és -teremtés marad poétikája középpontjában.²⁰ Versvilága a tapasztalati világ ellenvilága: nem abban az értelemben, hogy felmutatja a teljesség anakronisztikus romantikus ideálját vagy a klasszikus modern egész-elvűséget,²¹ hanem azért, mert autentikusan létesül, amely által maga is világokat teremt. Ez a poétika tehát nem a teljességet mutatja fel, hanem mint késő modern költészet „a tökéletesség távlatába helyezi a töredék poétikájának kérdéseit”.²² Nem tud hinni a klasszikus modernség egész-elvűségében,²³ bár tudomása van róla (jó példa erre *A tükör széttört* című költemény), és éppen azért, mert tudja, hogy a részek nem írhatók vissza nagy egésszé, nem hajtja a teljesség iránti nosztalgia, sokkal inkább az, hogy élhető szerep-(vers)világokat teremtsen a szilánkokból.

A *Pügmalión* című szonett-triptichon is azt mutatja, hogy az önmagában teljes világot felmutató *Carmen* az én és te létesülésének, a művészlétnek csupán egyik aspektusa, töredék. A két vers együtt viszont „egy vallo-más két, egymást feltételező, kölcsönösen kiegészítő létformáról, melyek elidegeníthetetlenül alkotják és éltetik ezt a lírai világot. Pygmalion–Galateia és Carmen – két világ királynői: egyikük a márvány törvényé, másikuk a cigány, törvényen kívüli világé. Az általuk implikált két férfiszerep (...), melyekkel a költő azonosulni látszik, mutatja a lélekben rejlő ambivalenciát,”²⁴ és a nyelvben-kultúrában bolyongás esetlegességét. Ebben a versben a kedves megalkotása szakrális, isteni cselekedet,²⁵ ezért az ezt megszólaltató versbeszéd az első szonettben emelkedett: „Lépj ki a kőből! Fogynak napjaim”. A lírai én Pügmalión ciprusi király, szobrász, tehát maszk, aki egyesíti magában saját előzményét, vagyis mitológiai önmagát, a hozzá hasonló más mitológiai figurákat²⁶ és a szó által teremtő keresztény Istent. Míg a görög mítoszban Aphrodité életre kelti Pügmalión szobrát, amelybe a művész beleszeretett, és feleségül veheti,²⁷ addig Baka versében a szerelmi beteljesülés a vágy szintjén képzelhető el, erre utalnak az erotikus töltetű szerelmi egyesülésre unszoló felszólítások,²⁸ amelyek a szerelem és az alkotás egymásra vonatkoztatása folytán a tökéletes mű létrehozására, a teljességre való törekvés metaforái. Baka–Joséhoz hasonlóan Baka–Pügmalión is megteremti az alkotás feltételét, a másikat, illetve a műalkotást létrehívó megszólításban létesül itt is az én, a művész, ami egyben „annak az ismeretelméleti kételynek a megfogalmazása is, hogy bizonytalan teremtő és teremtett viszonya”,²⁹ hogy talán nemcsak az alkotó hozza létre a művét, hanem az alkotás is teremti alkotóját: „És mindegy már, hogy én faragtalak, / Vagy engem formázott fehér kezéd”. A második szonett nyitánya az

első szonett befejezése felől így egyrészt azt fejezi ki, hogy a szerelem beteljesülése illúzió, másrészt azt, hogy alkotó és alkotás határainak relativizmusában egymás megalkotása is vágy marad. Ha nem lehet tudni pontosan, ki kit alkot, akkor az is kérdés, megszületik-e a felismerés, „hogy csak a *van* a létünk, nem a *volna*”, hogy a létezésen kívül nincs semmi. Más megközelítésben éppen azt jelentheti, hogy az alkotás és a megalkotottság annak felismerése, hogy az *itt és most* a létezés közege, feltétele, de a megfoghatatlanra irányuló, a kedves, a(z) (mű)alkotás által metaforizált vágy az, amelynek beteljesítéséért mindig küzdeni kell, hiszen a *vannál* teljesebb létállapotról ad hírt, és ez az, ami a(z) (alkotói) létnek újra és újra értelmet ad.³⁰ A kettős értelmezésből egyaránt következik a könnyörgés. Akár önző férfiként, akár alkotóként *lemond* istenségéről, hogy vágya beteljesülhessen: „Ó, Galateia, alkoss újra engem!” A férfi önzése a női odaadástól várja a megújulást, a kérés a szó által újrateemtett Baka-Pügmalión kérése is, hogy műve, Galateia teremtsen újra őt, együtt alkotva a *Pügmalión* című verset. A könnyörgés a műalkotás, a *Pügmalión* című vers kéréseként is értelmezhető, hogy részévé válhasson a hagyománynak, miközben a *Pügmalión* című vers teremtődésének vagyunk tanúi.³¹ Így válik a költemény nemcsak a szerelem, hanem az alkotás-megalkotottság mítoszává,³² amelyben a láz az alkotó szenvedély metaforája is („Csak néha szállj velem alá a lázba”), ami a harmadik szonettben („Fogadd lángját tüzemnek!”) a nyelv, a kultúra előtti hódolat kifejeződése az autentikus művészlétért, hiszen Baka-Pügmalión Galateiához szólva megteremtette őt, és fordítva, műalkotása létrehozta alkotóját, a hagyomány részeként értendő Baka-Pügmaliónt, együtt pedig megalkották (az önreflexivitás által) a maguk *oltárát*, a *Pügmalión* című verset.

A mű által sugallt klasszikus modern teljességeszmény azonban megint a töredékesség felmutatásának késő modern tapasztalatává értelmeződik át, ha arra gondolunk, hogy a ciklus címadó versének világa *árnyékként* vetül (a *Carmen* mellett) a *Pügmaliónra* (is), ugyanis a két szonett-triptychon maszköltése úgy is értelmezhető, mint az emberi-alkotói létállapottal számvető Baka-Madách szerepjátéka, aki legalább a mítosz teremtette álom szintjén megvalósította azt, amit az alvó Alsósztregova rideg magánya képtelen megadni számára. Így a cikluson belül azonban nemcsak a maszkok tevődnek egymásra, hanem a kérdés is nyitott marad, hogy végül ki kit álmog meg, ki a teremtmény, és az miként teremti meg alkotóját, aki szintén szerepek sokarcúságában-esetlegességében mutatkozik meg.

JEGYZETEK

¹ A tanulmány Baka István *Tájkép fohással* (Pécs, Jelenkor Kiadó, 1996) c. gyűjteményes kötete mint a szerzői kanonizációs gesztus révén az életművet lezártnak és véglegesnek felmutató, újraértett költői testamentum recepcióesztétikai alapú interpretációjának egy részlete.

² A szonett-triptichonban az élettel-halállal, az egyéni léttel és a történelemmel, valamint a költői nyelvvel számot vető alkotó szerepét vizsgálom. Vö. Nagy Gábor: *Történelmi és egzisztenciális számvetés Baka István Madách-versében*, 40–48; Szigeti Lajos Sándor: „*Te is megháromszorozódsz előttem*”, 15–17; még in: *Vendégzöveg és vendéglét*, 149–151; *Az erotikus hármassok*, 60–62.

³ Nagy Gábor: *Történelmi és egzisztenciális számvetés Baka István Madách-versében*, 42.

⁴ A tercínák képi világának értelmezéséről l. Szigeti Lajos Sándor: „*Te is megháromszorozódsz előttem*”, 15; még in: *Vendégzöveg és vendéglét*, 149; *Az erotikus hármassok*, 60.

⁵ *I. m.* 15; még in: *i. m.* 150, *i. m.* 61.

⁶ Nagy Gábor: *Történelmi és egzisztenciális számvetés Baka István Madách-versében*, 44.

⁷ Szigeti Lajos Sándor: „*Te is megháromszorozódsz előttem*”, 15; még in: *Vendégzöveg és vendéglét*, 150; *Az erotikus hármassok*, 61.

⁸ A francia forradalom értékelését megjelenítő metaforákról l. Nagy Gábor: *Történelmi és egzisztenciális számvetés Baka István Madách-versében*, 45.

⁹ *I. m.* 46.

¹⁰ Vö. Szigeti Lajos Sándor: „*Te is megháromszorozódsz előttem*”, 15–16; még in: *Vendégzöveg és vendéglét*, 150; *Az erotikus hármassok*, 61.

¹¹ Nagy Gábor *Történelmi és egzisztenciális számvetés Baka István Madách-versében* c. tanulmányának címéből kölcsönöztem a kifejezést.

¹² Madách lírai verseket is írt (*Lantvirágok*, 1840), ezért a vers Baka–Madách fiktív verseként is olvasható.

¹³ „A mítosszá váló történet alakítja a Carmen-kisciklust. Nem az »eredeti« szüzsét emeli át a maga lírájába Baka István, (...) Bizet operájában leli meg az igazi eseménysort. Annál is inkább, mivel Blok 1914-es versciklusa is ebbe az irányba mozdult (...). Az ítéletére váró Don José emlékezését adja Baka István három verse, egy olyan, minden létezőt átfogó, minden teremtmény jövőbeli létét meghatározó történéssort, amelyben az érzelmi történet egyetemes, világszerű.” In: Fried István: *Baka István „benső világtére”*, 134–135.

¹⁴ Arról, hogy az irodalom, a költői mű és a versbeli beszélők nyelv-lét-módját jelentő kérdésről van szó, l. Nagy Gábor: „... legyek versedben asszonánc”, 215–216.

¹⁵ Vö. *i. m.* 196.

¹⁶ A rózsza motívuma nemcsak a tavasz és a lelki szerelem, hanem a szenvedélyes testiség, a halál, a végzet virága is. L. Géczi János: *Baka István rózsája*, 12–19; *Megjegyzések a szegedi rózsákról*, 92–97; Fabulya Andrea: *Rózsák közt, úton*, 121.

¹⁷ Vö. Fried István: *Baka István „benső világtere”*, 135–136.

¹⁸ Vö. *i. m.* 136; Nagy Gábor „... legyek versedben asszonánc”, 203. Blok *Carmen* c. művének elemzését, az eredeti szöveg és Baka István magyar fordításának, a Blok-vers és a Baka által írt *Carmen* motívumainak összehasonlító értelmezését l. Fabulya Andrea: *Rózsák közt, úton* c. tanulmányában: 119–123.

¹⁹ Fried István: *Baka István „benső világtere”*, 136.

²⁰ Vö. Kulcsár-Szabó Zoltán: *Utak az avantgardból*, 280.

²¹ Vö. Kulcsár Szabó Ernő: *A fragmentum néhány kérdése a nyelviség horizontváltásában*, 237.

²² *I. m.* 240.

²³ Vö. Baka István: „*Akkor vagyok a legszemélyesebb, amikor álarcot veszek föl*”, 240.

²⁴ Fabulya Andrea: *Rózsák közt, úton*, 122.

²⁵ Vö. Nagy Gábor „... legyek versedben asszonánc”, 202.

²⁶ Vö. Szigeti Lajos Sándor: „*Te is megháromszorozódsz előttem*”, 18; még in: *Vendégszöveg és vendéglét*, 154; *Az erotikus hármassok*, 64–65.

²⁷ Vö. Szabó György: *Mitológiai kislexikon*, 258. A Baka-vers által megidézett Pygmalion-történetek szemléjét l. Szigeti: *i. m.* 16–17; még in: *i. m.* 152–153; *i. m.* 62–63.

²⁸ Vö. Nagy Gábor „... legyek versedben asszonánc”, 204.

²⁹ *I. m.* 216.

³⁰ L. Baka István *Változatok egy orosz témára* c. versét. Vö. Szigeti Lajos Sándor: „*Te is megháromszorozódsz előttem*”, 18; még in: *Vendégszöveg és vendéglét*, 154; *Az erotikus hármassok*, 64.

³¹ A versben végbemenő teremtés-teremtődés folyamatáról l. *i. m.* 18; még in: *i. m.* 154–155; *i. m.* 65.

³² Vö. Nagy Gábor: „... legyek versedben asszonánc”, 217.

SÉTATÉR

Horváth Andor

ŐSZI CAPRICCIO

Ravel *Bolerója*: a változatlanul ismétlődő motívum. Az ismétlődések sorozata azt jelzi, hogy tarthat akár a végtelenig is. Ha valóban tartana: zenei örökmozgó lenne belőle. (Nem az egyedüli, hiszen van még zenei példa a *perpetuum mobile* eszméjére.) A vég nélküli mozgásban benne foglaltatik a zene lényege, tudniillik az, hogy haladás, ismétlés, variáció. A *Bolero* sem egyszerűen egy pörgettyű. A dallam és a ritmus állandó, de változnak a hangszerek, módosul a hangerő. A végtelen talán épp azért nem zenei gondolat, mert a zenemű véges. Annak kell lennie, mert rendezett szerkezet az időben. Ravel műve a végén váratlanul megtörik, összeroppan, visszazárul önmagába. Hallani akarod? Kezdd előlről!

*

Rendezett szerkezet? Már a madárfütty is az. Bizonyos értelemben minden strukturált hangzás: az esőcseppek koppanása, a morajló tenger, a patk csörgedezése. Zörejek zenéje. Értésünkre adják azt, hogy a zene anyagtalan hangzás, jöllehet tárgyak, anyagok – zenei eszközök – terméke. Az ember alkotta első zenei hang két kő vagy fadarab összeütése. Következik a dob, a sípként használt nádszál, a fuvola, a pengetett húr. A belőlük kiáradó hang: zene. Emberi szándék – érzés, akarat – kelti életre. Talán korábbi az emberi beszédnél. Vele született a ritmus-érzék, minden zenei életmény alfája.

*

A francia televízió dokumentum-filmje Maria Callas életéről. Fényes sors, tragikus sors. „La diva assoluta” – mondták róla karrierje csúcán, amikor a tömegpéldányszámban megjelenő bulvársajtó és a televízió jóvoltából világsztár lett. Olyan magaslatra hágott, amelyen nem volt ereje hosszsan tartani magát. Ő mondta egyszer: „Callas megöl”.

Élete sok részletét már ismertem, ezért most arra figyeltem, mi az, ami ebben a filmben meglep. Például az, ahogyan kirajzolódott belőle a három találkozás, amely döntő szerepet játszott sorsa alakulásában.

Rádióhallgató gyermekként meglepett, hogy egy idő után így konferálták be: „énekel Maria Meneghini-Callas”. Aki Maria Callas, annak ugyan mire jó felvennie a férje nevét? A nála jóval idősebb, gazdag, zenekedvelő iparmágnás azonnal beleszeretett, amikor 1951-ben meghallotta énekelni a Scalában – az volt első fellépése a milánói operában. Attól kezdve ő egyengette pályáját a siker útján. Néhány év múltán feleségül is vette, de majdnem titokban, családja ugyanis ellenezte a házasságot – más-más vallásúak voltak. Ezekre az évekre esik a szépségével is hódító díva megszületése. Korábban nem törődött külalakjával, egyedül az érdekelte, hogy páratlan hangjával meghódítsa a világot. Alakja telt volt, sőt túlsúlyos. Olyan akart lenni, mint eszményképe, Audrey Hepburn, és olyan is lett, persze megőrizve szépsége keményebb, görögös karakterét. Másfél év alatt leadott 35 kilót, egy milánói divattervező közreműködésével nemsokára ő lett a világ egyik legelegánsabb asszonya.

A második találkozás: Luchino Visconti, a filmrendező. Ő látta meg benne a színpadi tehetséget, emelte magasabbra ízlését, modorát, társasági lényét. Talán Callas bele is szeretett, de Visconti nem érzett vonzalmat iránta. Tudjuk róla, mekkora rendező. De tessék megnézni a házat, amelyben felnőtt! Királyi palota. Pompa, műkincsek. Elvégre a Viscontiak valamikor fejedelmek voltak. Tőle tanult előkelőséget.

A harmadik Onasszis, a görög hajógyáros. Végre egy görög az életében, és micsoda görög! A férfiasság maga. Dúsgazdag és ellenállhatatlan. Első találkozásuk színhelye ugyancsak a Scala, az időpont 1958, az a nevezetes előadás, amelyen jelen volt az európai mondén világ krémje. Meghívta, töltsön vele – férjével együtt! – néhány napot a jachtján. Ott lett az övé, és életében először boldog nő volt. Ám az a vágya, hogy a felesége legyen, nem teljesült. A jelek szerint Onasszisz valóban szerette, mégis elkövette azt az otrombaságot, hogy 1968-ban feleségül vette a meggyilkolt amerikai elnök özvegyét, Jackie Kennedyt. Callas összeomlott. Depresszió, gyógyszerek, öngyilkossági kísérlet. Abbahagyta az éneklést. Később kibékültek, és még találkoztak. Callas 1973-ban visszatért a színpadra, de a hangja már nem volt a régi, csak kényszeredetten ünnepelték. Onasszisz 1975-ben megbetegedett, és rövidesen meghalt. Callas 1977-ben – negyvennégy évesen – összeesett párizsi lakosztályában. Hamvait két év múlva az Égei-tengerbe szórták.

Lemeztáramban megvan Cherubini *Medea* című operájának 1957-ben készült felvétele, amelynek címszerepében a szakemberek szerint élete egyik legnagyobb teljesítményét nyújtotta. (A Scala zenekarát Tullio Serafin vezényli.) Hangjának drámai ereje valóban egyedülálló élmény!

*

Németh László azt írta Kodály halálakor (*Napló*, 1967): „vállalkozása a tragikummal jegyez[t]e el”. Azért gondolja, hogy így van, mert Kodály szándéka – „a népzene mint ragasztó-anyagot folytatni a nemzeti szétesésbe” – nem valósult meg. Saját gyermekein látta: az iskola megadta ugyan nekik az első ösztönzést, később azonban, a tábortűz mellett a legtöbb fiatal tor-kából „torz slágerek” törtek elő. Két okot jelöl meg magyarázatként. Az első: „nehéz más kultúrában élni s másban énekelni”. Az ének a sarlóról szól, a fiataloknak a Trabanton jár az esze. A másik: a slágernek az a tulajdonsága, ami egyben előnye is: „arról szól, amit az átlagember ért és érez”.

Van azonban elismerő szava is e vállalkozás kapcsán: „Tulajdonképpen csodálatos, hogy zenészeink ezzel a korsodrással szemben ennyit is elértek. Ez csak úgy volt lehetséges, hogy a Bartók–Kodály-irány a harmincas években valóságos vallássá lett, a német elárasztás idején az értelmiség java kapaszkodott benne létéhez, jellegéhez.”

Személyes emlékekkel folytatom. Hatévesen 1950-ben lettem az elemi iskola első osztályos tanulója. Négy éven át ugyanaz a magas, szikár férfi volt a tanítóm, és ezt életem egyik nagy szerencséjének tartom. Péro Sándornak hívták, s mivel később már nem tanított, hanem nyugdíjba vonult, évei száma talán már akkor meghaladta a hatvanat. Miért, miért nem, ezt most nem kutatom, családukban ismeretlen volt az éneklés. Engem az iskola tanított meg énekelni. Maga a „tanító bácsi”, akinek a szájából először hallottam magyar népdalt. Azt énekeltette velünk, hogy „A csitári hegyek alatt...”, meg azt, hogy „Az a szép, az a szép...”. Nem magyarázta, miért jó ezeket fújni, egyszerűen énekeltetett. Nem ismerem élete történetét, nem tudom, melyik tanítóképző indította el a pályán, de feltehetően még az első világháború előtt szerzett képesítést. Később azt is felfedeztem, hogy zenei műveltsége a komolyzene ismeretére is kiterjed. Egyetemista koromban – már régóta koncertlátogató voltam –, amikor egy alkalommal együtt ebédeltünk szokásos éttermünkben, arról próbált meggyőzni, hogy a *Missa Solemnis* jelentősebb műve Beethovennek, mint a *Kilencedik szimfónia*. Így van-e? Nem ez a lényeg, hanem ismerni és szeretni mindkettőt.

De még egy percig vissza Németh Lászlóhoz. Ismerjük eredeti szóhasználatát. Pláne az igéi! Mégsem tetszik a fordulat: „ragasztó-anyagot folytatni a nemzeti szétesésbe”. Ha a tárgy összetett, legyen a megnevezés árnyaltabb!

*

A beszéd és a beszélő összeillése is harmónia – olvasható Platón *Lakhész* című művében (188cc-189a) –, és az embernek épp erre kell figyelnie, ha tudni akarja, kitől érdemes tanulnia:

„Amikor olyan férfiút hallok az erényről vagy a bölcsesség egyik fajtájáról beszélni, aki talpig férfi és méltó a szavakra, amelyeket kimond, módfelett örülök, mert figyelek a beszélőre és a beszédre, mennyire összeillenek és harmonizálnak egymással. Teljes mértékben zenésznek látom az ilyen embert, a legszebb harmóniák létrehozójának, aki nem lírát vagy gyermek hangszereket zenget, hanem valóban a saját életét éli, amelyben a szavaival összhangzanak a tettei, mégpedig mesterkéletlen dór hangnemben, gondolom, nem pedig ión, nem is phrüg vagy lúd módon, hanem az egyetlen görög harmónia szerint.”

Harmónia a szavak és a tettek között? Figyelnek-e még erre az emberek?

*

A Bartók rádió reggeli találós kérdése. Számomra a mű az első hangtól kezdve ismerős, nyugodtan várom a helyes megfejtést. Meglepetésemre azonban most nincs, holott általában több is van. A kérdéses zenemű George Enescu *Első Román Rapszodiája*. Dallamos, szép hangzású muzika, ott van a helye a 20. század nemzeti ihletésű zenedarabjai – de Falla, Smetana, Hacsaturján és mások, köztük persze Bartók és Kodály – hasonló inspirációjú művei sorában. Csakis az lehet a magyarázat, hogy a játékok egyébként oly tájékozott közönsége nemigen hallotta, ezért nincs honnan ismernie.

Elhangzik az is, hogy kinek az előadásában hallottuk. A philadelphiai szimfonikusok zenekarát Leopold Stokowski vezényelte. Kitűnő felvétel, az én emlékezetemben azonban a *Rapszódia* legnagyobb sikerű előadása Sergiu Celibidache nevéhez fűződik. Számomra ő a megszemélyesítője a kivételesen magasrendű karmesteri teljesítménynek. (Hozzáteszem: nem sok világhírű karmestert hallottam élőben.)

Két ízben lépett fel Bukarestben, egyszer a nyolcvanas évek második felében, majd a kilencvenes évek elején. Erősen törtem a fejem, hogy sikerüljön szavakba foglalnom, mit is találok művészetében oly egyedülállóan szépnek, lenyűgözőnek. Végül arra a felismerésre jutottam, hogy olyasmit valósít meg a zeneművel, ami attól látszólag idegen: anyagszerű plaszticitást visz bele a hangok mozgásába, ezzel kelt hallgatójában egészen különleges élményt. Kiváltképpen Ravel *Alborado del gracioso* című alkotásának megszólaltatása tette rám ezt a hatást: a zene úgy hullámozott, mintha könnyű leplek szállonganának a levegőben.

Hozzá, illetve Enescu muzsikájához fűződő két emlékem a zene világából átvezet a politikába.

Első látogatása alkalmával úgy adódott – miután az óriási érdeklődésre való tekintettel nem volt könnyű a koncertre jegyhez jutni –, hogy maga a miniszter (a pontosság kedvéért: a Művelődési Tanács elnök asszonya) kabinetfőnöke ajándékozott meg egy meghívóval (korábban ugyanis kisebb szívességet tettem neki). Ő is ott ült mellettem az Athaeneum egyik bal oldali páholyában, és beszélgetés közben elmesélte a következőket. A Mester kihallgatást kért a miniszter asszonytól. Közölte, miután értesült arról – mi több, maga is tapasztalta –, hogy a bukaresti filharmónia zenekara rosszul áll nagybőgők tekintetében, kész felajánlani, hogy megajándékozza az intézményt négy új hangszerrel. Ezenfelül arra is hajlandó, hogy öt fiatal román karmester-jelöltet teljesen ingyen felvesz mesterkurzusának hallgatói közé. „És ha az ötből három nem jön haza?” – jegyezte meg erre a minisztérium aggodalmas főtisztviselője, mire azt a választ kapta: „Akkor hazajön kettő, és még mindig tiszta haszon.” A beszélgetést követően hangzott el a miniszter szájából a megjegyzés: „Szép, szép, csak az nem világos, miben sántikál” („dar oare ce urmărește”). Ha valaki nem tudná, emlékeztetek arra, hogy Celibidache román származású, és miután évtizedeken át nem léphetett fel az országban, egyszerűen ragaszkodásának kívánt ily módon kifejezést adni.

A második történet már a rendszerváltás utáni évben játszódik. Felelős beosztásomnál fogva a miniszter irodájában tartózkodtam, amikor megszólalt a telefon: a köztársasági elnök hivatalától az iránt érdeklődtek, mit tud a miniszter a filharmónia aznap délutáni koncertjének programjáról. A válasz csakis kitérő lehetett: a miniszternek fogalma sem volt arról, milyen zeneművek csendülnek fel a délutáni hangversenyen, de azt sem értette, miért érdekli ez az elnöki hivatal. Rövid tudakozódás után fény derült a rejtélyes érdeklődés okára: az elhangzó zeneművek között a karmester, Cristian

Mandea műsorra tűzte azt az Enescu-alkotást is, amelynek néhány taktusa megegyezik a királyi Románia himnuszával. Mondanom sem kell: a szóban forgó művet évtizedeken át úgy szólaltatták meg, hogy az említett taktusok hiányoztak belőle.

Délután magam is ott ültem a miniszter mellett a páholyban. Az járt a fejemben: az rendben van, hogy mindjárt következnek azok a hangok, de honnan fogom én azt tudni, hiszen nem ismerem a királyi himnuszot. A terem választ adott erre a dilemmámra: egyszer csak azt láttam, hogy feláll székeből egy-két hallgató, majd példájukat egyre többen követik, végül a terem nagy része állva hallgatja az előadást. Szemem sarkából a miniszterre néztem. Ülve maradt.

Igen, ilyen időket éltünk. Szelíd, néma tüntetés volt a király mellett egy olyan pillanatban, amikor személye még politikai játszmák tétje volt.

*

Vannak Bach, Mozart, Beethoven zenéjének feltétlen hívei, szájukból gyakorta hallani a kijelentést: „Ő a legnagyobb!” Inkább meggyőződés, mint rajongás. Igazi, fanatikus rajongói tábora egyedül Wagner zenéjének van. Ezt soha nem értettem, noha vannak művei, amelyeket szeretek, és szívesen hallgatok.

Lehet-e Nietzsche róla szóló bírálatát komolyan venni? De hogyan lehetne eltekinteni tőle?

„Wagner pontosan azért a *par excellence modern művész*, a modernitás Cagliostroja, mert semmi sem modernebb az idegrendszer ezen általános megbetegedésénél, túléttségénél és túlzott érzékenységénél. Művészetében a lehető legmegtévesztőbb módon kevert össze mindent, amire ma mindenkinek a legnagyobb szüksége van – a kimerült ember három legnagyobb stimulánsát, a *brutális*, a *mesterkélt* és az *ártatlan* (az idióta) elemet” – olvasható a *Wagner esete* lapjain.

A továbbiakban a filozófus arról beszél, hogyan számolja fel Wagner a szépséget és a melódiát, majd konklúzióként:

„*Legyünk idealisták!* Ez, ha nem is a legokosabb, mindenesetre a legbölcsebb, amit csak tehetünk. Nekünk magunknak is emelkedetteknek kell lennünk, ha az embereket fel akarjuk emelni. Lebegjünk a felhők fölött, csapjunk hűhót a végtelennel, aggassuk körül magunkat hangzatos és látványos szimbólumokkal! *Sursum! Bumbum!* – bizony nincs ennél jobb tanács!”

De mint aki nem tud megállni, szövegéhez két *Utóiratot* is fűz, az elsőből idézem:

„[...] a legsötétebb obskurantizmus az, amit az ideál fénypalástja alatt rejteget. Hízeleg minden nihilista (buddhista) ösztönnek, és a zene álöltözetébe burkolja, hízeleg minden rendű és rangú kereszténységnek, a *décadence* minden vallási kifejezési formájának. Nyissátok ki fületeket: minden, ami valaha is az elszegényedett élet talaján elősarjadt, a transzcendencia és a túlvilág egész pénzhamisítása, Wagner művészetében találja meg legfinomabb szószólóját [...].”

A zeneszerző halálának 50. évfordulójára írott tanulmányában Thomas Mann az elismerés és a csodálat hangján szól róla, de a kritikai észrevételekkel sem fukarkodik zenéje irányában, amely „gejzirként tör fel a mítosz kultúra előtti mélységeiből [és] valójában átgondolt, kiszámított, kiagyalt, rafináltan okos, és elgondolásában épp annyira irodalmi, mint amennyire a szöveg zenei”.

Schopenhauer filozófiája iránti vonzódását pedig így indokolja:

„Hiszen az ő lelkében is egymással küzdve élt a sötétben törekvő, gyötrelmes akarat, hatalomvágy, élnivágys – meg az erkölcsi megtisztulásra, megváltásra való törekvés, a szenvedély meg a nyugalomvágy, egy gondolati rendszer, amely pacifizmus és hősiesség sajátos keverékét alkotja, mely a boldogságot 'kimérának' nyilvánítja, és kijelenti, hogy a legtöbb, a legjobb, amit ember elérhet, a *hősi* élet [...].”

Az a különös érzésem támad, hogy a németiség mérgezett varázst vett magához Wagner zenéjével. Lehetséges volna, hogy a méreg mára elpárolgott, és maradt a varázs?

Romain Rolland már 1899-ben így vallott saját *Trisztán*-élményéről:

„[...] zordon világossága ifjúkorunknak, hatalmas forrása életnek, halálnak, vágynak, lemondásnak, amelyből erkölcsi energiánkat s a világgal szemben való ellenállásunkat merítettük.”

Demény Péter – Láng Zsolt

SENKISZIGETEK

MÁRTON EVELIN: SZALAMANDRÁK ÉJSZAKÁI (+ MILEN KÖNYVE).
CSÍKSZEREDA, BOOKART KÖNYVKIADÓ, 2015.

DP Mindig senki szigete, nem? Sok senki szigete, ami azt jelenti, nincsen egyetlenegy. Úgy értem, ideális és igazi.

LZS Mit jelent a „mindig”? Hogy „megint”?

DP Hogy a korábbi regénye is ilyen helyszíneken játszódott...

LZS Igen, a szereplők egy része is megjelent korábban is.

DP És mindig van olyan, aki közel van a természethez, és ezért nagyon tud bánni a nővel, aki az elbeszélő. De őt meg éppen azért kell elhagyni.

LZS Vannak típusok, kb. hat-hét típus, „ezek” „bonyolítják” le a regényt. Az egyik típus a természetkedvelő, aki jól bánik az elbeszélő nővel is...

DP Hogyan fogalmaznál: az elhagyások vagy a keresés „írják” a regényt?

LZS Mintha mindenki félne a jelentől, a „jelenben lévő önmagától”, mint a gyerek a sötétben, a félelmét énekléssel elfedő gyerek. Szerintem a félelem elől való menekülés „írja” ezt a regényt. Már ha a „menekülés” nem félne a regényírástól...

DP Ezért nem alakul a boldogság? Mert nem merik?

LZS Nem tudom, milyen viszonyban vannak a regény szereplői a boldogsággal. Mintha képtelenek volnának megfogalmazni, mit éreznek, vagy mit gondolnak. „Nyomják a szöveget”, megállás nélkül, „nagyokat mondanak”, mint akik nem hisznek abban, hogy kimondható a lényeg.

DP Úgy érted, hogy neked nem tetszett? Mert nekem jobban tetszett, mint a *Papírszív*.

LZS Nem, nem mondtam, hogy nem tetszett, bár a „tetszés” valahogy nem illik ehhez a prózához. Egységesebb, konvergensebb, mint a *Papírszív*.

DP Hát mi illik hozzá?

LZS Azt hiszem, itt épp a végtelenített Moebius-szalag a lényeg... hogy nem lehet a végére jutni semminek... minden ismétlődik, vannak felvilla-

nások, de nincs haladás, nincs fénypászma, ami előre világítana, nincs előre sem és hátra sem... Örvény-próza.

DP Érdekes, ezt én is éreztem, ezért ragadott annyira meg. Vagy magával. Mert minden örvény, és gondolom, te is erre gondolsz, amikor azt mondd, a tetszés nem illik ehhez a prózához.

LZS Vannak leíró jellegű részek benne, konkrét helyszínekről ír, vagy amikor konkrét történelmi eseményeket mesél, Kolozsvárról például, azokat különösen szerettem. Mert amikor ez a fajta örvény-próza „nyúl” a „köznapinhoz”, az csontig hatolóan erős érintés... Nem szerettem a rejtőjeños mondatokat („az ember gondolkodó sav”-szerű aforizmákat), de persze védelmére mondhatom, a szereplők jellemzésére szolgálnak ezek is.

DP Igen, én is megakadtam ilyen mondatoknál, de talán éppen az örvényben keresnek kapaszkodókat.

LZS Szerinted a *Papírszív*hez képest miben más?

DP Egységesebb, először én is azt mondanám. Meg érettebb, bár ezt már nehezebb lenne kifejtani.

LZS Érettebb? A *Papírszív*ben több volt a fény. A szerelem, ami kiteljesedik a végén, illetve az a pillanat, amikor megjelennek a fekete golyók, szóval az a ragyogás a könyv végén számomra „érettebb”, mint a *Szalamandrák*... „szakadékos” vége... Úgy érzem, néhol a közhelyek hullámai kerekítették le a kövek érdekesebb éleit...

DP Jó, de hát az egészről beszélünk, és valahogy ez a szalag, amelyről beszéltél, jobban kézben van tartva, mint korábban, íróilag érettebb szerintem.

LZS Ha valaki ugyanazt írja, elkerülhetetlenül érettebbé válik íróilag.

DP Úgy látom, számodra az érettebb nem feltétlenül pozitív, de én a rácsodálkozás és a leírás frissességét is láttam, tapasztaltam, éppen azért, mert továbbra sincs tudás arról, mi a szerelem, és hogyan kellene boldognak lennünk.

LZS Te mondtad, hogy az „érettebb” fogalma bizonytalan... én csupán egy lehetséges megközelítésén indultam tovább. Van másik is. Egyébként, visszatérve a hullám-kő hasonlatra, ami kiemelkedik a vízből, óhatatlanul lekerekedik a hullámok munkájától. Más szóval ezt a regényt kiemelkedő kortársi műnek vélem.

DP Ebben egyetértünk. Még van egy regény ebben az örvényben? Úgy értem, három év múlva jöhet egy új ugyanebből a világból?

LZS Jó kérdés.

DP Nem tippelsz?

LZS Nem.

Simó Klára

A VÁLTOZATOSSÁG NEHÉZSÉGEI

DIMÉNY LÓRÁNT: *HA ELHAL...* MAROSVÁSÁRHELY,
LECTOR KIADÓ, 2015.

A kötet tizenkilenc elbeszélést tartalmaz. Az elbeszélések között nincs sem tematikai, sem stílári kapcsolatok, legalábbis a meglévők nem túl szorosak. De azért nagyjából körülhatárolható a történetek közös helyszíne, a szereplők azonos világa, és igen gyakran a korszak is, amelyben élnek a szereplők. Valahol Erdélyben vagyunk, valahol vidéken, valamelyik faluban vagy kisvárosban, egyszerű emberek között, valamelyik századfordulón. A fordulópont lényeges, mert a Dimény-elbeszélésekben vagy túl vagyunk már valamin, vagy előtte állunk. „Változó, kérges idők voltak azok”, így kezdődik az első novella (*Minden kisarjad egyszer*), és *A hetedik* című utolsó szöveg pedig az 1989-es romániai forradalom előestéjének és következményeinek töredezett történetét írja meg, még hozzá levélformában.

Itt tudunk rátérni a Dimény-próza egyik legjellemzőbb sajátosságára: a változatos írásmódok, elbeszélői formák használatára. Van itt szabályos novella (mondjuk, ebből a legkevesebb) (*Kérhet ember ennél többet az élettől?*), szabálytalan elbeszélés (*Cirill, A tejesember* stb.), rövidprózákba összefűzött terjedelmesebb kamaradarab (*A követ, A kert*), vallomás (*Mely lehet menedék vagy zátony*), memoár (*Az ítélet*). Persze, ezek a besorolások nem szigorúak, a műfaji határok könnyen eltolódnak, átléphetők. A stílus is burjánzóan, szeszélyesen változik, hol komor, hol könnyed, hol költői, hol szikár. A *Furtuna brigadéros találkozása Istennel* tragikus emberi sorsokat mesél el, miközben végig megőrzi derűjét és humoros fordulatait. Nemcsak a címében érhető tetten Szilágyi István hatása, hanem hangulatában és írói alapállásában is balladaszerű elbeszéléstről van szó. A ballada hangulata, látásmódja, stílári szabályossága szinte mindegyik írást átítatja. Szilágyi Istvánon kívül főképp Bodor Ádám hatása érződik, de ugyanak-

kor Király László költői prózáját, Tamási Áron székely humorát, szikárságát, Kós Károly romantikusságát is kimutathatjuk. Leginkább azonban a második Forrás-nemzedék, főképp Mózes Attila, Vásárhelyi Géza, Palotás Dezső egyszerre elvont és realista prózája köszön vissza, nem tolakodóan, hanem csak a háttérből, megfelelő módon beágyazva Dimény szövegeit az erdélyi hagyomány legfontosabb áramaiba.

Folytassuk a dicséretet. Kiválóak az intenzív leírások, a lélek mélységeibe vezető drámák, drámai helyzetképek, ahogy egy-egy döntésre váró pillanatban megnyílnak az emberek, másokban pedig elzárkóznak, különvonnak, nem engedik megnyitni magukat. A lélek bugyraiba többnyire csak áttételekkel lehet lejutni. A betegség gyakori téma, a szenvedés az igazság lakmusa. De minden tragédia humorral van megjelenítve. Amikor a fekete halál járványa sújtja a falut, a beteget elkülönítik a szénapadlásra, akik elhunyt társaikat katapulttal lövik ki a tetőn keresztül...

A halál gyakori téma. Nagyon sokszor egy-egy krimibe illő cselekménysor lesz maga a történet. Hol a bosszú a gyilkosság motivációja (*Minden kisarjad egyszer*), hol a gének viszik bűnbe az embert (*A hetedik*).

Minduntalan előjönnek a hit kérdései is. Az emberek viselkedésének mozgatórugói, e rugók működése leginkább a hitből érthető meg. „Még húszéves sem volt, amikor hívő lett. Így nevezték a falubeliek azokat, akik Isten törvényeit valóságosnak élték meg. A hívők mások voltak. Túlzásba vittek mindent, amit nem volt szokás, nem ittak, nem cigarettáztak, csak vallásos énekeket énekeltek, csak vallásos könyveket olvastak, nem telt úgy perc az életükből, hogy ne gondoltak volna arra: Isten rajtuk tartja tekintetét. Dénes pedig Isten útján szeretett volna járni bármi áron is. Életének célja volt, tiszta kifutása.” (*Fortuna brigadéros...*)

A hosszú mondatokból font elbeszéléseket rövid, szikár mondatokkal felskiccelt drámai darabok váltják: „Az úton Mózes haladt. Kezében volt az alumíniumkanna, annak fülén nagy, sárgaréz kulcs lógott. Amikor a bal lábával lépett, a kulcs a kanna falához koccant. Amikor a jobb lábával lépett, a kulcs a kanna falához lapult. Így ment ez. Azután is, hogy bezárták a tejbegyűjtőt.” (*A tejesember*)

A novellák zárata többnyire a cselekményből adódik, vagy az elbeszélő vagy a történet lejegyzője berekeszti az elbeszélését, mert utoléri őt is a története, egybeömlik a két idő, a múlt jelenné válik, menekülnie kell, vagy haldoklik stb. „Nincs már több idő, Terézia lelke a kiutat keresi e nyomorult földi testből, hogy visszamenjen az Atyához. A gonosztevők hangjait pedig már egészen világosan hallhatom, bűdösek, és csikorgatják a fogu-

kat, jönnek, mint a dögevők, hogy elvigyék e tiszta teremtés patyolat szívét, hogy az ördögnek áldozzák, hogy felzabálják.” (*A levél*)

A könyv borítóján egy bonyolult hálózatot ábrázoló festmény látható, kapcsolódások, összefüggések, utak túlvilág és jelenvaló között, metaforikus és metafizikus terek és alakok között. Tulajdonképpen az egész kötetre érvényes ez a hálószerkezet. Minden mindennel összefügg. A kötet problematikussága is ebből fakad: néhol elsietettnek, esetenként túlírtnak, csi-szolatlanak, pongyolának tűnik. Néhol túlságosan homályossá válik, már-már maszatosnak tetszik. Ha tisztább, redukáltabb, visszafogottabb volna, titokzatosabbá válna, vagyis érzékelhetőbb volna a titok, amelynek megléte mindenféle próza legnagyobb kincse. A túlzott változatosság könnyen átcsap felületességbe, klisékbe: „Ahogy nézte ezt a galambtestű lányt, arra gondolt, hogy bizony jó is lenne, ha az idén korán jönne a tél. Talán könnyebb lenne a felejtés. Sokkal jobban megszerette, mint gondolta volna. Így várta az idegent, aki eljön a lányért, hogy elvigye a messzi Erdélybe, oda, ahol szabadon járnak a madarak, bővizű patakok zúgnak, ahol menyétbőrét szárogatja a napon a hód, vidratestét fényezi a vízben a hal, ahonnan levendulaillatot hoz az esti szél.” (*A követ*)

Mindazonáltal kliséivel együtt sem elvetendő könyv a Dimény Lóránté. Sikeres részei pedig felkeltik az olvasó kíváncsiságát: vajon milyen lesz a következő?

Bodó Márta

SZABÓ MAGDA, A BRUTÁLIS

Gyermek- és kamaszkorunk nagy felfedezése és olvasmánya volt Szabó Magda. Magyarországról elvétve érkező, esetleg nálunk is kapható könyvei nagy örömünkre szolgáltak, egymásnak kölcsönöztük őket, versengtünk, kinek sikerült egy újabbat felfedezni, beszerezni, becserkészni és elolvasni. Családi olvasmány volt legtöbbünkénél: szüleink és nagyszüleink is olvasták, férfiak, nők egyaránt. Az elkötelezettebb és lelkesebb olvasók talán inkább az édesanyáink voltak, no meg mi, barátnők. Egyetemi éveink alatt, amikor tudatosan, sőt tudományosan olvastunk, s tanulgattuk módszeresen értelmezni és magyarázni, amit elolvasunk, Szabó Magda egyik évfolyamtársam záródolgozata témájaként bukkant fel: érdekesen, de a regényekhez képest kissé lehangolóan szárazan csengtek az irodalomelméleti kategóriák az író regényeinek időszerkezetére és elbeszélés-technikájára alkalmazva.

Hosszú idő után bukkant újra elélem az egykori olvasmányélmény egy újfajta értelmezése: a *Für Elise* megjelenése után egykori Szabó Magda-rajongó társaim egyike újabb zsákmányom láttán megjegyezte: nem bírom mostanában olvasni, olyan *brutális*! A szó akkor szíven ütött, de nem sokat gondoltam rá, elolvastam a regényt, az emlékezés elbeszélés-technikája s az élményvilág, a szereplők s a velük történtek szokásos módon szíven ütöttek, megdolgozták az érzéseimet, miközben a felbukkanó alakok elkerülhetetlenül közelgő végzete, sorsa bontakozott ki előttem, a magam nosztalgiáival és emlékeivel, fájdalmas múltbeli foltjaival is szembe kellett néznem. Valami módon kényszerített rá a regényszerkezet, az emlékezéstechnika, a hangneme, a mozaikos szerkesztés, a semmiből hirtelen felbukkanó foszlányok és a szisztematikusan, előrejelzett módon fel-felsejlő, közelgő, lassan kibontakozó végzet.

Egy év is elmúlt, az elolvasott kötet még az esti olvasmányokat jelző halomban feküdt, a korábbi minősítést még forgattam-fontolgattam olykor, brutális volna valóban, vagy csak a minősítő vált érzékennyé és a szembe-

nézésre képtelenné, öröltem magamban a halomra tekintve a kérdést. Aztán Szabó István 2012-ben filmre vitte *Az ajtó*t, és többek között a film–regény összehasonlítás újra Szabó Magda regényeire irányította a figyelmemet. Sorra vettem elő őket, nem csak a film kiindulópontjául szolgáló regényt. Egyre többször bukkant ugyanis fel a film kritikáiban az a vád, hogy a filmrendező túlságosan kisimította, hollywoodiasította a kemény körvonalakat, kontrasztokat, finomította az eredeti történet brutális, mellbe vágó jellegét. Így kerültem újra a Szabó Magda-regények világába: sorra szedgettem le őket a polcra, olvasgatni kezdtem, keresve az ábrázolásmód sajátosságait, azokat összevetve a Szabó István-filmből sugárzó hangulattal. Hihetetlen, hogy egyik–másik regényt több évtizede olvastam először, emlékeztem ugyan belső izzásukra, de ahogy most sorra vettem őket, szíven ütött a bennük feszülő érzelmek *brutalitása*! Talán ezt hiányolták a fanyalgó filmkritikusok *Az ajtó* filmváltozatából: az alapanyagul szolgáló regény sokkal keményebb, karcosabb, még ha a film egy-egy jelenete felidézi is az akár húsba vágó önkritikát (a templomba induló írónő és az utcát seprő asszony szóváltása közelíti leginkább a regénybeli intenzitást), a képek sokkal melegebb világot mutatnak.

Szabó Magda világában csak úgy kavarg az elfojtott, lefojtott izzás, indulat, regényei hősei végeredményben változásra képtelen, irgalmat és felejtést nem ismerő szereplők, akikben ott lobog az engesztelhetetlen, génekbe vagy családregényekbe kódolt, mintegy öröktől adott sors, megváltásra, változásra alkalmatlan jellemvonásaik lappanganak, a látszólag szenvtelenül sorjázó mindennapi cselekvésekben, azok margóján, mindezek alatt, lekötve és meghatározva nemcsak az apró gesztusokat, de egész eljövendő, az olvasó szeme előtt kibontakozó sorsukat (*Disznótor*). Írásművészetéről szólva az író azt nyilatkozta egy, az indulatok intenzitását szóvá tevő újságírónak, kritikus észrevételére reagálva: neki ez az intenzitás a realitás, a napi valóság, családjában ezt látta-élte, számára ez a természetes, a több generáció óta hordozott sérülések, eltitkolt és sosem gyógyuló, a látszatra sima és békés felszín alatt erjedő indulatok, és a meghatározó, erős, sőt kemény asszonyok meg a bárgyúságig jószívű vagy az elszegényedésig gáláns, gyenge férfiak. Megírta közben a *Régimódi történetet*, s ez részben válasz volt ugyanerre a csodálkozást kifejező kritikára, amely sehogy sem tartotta valósnak (különösen nem az akkoriban dúló szocialista realizmussal összeegyeztethetőnek) ezt a fajta hamu alatt izzó parazsat az emberi lélekben.

Magam az új olvasmányélmény hatása alatt az irgalom és megváltás lehetőségének hiányán tűnődtem hosszasan a magát elkötelezetten és kife-

jezetten református szellemben nevelt kereszt(y)én(y)nek megvalló író világában. Mert imádkoznak és hittanra járnak a hősei, szó van Istenről, hitről és túlvilágról, sőt, a túlvilág, a halottak továbbélése és az élők életében való folyamatos megjelenése tételesen is szerepel (*Katalin utca*), nem is az gondolkodtat el, hogy egyes hősei látszólag Isten-tagadók vagy ateisták – hiszen sokszor ez mindössze a rossz gyakorlat, a képmutató és álságos vallási élet elleni tiltakozás. Inkább a már említett, brutálisnak nevezett érzelmvilág, a változhatatlanság lehetősége nélkül vesztükbe tartó sorsok azok, amelyek a megváltás nélküliséget sugallják. A kálvini predesztináció kemény vallási világot generált, ezt is megmutatta az író (*Freskó, Abigél*). Mégis úgy érzem sok írásában: ez az írói világ szellemében és az ábrázolt érzelmekben közelebb áll az antik görög tragédiák világához, mint a megváltás központi eseményével fémjelzett kereszténységhez. Szabó Magda hősei ugyanis, még ha a predesztinációval magyarázzuk is életgörbéjük ívét, kereszténység előttien sötét és kiszolgáltatott módon állnak szemben saját múltjukkal, az onnan hozott mély sebekkel, ezek gyógyulására-gyógyítására való teljes képtelenségükkel (*Az őz*) s az ebből fakadó kommunikációs és kapcsolatképtelenségükkel (*A Danaida, Mózes egy, huszonkettő*), meg annak minden, legtöbbször tragikus következményével. Olyan sorsszerű a negatív előjelek tragédiába teljesülése, mintha se megváltás, se irgalom nem létezne ebben a világban, csak vétkek és bűnök, egyéniek és az elődökéi-ősökéi, amelyeken nem változtat senki és semmi, nincs a gyilkosságra emelt kéz (*Disznótor*), a mélybe ugrani készülő láb (*Pilátus*) visszafogására semmilyen erő, s ha véletlenül volna egy angyal, az is félrefordul (*Pilátus*), mert a párkák által ősidőktől, mindig szótt végzetet nem tartóztathatja fel emberfia, se égi lény. A regények világában jövő-menő, átlagosnak tűnő emberi lények igazából elvarázsolt-elátkozott antik figurák, akiknek nemes jellemében vagy bűneiben belekódoltan és változhatatlanul benne rejlik a végzet, kinek-kinek személyes végzete: a pusztulás, a halál, a sivárság, a magány. Annyira, hogy ebben a világban az elítéltség egy örökkévalóságra terjedően kinek-kinek sorsa, amin érezhetően (és olykor tételesen is ki-mondva) nem változtat se halál, se sír, se túlvilág. Olyan égő és égető sebekkel és indulatokkal járnak-kelnek a hősök Szabó Magda világában, hogy ezen se menny, se pokol, se elválás, se találkozás nem másít, nem enyhít. Aki gyűlölt, egy örökkévalóságra gyűlöl, s aki jó, világvége se forgatja ki jóságából, aki bárgyún jólelkű, a koldulásból szerzett pénzét is szét fogja osztani, aki – bűnösen, tiltottan – beleszédült egy másik hős szemébe, teste ki-

sugárzásába, egy örökkévalóságig emlékszik erre, s nem szabadul, ha időközben máshoz köti is az életét.

Ószövétségi, kereszténység előtti, antik, indulatokban tobzódó és indulatoktól vibráló, tragédiákat rejtő és generáló érzelmi világ Szabó Magda nagyon plasztikusan és nagyon távolságtartó részletezéssel, aprólékossággal megkomponált regényvilága. Olyan, amely fordulatosságával, meseszövéssel olvasásra késztet, behív, becsábít, a történet leköt, bevon, majd kényszerít az érzelmi reagálásra, ezáltal a saját érzelmekkel való szembe-sülésre, a brutális szembenézésre.

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@rdslink.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982